כָּל־תֹּקֶף לְקַיֵּם אֵת אִגֶּרֶת הַפֻּרִים הַזֹּאת
הַשֵּׁנִית: ל וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־הַיְּהוּדִים
אֶל־שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מַלְכוּת
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ דִּבְרֵי שָׁלוֹם וֶאֱמֶת: לא לְקַיֵּם אֵת־
יְמֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה בִּזְמַנֵּיהֶם כַּאֲשֶׁר קִיַּם
עֲלֵיהֶם מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי וְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה
וְכַאֲשֶׁר קִיְּמוּ עַל־נַפְשָׁם וְעַל־זַרְעָם דִּבְרֵי

תרגום

תְּקָפָא דְּנָסָא לְקַיָּמָא יָת אִגַּרְתָּא דְּפוּרְיָא הָדָא תִּנְיָנוּתָא: ל וּשְׁדַר פִּטְקִין לְוָת כָּל יְהוּדָאִין, לְמְאָה וְעַסְרִין וּשְׁבַע פִּילְכִין מַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, פִּתְגָמֵי שְׁלָמָא וְהֵימְנוּתָא: לא לְקַיָּמָא יָת יוֹמֵי פּוּרְיָא הָאִלֵּין בְּאַדַּר בְּתָרָאָה בְּזִמַּן עִבּוּרָא, הֵיכְמָא דְקַיֵּים עֲלֵיהוֹן מָרְדְּכַי

יְהוּדָאֵי וְאֶסְתֵּר מַלְכְּתָא, וְהֵיכְמָא דְקַיְּמוּ יְהוּדָאֵי עַל נַפְשְׁהוֹן וְעַל בְּנֵיהוֹן, לְמְהֵוֵיהוֹן דְּכִירִין

רש"י

מאשורוש ושל המן ושל מרדכי ושל אסתר ה: השנית. לשנה השניה מזכו ושלחו ספרים שיעשו פורים:

שפתי חכמים

ת דקשה ליה את תוקף מבעי ליה, מאי כל תוקף, אלא תוקפו של כולם:

חסלת מגילת אסתר

אבן עזרא

ד יב). והנה כתבה היא והוא: וטעם השנית. בעבור אגרת מרדכי שכתב בראשונה: (ל) וטעם דברי שלום. שלא יפחדו בעבור שעזבו מצות פורים: וטעם אמת. שהם חייבים לשמור הפורים כאשר קבלו על נפשם, והעד על זה הפירוש שהוא אמת ומאמר אסתר קיים דברי הפורים, והנה לא נתקיים על יד מרדכי לבדו עד שכתבה אסתר, וטעם קיימו על נפשם ועל זרעם דברי הצומות, על דעת רבים על יום תענית אסתר. והמכחישים אמרו כי על שלשה ימים שהתענו בניסן הכתוב מדבר, וכל ישראל ראויין להתענות כן תמיד, ולפי דעתי שחכמינו ז"ל קבעו התענית יום הפחד, וטעם דברי הצומות על הנזכרים בספר זכריה שהן בחמוז ואב ותשרי וטבת, והטעם כי קיימו היהודים על נפשם לשמור בימי הפורים, כאשר קיימו על נפשם ועל זרעם להתענות בימי אבלם כאשר הובקעה העיר ונשרף הבית כי

מדרשי חז"ל

אגרת הפורים. אמר רב, מגילת פורים נקראת איגרת, לומר שאם הטיל בה שלשה חוטי גידין כשרה, אמר רב נחמן: ובלבד שיהיו משולשים. (שם).

אגרת הפרים וגו'. מלמד שבתחילה קבעוה בשושן ולבסוף בכל העולם. (שם ז.).

השנית. מה היה כתוב בה, לפי שכששלחו מרדכי ואסתר להגולה לקיים עליהם שני ימים הללו בכל שנה, שלחו להם, לא דיינו הצרות הבאות עלינו אלא שאתם רוצים להוסיף עלינו צרתו של המן, חזרו וכתבו להם באגרת שניה, אם מזה אתם מתיירא הרי היא כתובה בארכיוס שלהם, הדא הוא דכתיב הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס. (ירושלמי מגילה פ"א ה"א).

ל) דברי שלום ואמת. מלמד למגילת אסתר שצריכה שרטוט כאמתה של תורה. (מגילה טז:).

דברי שלום ואמת. ובתורה כתיב אמת קנה, מלמד למגילת אסתר שהיא כאמתה של תורה, מה תורה נתנה להדרש אף היא נתנה להדרש. (ירושלמי מגילה פ"א).

לא) בזמניהם. מגילה נקראת בי"א, בי"ב, בי"ג, בי"ד, בט"ו באדר, מגא הני מילי, ראמר קרא בזמניהם זמנים הרבה תקנו להם חכמים, ואימא ט"ז ו"ז ולא יעבור כתיב. (מגילה ב.).

פתשגן הכתב

(ל) וישלח ספרים אל כל היהודים שבע ועשרים ומאה מדינה מלכות אחשורוש דברי שלום ואמת: (לא) לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם כאשר קיים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה

תרגום שני

עִבּוּרָא לָא יִקְרוּן מְגִלְּתָא בַּאֲדָר קַדְמָיָא אֶלָּא בַּאֲדָר בַּתְרָאָה יִקְרוּן יָתֵיהּ: ל וּשְׁדַר אִגְּרָאתָא עַל כָּלְהוֹן יְהוּדָאֵי, עַל מְאָה וְעַסְרִין וּשְׁבַע מְדִינָן מַלְכוּתָא דַּאֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, מִלֵּי דִשְׁלָמָא וּדְקוּשְׁטָא: לא לְקַיָּמָא יָת יוֹמָתָא דְּפוּרְיָא הָאִילֵּין

תרגום

פִּתְגָמֵי צוֹמְיָא וּצְלוּתְהוֹן: לב וְעַל מֵימְרָ אֶסְתֵּר אִתְקַיְּמוּ הָאִלֵּין, וְעַל יְדוֹי דְּמָרְדְּכַי אִתְכְּתְבַת מְגִלְּתָא בְּפִטְקָא: א וְשַׁוִּי מַלְכָּא אַחַשְׁוֵרוֹשׁ כְּרַעָא עַל אַרְעָא וְהַפְּרַכֵי יַמָּא: ב וְכָל עוֹבָדָא דְתוּקְפֵיהּ וּגְבוּרְתֵּיהּ, וּפֵרוּשׁ רְבוּת מָרְדְּכַי דִּי רַבְּיֵהּ מַלְכָּא,

הֲלָא אִנּוּן כְּתִיבִין עַל סֵפֶר פִּתְגָמֵי יוֹמַיָּא לְמַלְכֵי מָדַאי וּפָרְסָאי:

רש"י

(לב) ומאמר אסתר קים וגו'. אסתר מיקשה מאת מכמי הדור לקנעה ולכתוב ספר זה עם שאר הכתובים, חתו ונכתב בספר (מגילה ז.):

אבן עזרא

הנביא לא ציום שיתענו כאשר אפרש במקומו, ואנחנו חייבים שלא נשיג גבול ראשונים: (לא) וטעם וזעקתם. להתפלל ולזעוק אל השם בימי התענית: (לב) ומלת האלה. שב אל דברי, לא אל הפורים: ונכתב בספר. בפתחות הבי"ת הוא הידוע בימיהם, ואבר הספר כאשר לא מצאנו מדרש עדו וספרי שלמה וספרי דברי הימים למלכי ישראל וספר מלחמות ה' וספר הישר: (א) וישם המלך אחשורוש מס על הארץ. שאיננה תחת מלכותו רק פחדו ממנו, וכן על איי הים הרחוקים ממנו, והזכיר זה הכתוב להודיע כי הצליח בכל דרכיו, ונראתה גבורתו אחר היות מרדכי לו למשנה. (ב) תקפו. כמו את כל תוקף: ופרשת. מגזרת כי לא פורש: המלך. כאחד בחשבון שאין דומה לו, והמשנה כמספר שנים,

מדרשי חז"ל

לב) דברי הצומות וזעקתם. וסמיך ליה ומאמר אסתר קים מאמר אסתר אין, דברי הצומות לא. (שם טז:).

ונכתב בספר. אמר רב: מגילת פורים נקראה ספר, לומר שאם תפרה בחוטי פשתן פסולה. (שם יט.).

נושאי הפרק

(א-ג) תוקפו של אחשורוש וגדולת מרדכי.

תרגום שני

בִּזְמַנֵּיהוֹן, הֵיךְ מַה דְּקַיְּמוּ עֲלֵיהוֹן מָרְדְּכַי יְהוּדָאִי וְאֶסְתֵּר מַלְכְּתָא, הֵיךְ מַה דְּקַיְּמוּ עַל נַפְשֵׁיהוֹן וְעַל בְּנֵיהוֹן, מִלֵּי דְּצוֹמָתָא וּצְלוֹתֵיהוֹן: לב וּמֵימְרָא דְּאֶסְתֵּר אִתְקַיֵּים, מִילֵּי דְּיוֹמַיָּא הָאִילֵּין וְאִתְכְּתֵב בְּסַפְּרָא דִּמְגִלְּתָא:

א וְשַׁוִּי מַלְכָּא אַחַשְׁוֵרוֹשׁ תַּקְפָּא עַל (דַּיָּרֵי) אַרְעָא, וְכַד יְדַע אַחַשְׁוֵרוֹשׁ עַמָּא דְּאֶסְתֵּר וְתוּלַדְתָּהּ, שַׁוִּי יָתוּן בְּנֵי חוֹרִין בְּגוֹ עַלְמָא, וְשִׁעְבַּד יָתוּן כָּלְהוֹן אוּמָתָא, וְכָלְהוֹן מַלְכוּתָא, וְשַׁוִּי תְּמָא עַל אַרְעָא וְעַל תְּגָארֵי יַמָּא: ב וְכָל עוֹבְדֵי תּוּקְפֵיהּ וּגְבוּרְתֵּיהּ, וּפֵרוּשׁ רְבוּתָא דְּמָרְדְּכַי דִּי רְבֵי יָתֵיהּ מַלְכָּא, הֲלָא אִינּוּן כְּתִיבִין עַל סַפְּרָא מִילֵּי דְּיוֹמַיָּא לְמַלְכֵי מָדַי וּפַרְסָאי:

פתשגן הכתב

וכאשר קימו על נפשם ועל זרעם דברי הצומות וזעקתם: (לב) ומאמר אסתר קים דברי הפורים האלה ונכתב בספר המגילה:

(א) וישם המלך אחשורוש מס על יושבי הארץ וכאשר ידע אחשורוש עם אסתר ותולדתה שם אותם חפשים בעולם. והעביד להם כל העמים וכל הממלכות וישם מס על הארץ ואיי הים: (ב) וכל מעשה תקפו וגבורתו ופרשת גדולת מרדכי אשר גדלו המלך, הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס:

מגילה נקראת כי"ל וכו'. פעמים בזה ופעמים בזה ולקמן מפרש ואזיל: לא פחות ולא יותר. לא פחות מי"ל ולא יותר מע"ז: מימות יהושע. בגמ' מפרש לה: אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה. כלומר מאחר שהמוקפין קורין בט"ו ושאין מוקפין קורין בי"ד הרי הכל בכלל חו הרי תורה אור משכחת י"ל י"ב י"ג אלא שהכפרים נתנו להן חכמים רשות להקדים קריאתה ליום הכניסה יום שני בשבת שלפני י"ד לו חמישי בשבת שהוא יום כניסה שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט לפי שבתי דינין יושבין בעיירות בשני וכחמישי כחקלת עזרא (נ"ק דף פב) והכפרים אינן בקיאין לקרות וצריכין שיקראתה להם אחד מבני העיר ולא העריסוס מכניס להתאחר ולבא ביום י"ד ופעמים שיום הכניסה בי"ג ופעמים שהוא בי"ל: חל להיות בשבת עשר להיות בערב שבת עיירות ומוקפין חומה קורין בו ביום. שאין קריאת המגילה בשבת גזירה שמא יפלנה בידו ואי"ת יתאחרו המוקפין עד אחר שבת הוה ליה ע"ז ואמר קרא ולא יעבור: חל להיות אחר שבת כפרים מקדימין ליום הכניסה. דהוה ליה י"ל ומפי לא משכחת לה יום הכניסה שלפני פורים מוקדם לו דמיום הכניסה ליום הכניסה לא מקדמינן: **גמ'** ה"ג מנלן מנלן דתבעינן למימר לקמן וכו'. והכי פירושא מנלן די"ל וי"ב וי"ג חזו לקרייה די"ד ומ"ש הוא דכתיב בקרא ולא מהדר גמרא מנלן בתמיה אלא לאו חובה היא אלא חכמים הקילו עליהן כדבעינן למימר לקמן: כדי שיספקו. שיהו פטורין ביום פורים להספיק לתרבי כעודת פורים לבני העיירות: אגן הכי קאמרינן. אגן דמבעינא לן מנגן הכי קאמרינן: מכדי. מדהקילו חכמים על הכפרים להקדים על כרחך אגבי כבכת הגדולה שחיקנו בימי מרדכי ואסתר אם שמחת הפורים וקריאת המגילה שלהו אגי זימני תיקון ונתנו רשות לקרות: דלי סלקא דעתך. י"ל וט"ו תקון הכתובין במגילה ומו לא: הכי אתו רבנן. דבתריהו ועקרו הקנתא והתירו להקדים בחמיה: אלא פשיטא תיקנו תקון. ומין דתיקנו תקון ולאי רמזיהו במגילת אסתר הייט דמיבעיא לן היכא דמיחא ומנגן: לגופיה. ל"ל וט"ו המפורשין בספר: לימא קרא. אם ימי הפורים האלה בזמן דמשמע בזמן המפורש להם: ואכתי מיבעי ליה. הלי דנקט זמנים לשון רבים: זמנו. של מוקפין לאו בזמנו של פרזים דלי כתוב בזמן הוה משמע זמן אחד לזמניהן לי בעו ליקרו בתריסר ולי בעו ליקרו

ד

מגילה

נקראת *בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו לא פחות ולא יותר, *כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו *כפרים ועיירות גדולות קורין בי"ד *אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה כיצד חל להיות י"ד בשני כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר חל להיות בשלישי או ברביעי כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר חל להיות בחמישי כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר חל להיות ע"ש כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בו ביום חל להיות בשבת כפרים ועיירות גדולות מקדימין וקורין ליום הכניסה ומוקפות חומה למחר חל להיות אחר השבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר: **גמ'** מגילה נקראת בי"א מנלן *מנלן כדבעינן למימר לקמן *חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה: כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבברכים אגן הכי קאמרינן מכדי כולהו אנשי כנה"ג תקינהו דאי ס"ד אנשי כנה"ג י"ד וט"ו תקון אתו רבנן ועקרי הקנתא דתקינו אנשי כנה"ג והתנן *אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין אלא פשיטא כולהו אנשי כנה"ג תקינו היכא רמיזא *אמר רב שמן בר אבא א"ר יוחנן אמר קרא *לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם זמנים הרבה תקנו להם האי מבעיא ליה לגופיה א"כ לימא קרא זמן מאי זמניהם זמנים טובא ואבתי מיבעי ליה *זמנו של זה לא כזמנו של זה א"כ לימא קרא זמנם מאי זמניהם שמעת מינה כולהו אימא זמנים טובא זמניהם דומיא דזמנם מה זמנם תרי אף זמניהם תרי ואימא תריסר ותליסר *כדאמר רב שמואל בר יצחק י"ג זמן קהילה לכל היא ולא צריך לדבריי הבא נמי י"ג זמן קהילה לכל היא ולא צריך לדבריי ואימא שיתסר ושיבסר *ולא יעבור כתיב ור' שמואל בר נחמני אמר אמר קרא *כימים אשר נחו בהם היהודים ימים כימים לרבות י"א וי"ב ואימא תריסר ותליסר אר"ש בר יצחק י"ג זמן קהילה לכל היא ולא צריך לדבריי ואימא שיתסר ושיבסר כתיב ר"ש בר נחמני מ"ט לא אמר מבזמניהם זמן זמנם זמניהם לא משמע ליה ורב שמן בר אבא מ"ט לא אמר מבימים אמר לך ההוא לדורות הוא דכתיב אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן זו דברי ר"ע סתימתאה דדרש זמן זמנם זמניהם אבל חכ"א אין קורין אותה אלא בזמנה מיתיבי א"ר יהודה *אימתי בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתן אבל בזמן הזה הואיל ומסתבלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה רבי יהודה אליבא דמאן אילימא אליבא דר"ע אפילו בזמן הזה איתא להאי תקנתא אלא לאו אליבא דרבנן ובזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתן מיהא קרינן תיובתא דרבי יוחנן תיובתא א"ר אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן זו דברי ר"ע סתימתאה אבל חכמים אמרו בזמן הזה הואיל ומסתבלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה תניא נמי הכי אמר רבי יהודה אימתי בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתן אבל בזמן הזה הואיל ומסתבלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה רב אשי קשיא ליה דר' יהודה אדר' יהודה ומוקפים

אמנים. דייקינן מינה כי זמנים הרבה תיקנו להן חכמים. והן י"א וי"ב ב' ימים בגנבי י"ד וט"ו. אבל י"ג לא צריך קרא לרבויי דהוא זמן קהילה לכל. ולא יתכן לומר ס"ו וי"ז דכתיב ולא יעבור. כלומר אין לו לעבור ולעשות יומי הפורים אחר יום ס"ו. ושמואל בר נחמני דייק מכימים לרבות י"א וי"ב כו'. ואיך כימים לרבות הוא דכתיב כלומר כמו הימים אשר נחו בהם עשו אותם נמי פורים. א"ר יוחנן פשטה א מגילת נקראת. ב"א ב"ב כו'. שנעשית פרוזה דברי ר' עקיבא הן. אבל חכמים אומרים אין קורין אותה אלא בזמנה הקן י"ד וט"ו בלבד. ואיתבינן עלה מתא דתנינא א"ר יהודה אימתי קורין בי"א ובי"ב ובי"ג בזמן שהשנים כתיקנן. כלומר בזמן שאין שם שטר. להתבלבל השטרן השנים. וישראל שרויין על אדמתם. אבל עתה אע"פ שבזמן הזה השנים כתיקנן. הואיל ומסתבלין בה אין קורין

גליון **השנים** נמי' מתני' אלא שהכפרים כו'. פירן מדרש המשנה מרבה כתלמיד מי' מדרש בסיסיה דיני הכניסה: **שם** ולא יעבור כתיב. לקמן דף ס ס"ל:

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ז מהלכות מגילה הלכה ד סמג עשין ד טור ש"ע ת"ה סי' תרפה סעיף ג:

ב ב מיי' שם הלכה ט טור"ע שם סעיף ג:

ג ג מיי' שם הלכה ו ז עמג שם:

ד ד מיי' פ"ב מהלכות ממרים הלכה ב:

ה ה מיי' פ"ז מהל' מגילה הלכה ט:

רבינו חננאל

מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו לא פחות ולא יותר. והא לא כתב קרא אלא בי"ד וכמ"ו והני בולהו מנא לן. ואמרינן כדבעינן למימר לקמן חכמים הקילו על הכפרים שיהיו מקריסין ליום הכניסה ויקרין בי"א ובי"ב ובי"ג סי' יום הכניסה יום ב' ויום ה' ונקרא יום הכניסה. ספרי שבכנסת בני הכפרים בברכים כדי שיתפללו בצבור ויקראו בט"ת. ובימים שבכנסת מספקים מים ומזון לאחיהם שבברכים ואם חל יום י"ד ביום ג' הזיריו לכפרים לקרות הכניסה ביום ב' שהוא י"ג לחדש. ואם חל להיות י"ד ברביעי קורין הכפרים ביום ב' שהוא י"ב לחדש. ואם חל להיות בחמישי בשבת מקדימין וקורין ביום ה' שהוא י"א לחדש. והקילו עליהן מפני שמספקים מים ומזון לאחיהם שבברכים. ואם יבנשו ביום ג' או ביום ד' מפני קריאת המגילה אינן יכולין לבוא ביום ה' שהוא יום הכניסה וכן דרך זו השמועה. ואקשינן ואיך הקילו חכמים ועקרו י"ד ואם פ"ו שוון תקנת אנשי כנסת הגדולה ותקנו הם י"א וי"ב וי"ג לבני הכפרים. והא אין כ"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו וכו'. ותרצינן הני נמי מסורת היה בידם על פה כי אנשי כנסת [הגדולה] תקנום. מדכתיב לקיים את (ובר) [יסי] הפורים האלה בזמניהם. ולא כתיב זמן או זמנם. דמשמע זמנם של פורים לא הוא זמן של בן כרך. אלא כתיב

[ומי' רב"ו בכורות ל ד"ה חיתי]

[פי' תוס' זבחים סט. ד"ה מגלן וכו' מה שהקשו נסגיא דהכא והכיהו נקושיא]

מו"ק ג: נעין ט. עדיות פ"ח מ"ה מ"ז ה. [יבמות יג:]

[לקמן ה:]

[נ"י ריש"ף ואימא תריסר ותליסר י"ג זמן סי' וגי' ת"ש א"ר ששמואל בר יצחק י"ג זמן כו']

תענית יד: ע"ש

ד"ר מרדכי בן-אליעזר: "אין לנו ברירה אלא לבנות מחדש את הקשר בין הדת לבין המדינה"

[מתוך: "מעריב", 14.3.1993]

[מתוך: "מעריב", 14.3.1993]

ד"ר מרדכי בן-אליעזר: "אין לנו ברירה אלא לבנות מחדש את הקשר בין הדת לבין המדינה"

[מתוך: "מעריב", 14.3.1993]

פרק ששה עשר

הלכה א (א) רבי עזריאל אומר מנה אני כל האמוראים שבעולם [ב] ואני קיימת לעזרא"ב ושאר אמוראים אינן כן שאם (ג) יבנם אדם לילי זחלי אר לילי זקנה אר לילי ישמרן ואינו יכול לעשות כשלאבותו חרי זה מת ברעב אבל תחורה מיתה בידי אל אם משטרתו מכל רע בנעוריהו ונחנת לו אחרית ותקוה מקצותו בגעוריהו מה אומר (ישעיה ס) וקרוי יה חליפו בה [בקנתו] מה אומר (תהלים מב) עוד יזנבון בשיבה: הלכה ב א"ר יהושע כל"ל הוא אלהים בעולם אם לא הכחוכה מלך לעולם הבא והדורשה מתרגל ומשוטעה אינו מקבל שכר [ד] והיני ר חיננא בר פפא [ה] (רבים מ) פנים כפנים הנה בשר שנתה חרי הא ארבעה אפין [ו] פנים שאם לקברא פנים ביטנות לשטנה פנים [ז] שחוקה לחשים פנים [ח] מסכיתה לאגדה: הלכה ג (ט) ר' נחמיה לאגדה: עקב בר יגאי (משלי ה) כמים הפנים לפנים בטוח שבעולם יש לך בר רוצה ללמד תלמוד ר' (ז) שאינו רוצה ללמד תלמוד רוצה ללמד תלמוד אינו רוצה ללמד הרב הבא הרב רוצה ללמד ותלמוד רוצה ללמד (סקרא ומשנה נסרא ואגדה): הלכה ד ר' יצחק נפחא פתח (שיר ב) [ז] סמכוני באשישות אלו הלכות המאוסות ומרוני בתפוחים [ח] שריחן יפה כתפוחים ר' חלקיה ר' יצחק לשעבר לשהיתה הפרוסה מצויה ותה נפש אדם מתאוה לשמע דבר הלכה [ט] דבר אגדה: הלכה ה (ז) אל תנומם בר חגיאי אלו נתנו תורה לישראל לא היתה (ז) עומדת רגלים לעורה שיריך [ז] שאם מסא יש מסמאין ביצא בו ואם מוך יש מסרוין כיצא בו: הלכה ו (ז) אמר יוחני מתה שלחן הקב"ה למשה נתנו לו כארבעים ותשע פנים מסא ל"ם פנים מהור שנאמר (תהלים יב) ודברי נעימות ל"ם ואם אבחנו ב"ם פנים מסא ל"ם פנים מהור שנאמר (תהלים יב) [ז] שלא מאותו המקום שאם בן רבו המסמאין מסא דבו המטהרין מהור בל אלו מנין אלא שהיה חכם בסקרא ובקי בסשנה ותוקן בתלמוד וסכו בתורה: הלכה ח (ז) אמרו עליו על ר' יוחנן בן זכאי שלא הנחת פרשה אחת בן תורה שלא לסדה ולמד לבר בסקרא ותרגם ברש"ל הלכה ואגדות (ובשלה) הכל לסד בן זכאי אמרו עליו שאמר מי יהיו כל הטשים יהיעות ובל האילנות קלסומון ובל הוטים דיו אם כדי לכתוב את הכמרי שלמרתי מדבי ולא אצלתי מחכמת חכמים אלא כשם שטובה חזו המובלת בים הגדול (שמות מטרסו: אין

נוסחות הגר"א

(א) הרבה בה הרבה לתמוד: (ב) שבה שלמני תמיד ראשון ראשון: (ג) ואם הבנם: (ד) הנים חשבון שלה שבת (שמות רבה כלים מלכ"ל) [ה] חין משחיין בחתנה מחת כשלשה מטקים מטקון קרא שני מטקים ותרגל בחרת ובחרת ובחרת וב

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ומו, כמ לא כזכיר עדין דין דכפרים. אלא לכלן בפי׳ כמשנה כזכיר רבינו דבזמן שבכמ״ק קיים היו קורין בני כפרים ביום הכניסה, ומתה אין נוהג דין זה מפום כמסתכלין בה, ולבינו אינו מזכיר אלא דינים הנהוגים בידוע. וכרי״ן פי׳ דמוקף מומה שאין בה ע״ב כ״ה כפר כמוקף קורא ליום הכניסה ואי בעיר קורא ליום הכניסה בט״ו, חה נ״ל ס״ל לבוין בדבה רבינו מפעם שכ׳ שעדיין לא כזכיר דין יום הכניסה. אלא רבינו ס״ל כרמב״ן ורשב״א דכרך המוקף מומה שאין בה ע״ב כ״ה כפר, וכפר המוקף מומה לא שמעינו אלא יש לה דין דלוג המולם וקורלים ב״ר, וכ״ה הרמב״ן בלקיטוו שכ״ה בגאונים ז״ל, ומוזשבם ספר מיתבה שלטים דרב״ל כרך שסרב ולבסוף יש בידון הכרך שנדסקו הרי לשיטתם אפי׳ כרך הא כפר שנתיישב שם ע״ב כ״ה כעיר גדולה ע״ם מה שיעשו, אבל לדעת רבינו וסיעתו אחי שפיל כרך המוקף מומה שסרב מע״ב כו׳ ור״ל אלא כו׳ בימי יהושע ב״ל ע״ב ובמיתרא דאמוה דרב״ל כרך שיש ולבסוף הוקף בידון הכפר, הקשו ממ״ל אי יש בה ע״ב לעולם כ״ה כפר, ואי אין בה ע״ב לעולם כ״ה כפר, אבל בית כ״ה כפר דלא מכני מומה וקורלה לעולם ב״ד כ״ל יש ולבסוף הוקף לא מכני מומה, והקשו עוד במיתרא שני כרך שאין בה ע״ב כ״ה הכפר אלא קמ״ל תיגא אחרו עיר גדולה שים בה ע״ב ופס אינה אלא קושי׳ הא כרך המוקף מומה לא שמעינו, אבל כ״פ דכמו עיר פרזי שאין בה ע״ב כ״ז כפר, כ״ל מוקף מומה שאין בה ע״ב כ״ז כפר מוקף מומה, ואנן בכרכין מוקפין מומה תנן ולא בפרין, ומשני כרך אינעריכא לי׳ דס״ד דכיון דמיקלעא לי׳ מעלמא כ״ה כמי שים בה ע״ב. עוד הקשה הר״ן לשיטה זו, דא״ה איאך נהגו מבשיו בא״י לקרות בט״ו כרי ברוב המקומות אין שם ע״ב מיהו׳ שם בטלים ממלאכה לעמוד בבהכ״נ, ויישב הר״ן דלאו דוקא בטלנין אלא כל עדרין שם עשרה ב״ש שהולכין בוקר ומרב לבהכ״נ כו׳ אבל רבינו מפרש שהו׳ יושבין בד״ת ביום ובלילה, והיינו בטלנין ממלאכתן ממש בפרש״י ויחזונין מעל לבוד, ול״ד מעל לבוד אלא יש לכם מחזה פרנסה שאין עליכם מוטל בעסק, רק ישב ועסוק בד״ת ומשמע דמפרש הכי הא דתנן בבכורות ד׳ ל״ו אפי׳ שלשה בני בכנסת, ובמי זבין וכובא בגדה ד׳ ז׳ וכולן שהורין לבני בכנסת, ר״ל בפנשים שאין עוסקים במלאכה אלא בתורה כי כל היום, ולהכי אע״ג שאינם מבמ״ע אוכלים בעבודה ולעסוקים לבעות לבי״ד

ראשון לציון

לעבודת הלבור, וממילא עוסקין בתורה לעת הפנאי. וה״ל כמאיר בשפו של רבינו שכולם נמלקים שלשה לדיינים ושלים שלשה שבא גבאי לדקה וא׳ לחלוק ממכם הלדקה וסופר וזן ומלמד פינוקות מכ״ל הרי כמש״כ ואין עיר שנוגה אחין בה כמו עדת כ׳ אלה. יז) ואסור לכפרים כו׳, אלא ביום י״ד, הינו בזה״ז שבטל דין יום הכניסה כמש״כ בסמוך. יח) ולהזכיר עה״ג בסודים. הינו כמש״כ הבי״ש סי׳ הרל״ג בשם א״ה שם איסור בדבר. ולא כמש״כ הבי״ש שלא ידע מה איסור יש בדבר, וגם הב״ח בסכים דהוי כמאורע שאר ימים, ומש״כ כ׳ דאי אמר מאזירין אותו ור״ל דלא כש״ע אות״ם משי״ ק״ם והדעת הגר״א

יושבין בדברי תורה ביום ובלילה יז) ואסור לכפרים ולעיירות גדולות ולכרכים שאין מוקפין חומה מימות יהושע לקרוא מגלה ולקרא בספר תורה בויבא עמלק יח) ולהזכיר על הניסים במודים אלא יום ארביסר בלבד וכרכין מוקפין חומה מימות יהושע קורין בחמיסר בלבד אבל תענית בין כרכים בין כפרים בין עיירות כולן מתענין בשלשה עשר באדר 7דאמר שמואל בר רב יצחק שלשה עשר זמן קהילה לכל היא שנאמר ושאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו ועמד על נפשם ביום שלשה עשר לחדש אדר יט) מאי קהילה

ופרים שם וכן כלן בסכים כפרים בכב״ם דלא כמג״א. יט) מאי קהילה יום תענית, כבר בבים כרי״ן ברי״ם פי׳ כם דאי׳ שם י״ג זמן קבלה לכל כוס בהוא יום הענית, ושכן פי׳ בשאלתות, ור״ל דכם דכתיב נקבלו ביום י״ג בו, שגזרו בו לוס בדכתיב בעבר רבינו בעבר שעלה זיכי ידיו אמוכה עד בא בשמש, ואני בעבילהא מגיד שכו׳ בתענית. ורבינו בוסיף עוד לפרש כם דיום בכניסה לא בפרש״י שבוא יום קריאת כתוכה בשני ובחמיסי, אלא יום שמכנסים בו ויושבים בהענית ומבקשים רחמים. וכ״ז. כפי׳ בוכא במדרש הנסומה פ׳ ברבשים וכבל בו בנים בקיאור בשמו של רבינו, דאם אל פורים יום א׳ מקדימין ומתענין יום כ׳, ומשנה מפורשת היא לפי׳ רבינו וכמדרש וא״כ הא דתנן אל לבוות בשליחי אז ברביחי כפרים מקדימין ליום״כ, כ״פ בשליחי קהלין בשני, וברביחי קורין בשליחי, שבוא יום כלום. ובא דמגילה נקראת ב״ר כיינו בשל פורים בשבת, וי״ל בשל פורים בא׳ בשבת, ואין מתענין בע״ש כמבואר בסמוך וכבר הבינו בשאירי פי׳ זה בשמו ש״ר. אבל קשה טובא הא דאי׳ בד׳ ד׳ ב׳ ה״ם אל לבוות בשני כפרים וע״ג קורין בו ביום. ואם איתא לקדמי׳ ליו״כ ומשני הוי׳ בי׳ עשירי, ועשרה לא תקינו רבנן, ולשיטת רבינו יום הכניסה דלום הוא ראשון בשבת. ותו מקשה הא ה״ם אל לבוות בחמיסי כפרים וע״ג קורין בו ביום ואם איתא לקדמי ליו״כ דאחד עשר, ומשני מיום הכניסה ליו״כ לא מקדמין, ולשיטת רבינו אמאי נלרך לי״ל ליקדמי לכניסה דלום ברביחי והו מאי מיו״כ ליו״כ. ולולי דמסתפינא הייתי אומר ליישב עוד קושיא א׳ גדולה שבקשה הגר״א ז״ל סי׳ הרפ״ו סק״ג על שיטה זו מדאי׳ בירו׳ על יום שלפני יום י״ד ומשני לבוות שבוא אסור בעבי שבוא יום שלפני יום י״ד ומשני לבוות שבוא אסור בכספר. כרי מבואר דיום שלפני י״ד אסור בתענית. ונראה דפ״ג דרבינו ור״ם ורמב״ם מפרשי דברי

ראשון לציון

ולא גזרו על יו״ט לפניכם וכיו כפים לוס ביי״ג, אבל משמינו מגילת תענית, ותנן כל בכתוב במגלת תענית אסור לפניכם, ע״כ אין קובעים לוס ביי״ג לעולם, וכו׳ נדסה כלוס ליי״ם, דיי״ב ג״כ אסור בעוס יום טוביוסם כדאי׳ שלבי פרק ב׳ דתענים. וכשאא סוגי דבבלי וירו׳ מפרשי לשנתינו דיום הכניסה לאו ביי״ג הוא, אלא ביום שקובעין כלוס שבוא ביי״ם כמש״כ לעיל מעוס יום טוביוסם אז בב׳ וה׳ מעוס קרבה״ם, אבל רבינו דקאי לאסר שבטלה מגילת תענית, ומאאר קביעת כלוס ביי״ג, וכוא יום הכניסה דקרא ויהא בכל בעזה״ב. וע״ מש״כ סי׳ קנ״ם אות ה׳ דמדעת רבינו וסיעתו כאן מבואר דלית לבו בכרמב״ן ז״ל, בפי׳ לוס סתם. ומאי יום הכניסה שמתבנסים בו כו׳. בכת״י הנוס׳ ומאי יום הכניסה יום שני וסביבי שמתבנסין בו ישבאל ויושבין בתענית ומבקשין רחמים כו׳ פ״כ. וטה״ם הוא דאי מפרש שני ומשני אינו מוכח שיושבין בו בתענית. ב) וכשחל י״ג לחיות בשבת כו׳, עד מפני טורח שבת. ולא כתב רבינו כשחל י״ג לחיות בע״ש מקדימין כלוס דאינו נוהג בזה״ב וכמש״כ רבינו בסמוך, אבל במדרש תנחומא סיים בזה״ל אם אל י״ד לחיות בשבת אסור להתענות בע״ש מפני טורח שבת שמיקר תענית סליחות ורפמים הוא, ואתי לאמנופי מכ״ש, וכבוד שבת עדיף מאלף תעניות דה״ם דאולייתא ותעניות דרבנן, אלא מקדימין ומתענין בחמיסי שהוא

שאילת שלום

עד זה שאנו חכמים אל לחיות בשבת כפרים מקדימין ליום הכניסה בזמן חכמים הראשונים שהיו בקיאים בחשבון וכו׳ היה יום הערבה בא בשבת ופורים בשבת ומקרא מגילה בשבת ומוציאין לולב בשבת ותוקעין שופר בשבת אבל היום שאין חכמים בקיאים בחשבון וכו׳ גזרו חכמים וכו׳ וכן בשופר וכן במגילה וכו׳. נשאלתי דומי שהרי מתני׳ דהכא במגילה דתני׳ אל לחיות בשבת וכו׳ בהכרח ודאי דאיירי בזמן שהיו בקיאים בחשבון [ומקדשין ע״פ הראיה דעבשיו דמיון הקביעות אבל יחול פורים בשבת כדי שלא יבא יום כפור בע״ש וכן מוכיחים דברי גאון שכתב בזמן שהיו בקיאים וכו׳ היה יום הערבה ופורים בא בשבת] ואפ״ה עיירות גדולות אין קורין בו ביום מטעמא דרבה כדאמר בסוגי׳ מגילה (ד:) דכ״ע מודה מגילה בשבת לא קרינן מ״ש אמר רבה הכל חייבין בקריאת מגילה ואין הכל בקיאין במקרא מגילה גזירה שמא יעבירנו, וכן בשופר דבמקדש היו תוקעין אבל לא במדינה והיינו אפי׳ בירושלים לפרש״י ותוס׳ ברי״ה (כט:) לא היו תוקעין מטעמא דרבה גזירה שמא יעבירנו וכו׳ דבשבת ואל תעשה יש כח בידי חכמים לעקור דבר מן התורה כמ״ש רוב המפרשים מיהו בהא י״ל דדעת

חכמים

קהילה יום תענית ומאי יום כניסה שמתכנסים בו ויושבין בתענית ומבקשים רחמים ב) וכשחל שלשה עשר להיות בשבת מקדימין ויושבין בחמישי בשבת בתענית שהוא יום אחד עשר באדר מפני שאסור להתענות בערב שבת מפני טורח שבת וכשחל י״ג להיות בחמישי בשבת מתענין בו ביום שהוא זמנו אבל מקרא מגילה אין קורין אלא בארביסר בלבד [סא) וחייבים לקרוא את המגילה בלילה ולשנותה ביום שנאמר למען יזמרך כבוד ולא ידום ואסור לקרות את המגילה בשבת • מאי טעמא אמר • רבא הכל חייבין במקרא מגילה ואין הכל בקיאין במקרא מגזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירנו ארבע אמות דרך רשות הרבים והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דלולב • תנן אי זו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים פחות מיכן הרי זה כפר באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין אבל זמן כהנים ותשעה באב וחגיגה והקהל מאחרין ולא מקדימין ובזמן שחל שלשה עשר באדר להיות בערב שבת או בשבת מקדימין ומתענין בחמישי בשבת מפני שהוא גם זמן מקדימין ולא מאחרין אבל תשעה באב בזמן שחל להיות בשבת מאחרין ומתענין לאחר שבת מפני שהיה בו פורענות ופורענות מאחרין ולא מקדימין ואסור להתענות בשבת מפני כבוד השבת ולא בערב שבת מפני טורח שבת פד וזה ששנו

שנים עשר ע״ל, ובחל י״ד לחיות בא׳ בשבת לא כאריך כלל, וכיינו משום דבל״ז נדחה התענית עד י״ג וסבלא פשוטה היא דכיון שנדחה ידחה ליום כ׳, אבל בחל בשבת ושיקר כתענית בע״ש, ומכ״מ נדחה ליום כחמישי, מש״כ נלרכנו לכסביר שבבוד שבת דאוריי׳ כו׳. וסבלא זו מבואלה בגמ׳ ד׳ ד׳ ב׳ דפורים שבל בשבת נדחה לבני פיילוה ליו״כ מפני טורח שבת, משא״כ בחל בע״ש נקבע בזמנו ולא דחינן, אמ״ל דמכ״מ לוס נדחה הוא ליום החמישי. וכ״ם מ״ש לוס אסהר מעלה לומות כמו מעבר בטבת שחל בע״ש ואינו נדחה, בשלמא בלא דברי רבינו וכמדרש ניחא שאין לוס אסהר קבוע כלל מד״ק כמו ד׳ לימות, אבל לשיטה רבינו ק׳, ויש״ל דבשלמא ד׳ לומות יומא דקא גריס לפורענותא מש״כ לאוי לזכרו ביומו אם לא שחל בשבת, אבל יום קבלה דאסהר אפי׳ אי אירע בימי מרדכי ואסתר ר״ג אדר בע״ש היו מקדימין בתענית ליום החמישי, מש״כ אבן נמי מקדימין, ועי׳ מש״כ בסמוך, דמש״כ בשבקבע מגילה תענית לאסור לפניכם נדחה כל לוס אסהר בי״ם, דאי כיכ גם בימי מרדכי ואסתר ר״ג וי״ב יום אסור בכספר ותענית היו מקדימין יום קבלה ליו״ם, ובשאה נמי בימי כמשנה כו׳ כן, ובשבטלה מגי״ת, חזר בדין לעיקר קביעותו שבוא ביי״ג. כא) וחייבין לקרות מגילה בלילה ולשנותה ביום כו׳. כבר נשנה לעיל, ואמת שכן דרכו של רבינו כ״פ, אבל יש מקום לפרש שחזר ושנה משנה זו בשביל דסמיך לי׳ ואסור לקרא המגילה בשבת גזירה שמא יטלנו בידו כו׳, וגזירה זו איכה אלא משום קריאה המגילה דיום, דעל מלות כלילה לא גזרו כמו אלא גזרו על מלה ומרור כאשר גזרו על

פתיח״ק

לולב ושופר, אלא משום דבלילה אין דרך ללאת כ״כ, וכן במש״כ המג״א סי׳ הרל״ב פקיו דבשל בא׳ וקולאין בשל לילה בשבת מפלג המנחה אסור, משום שאין קורין מגילה בשבת, אינו מוכרח, דרק על של יום גזרו

מגילה נקראת פרק ראשון

א [רף ב ע"א] **מגילה** נקראת בחמש עשר בשנים עשר בשלשה עשר בארבעה עשר ובחמשה עשר לא פחות ולא יותר. כרכין המוקפין חומה ממימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר ועיירות גדולות קורין בארבעה עשר. אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה. כיצד חל להיות בשני כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר חל להיות בשלישי לא בראשי כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר חל להיות בחמישי כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר חל להיות בשבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות ומוקפין חומה קורין בו ביום חל להיות בשבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה ומוקפין חומה למחר חל להיות אחר השבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר: **גמ'** היכא דמיא אמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן אמר קרא לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם זמנים הראוי הקבו להם חכמים ואימא זמנים מוכח זמניהם דומיא דחמשה מה חמשה הרי לא זמניהם הרי ואימא הריסר ואליסר [ב] אמר רב שמואל בר יצחק אלשה עשר זמן הראוי לכל היא פרט"י שנקבלו לעמוד על נפשם ולכך לא צריך קרא ולא נהירא דנקבלו בו ביום כיון שקבלו הקריאה בי"ד וחמשה עשר מנא לן שיהיו לקרות בו ושוד דלא זמן המלחמה גומרת הקריאה אלא זמן המוחה כדכתיב כימים אשר נחו בהם היהודים וגו'. ורבא [לר"י] דסוגיא גמרא דידן כעין הירושלמי (הלי ה) דפריך הכם על שניה דיומים אשר נחו ואימא "ב "ג [בגנב] "ד ופ"ו ומשני רבי חלבו י"ג זמן מלחמה היא והוא מוכיח על עצמו שאין נייחא. פירוש ליכא לרבויי דלא הוו כימים אשר נחו בהם. אלא מעתה לא יקראו בו. לפניו ולאחריו קורין בו אין קורין ובכי ממי איכא לפרושי סוגיא דידן זמן קבלה פי' זמן מלחמה וליכא לרבויי מכימים אשר נחו בהם ולא מזמניהם [א] דמשמע זמנים אחרים דומיא דאלו מנים דהוה בהו נייחא ולא צריך קרא לרבויי דמכל מקום קורא (ולא צריך קרא) דמקו"ש אלי כדאיתא בירושלמי. ולא נהירא לרבינו הם דהוה ליה למימר זמן מלחמה הוא ושוד קבלה ליה הלי דקאמר ולא צריך קרא לרבויי דאין דרך הס"ם (לשהור) [ג] דבריו כיון שלא הוזכר הקל וחומר בגמרא דידן ופירש רבינו הם זמן קבלה לכל היא שכבל מהאספין להעניה אחר [ד] ובאים בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקבלו לעמוד על נפשם [ה] והוי צריכים רחמים. וכן מלינו במקום שעשה תענית כשנלחם בעמלק דכתיב ומשה אהרן וחור עלו לראש הגבעה [ו] ודרשינן במסכת תענית [ז] מכאן לתענית צבור שצריך שלשה מכאן נראה לרבינו הם שצר לתענית אחר שלשו שוחין כמו שעשו בימי מרדכי ואסתר כשנקבלו היהודים לעמוד על נפשם ולא מלינו לו סמך בשום מקום אלא בכאן ומה שלא מקדימין התענית ליום חמישי היא שאל פורים לרוות בשולחן שבת ולא עבדינן ליה בערב שבת כמלא בתשובת הגאונים לפי שרגילין בתענית להרבות בסליחות ובתחנונים ולא יוכלו לעשות כן בערב שבת לפי שאלא יוכלו לטרוח לכבוד השבת [ח] ובמסכת סופרים (פי"ז הל' ד) איתא שרגילו שבמערב מתענין בחדר שלשה תעניות של אחר אע"פ שאותן היו בינוני לא היו רוצים להתענות בינוני שנגלו בו אנשיו ואוקם המסכן [ט] ואיתא שיתאסר ושיבסר אמר קרא ולא יעבור - אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן זו דברי רבי עקיבא שהיתהלה אבל חכמים אומרים זמנן הוה

הגה"ה

*ויהיולא לדבר אם יש לו מגילה לא יקראנה אלא ביי"ד ואם יודע שלא יהיה לו מגילה בי"ד מייב לקרות קודם שיצא לדבר אחר מפי' מתחלת בחדש אבל הבעודה אינו עובר אלא בי"ד. מא"ר:

זמנה שאם יקראו אותה קודם זמנה יחללו לפי משות פורים ביום קריאתה כדאמרינן לקמן (דף ה:) נודון בו ביום ומחללין בו ביום ומוליאין המשות קודם י"ד [ז] ולא יהיה לפי בחמה לשמות בפורים ואמרינן לקמן (דף ה:) אבל שמחה אינה מהנת אלא בזמנה (ח) ואם דאמרינן בזמן הזה לפי שמשיגין דוב עניים [ז] ויש שנדרשי' שואל ומבקשין בה כלומר בלילה הזמן [ח] שהיו ישראל יכולין לבעוד בדהומיסס [ט] ואין בלין לידי סכנה הוי קורין י"ד ט"ב י"ג [אבל בזמן הזה] אין קורין אותה אלא בזמנה שהיא י"ד ופ"ו וכן אלכתה: [דף ב ע"ב] כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין אותה בחמשה עשר. מנא לן אמר [ד] רבא דאמר קרא [ו] על כן היהודים הפרזים וגו' מדפרזים בארבעה עשר מוקפין חומה בחמשה עשר ושושן אע"פ שאינה מוקפה חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו מ"ש הואיל

הגה"ה

*אלכן אומן כני אדם שמיתין ביסכ"ל וקורין מגילה בכפיסה לא עוב סם עוכים אלא לריך לבא עם אלמנו ולדיו לבית הכנסת לשמוע מקרא מגילה. מא"ר:

ומעמה בו גם והיהודים אשר בשושן נקהלו בשלשה עשר בו בארבעה עשר בו ונוח בחמשה עשר בו וגו' [רף ג ע"ב] אמיב"ל כרך וכל הסמוך לו אע"פ שאינה גדולה עמו כגון שושבת הביר בגחל אז כל הגדולה עמו אע"פ שלא סמך לו כגון שושבת בלשם הבר נידון ככרך וקורין בט"ו ועד כמה (עגיל דף ב ע"ב) אל"ר ירמיה מיל: **ב ואריב"ל** כרך שושבת ולבשוף הוקף ניתן בכפר דכתיב ולוש כי יתכור בית מושב עיר מושב שהוקף ולבשוף יבא ולא שושב ולבשוף הוקף ולפיכן קריאת המגילה מבהי עדי הומה וקבה דהיכי מיירי לי לנית ביה עשרה בעלנין אמי' הוקף ולבשוף יבא עמי נידון כפר דהא אמר ריב"ל כרך שאין בו עשרה בעלנין נידון כפר לי דאיה ביה עשרה בעלנין הוה ליה למימר נידון בעיר וקורין בי"ד הלכך דאה דאמריב"ל כרך שאין בה עשרה בעלנין נידון כפר לא מיירי במוקף חומה מימות יהושע בן נון כהם כרך האמור בכל מקום נעמן מקרא מגילה אלא כשאינו מוקף חומה מימות יהושע מיירי והרי כהם כרכים המאורים בכל הס"ם שהן עיירות גדולות אבל במוקף מימות יהושע בן נון אין לריך עשרה בעלנין [ג] ואמיב"ל כרך שאין בו עשרה בעלנין נידון כפר ואמ"ג דאמרו ליה מעלמא וכרך שהיה מוקף מימות יהושע ואע"פ שאין לו עכשיו קורין בע"ר* דתניא רבי אליעזר ברבי יוסי אומר אפילו היה מוקף אם היה מוקפה מימות יהושע בן נון לא אמ"ב חומה חומה אע"פ שאין לו עכשיו הוה לו קודם לכן: **ג משפחה** ומשפחה לכל היא. מי"י:

אמר לי אמר רבי יוסי בר חנינא לבניא מפפחות כהונה ולויה שבבעלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה [ד] מכאן סמכו של בית רבי שבבעלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה הגיא נמי הכי כהנים בעבודתן ולוים בדוכנם וישראל במעמדן מבעלין מעבודתם ובאין לשמוע מקרא מגילה*: אמר רבא פשיטא לי עבודה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף מדר' יוסי בר חנינא ת"ש ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף מדר' יוסי בר חנינא ת"ש דתנו רבנן מדשמעינן ב"ה להוצאת המת ולהכנסת כלה לחופה עבודה ומת מצוה מת מצוה עדיף מדתנא מבעלין ת"ל להוצאת המת ולהכנסת כלה לחופה עבודה ומת מצוה מת מצוה עדיף מלוותיהו [ד] מה מצוה ומקרא מגילה מלי בתר דבעיא הדר פשטה מה מצוה עדיף מדאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה*: ד [דף י ע"א] **אבר** ריב"ל כשיש חייבים במקרא מגילה אלא כן היו באותו הם. לשון מקרא מגילה משמע שיהיו כשיש לקרותה ולהוציא אחרים ידי חובתן ואמרי' נמי בריש ערכין הכל בשרין לקרות את המגילה הכל נאחזיי מלי לאחויי כשיש מהמגילה שמרבה כשיש אף לקרותה ולהוציא אחרים וכן פרש"י ה"ה". ובעל ההלכות פסק שהכשיש אין חייבות אלא בשמיעה אבל קריאתה אינה מוציאה אחרים ידי חובתן שחייבין בקריאה עד שישמעו אפי' אחרים המתחייבין בקריאה [ה] ואין בשמיעה כלום הן עצמן קורין [ו] והביא ראיה מן ההוספתא (פרק ב) דקתני הכל חייבין בקריאה מגילה וכו' ומוליאין רבים ידי חובתן מגדולים ומקטנים חייבין ואינם מוליאין את הרבים ידי חובתן מגדולים ומוליא את מיו ואינו מוליא את שאינו מיו עומטוס לא מוליא לא את מיו ולא את שאינו מיו מי שהיו עבד ואינו בן חורין אינו מוליא לא את מיו ולא את שאינו מיו כשים ועבדים וקטנים פטורין ממקרא מגילה ואין מוליאין רבים ידי חובתן עכ"ל ההוספתא וסוסף בהלכות גדולות אלא שחייבות בשמיעה לפי שהיו הכל בספק להשמיד להרוג ולאבד והואיל והכל היו בספק הכל (היו) חייבין בשמיעה. ירושלמי (פ"ב הלכה ד) ר' יהושע בן לוי אומר כל מאני ביתו וקורין לפניהם כדאמרינן לקמן (דף ה:) אבל שמחה אינה מהנת אלא בזמנה (ח) ואם דאמרינן בזמן הזה לפי שמשיגין דוב עניים [ז] ויש שנדרשי' שואל ומבקשין בה כלומר בלילה הזמן [ח] שהיו ישראל יכולין לבעוד בדהומיסס [ט] ואין בלין לידי סכנה הוי קורין י"ד ט"ב י"ג [אבל בזמן הזה] אין קורין אותה אלא בזמנה שהיא י"ד ופ"ו וכן אלכתה: [דף ב ע"ב] כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין אותה בחמשה עשר. מנא לן אמר [ד] רבא דאמר קרא [ו] על כן היהודים הפרזים וגו' מדפרזים בארבעה עשר מוקפין חומה בחמשה עשר ושושן אע"פ שאינה מוקפה חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו מ"ש הואיל

הגהות הב"ח א בחמשה עשר בכפרים ועיירות וכו' כיצד חל לחות. בחמשה עשר בשני: ב כיון שקורין אותה ביי"ח ביי"ג אבל בזמן הזה בחמשה אלא בזמנה: ג ובאין לשמוע מקרא מגילה אינו אמר כלי וכו' לשמוע מקרא מגילה מלאן אמרו לא בית רבי וכו' מקרא מגילה מלאן אמרו אבר לגני כרכים אבל וכו' בעגמה: ד אל יוב דמגילה ודבכר מבה אם מועדי מי מבה מיקון לבם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בכלות בשמה וכו' אבל מגילה כל"ל ואינם מקרא מגמה: ה מלי מעמא אמר רבה וכו' אמר אבא לבנו ולך:

הגהות הגרי"פ [א] לפנינו כדאמר: [ב] נ"ל לפסוס: [ג] לא מצאנו שם אלא בסמ"ר סוף פרשת בשלח בשם המכילתא ובילקוט הביאו בשם פרקי דר"א: [ד] לפנינו כבי' רבה:

תפארת שמואל

פ"א (ג) והא דאמרינן בזמן הזה דמגיין מזב מגיעים וכו'. ליתו לשון קושיא רק דמפרש מה שאמר לעיל אבל חכמים אומרים בזמן הזה פי' (שם) בזמן הזה דמגיין פגיעים וכו'; (ב) ודורשין בפגיעים של יום. ולפי דוקא פורים פ"ב יום סוב מני שואלין: ולעשותן

קרבן נתנאל

פ"א [א] **דמשמע** זמנים אחרים דומיא דאלו מנתו אחרים דהוה בהו נייחא. ופי' בספר קצון בשמו אלפלא מריפתא בחמ' מגילה שבקצה שם דלמה שמעיסה אמר לרבויי מכיסה ומליסר מ"ש מיתות ומתנוטים. ובקצה בב' פרי מדש מ' מרא"ש מק"ב הא דתנן אל לרוות בשלמו ובכריסי פלגיות ומתנוטים. ובקצה בב' פרי מדש מ' מרא"ש מק"ב הא דתנן אל לרוות בשלמו ובכריסי כפרים מקדימין ליום הכניסה ומפני שמקיפין אותו דמיון ליום הכניסה לקרות בו ביום ומתלגין בו ביום. אלא כתב דלא אפשר לקרות ביום י"ד שמא שנה: [ו] **ורש** שנרכים. פיא לשון כרי"ם: [ח] **שהיו** יכולין לבעוד בדהומיסון. אלא כי מתילים מהולאיסס ואין בלין לידי סכנה: [ט] הר"נ ואין בלין לידי סכנה כי"ב כי"ג בשל אבל בזמן הזה אמרינן דמגיין בדהומיסס אין קורין: [ל] הר"נ על בן היהודים הפרזים וגו' הוקים אם יום הכנסה אבר ומדפרזים: [ב] **ואריב"ל** כרך אחרון אם מתחבר בפלגין ולבשוף יבא נידון ככרך ולריך לבאר לחה לא אמרינן דמגיין אלא בזמנה ומה שאמר לעיל דמגיין אינו אמר לא דיוס שלפני מגילת אסתר אלא בזמנה ולא בפסוק ומכבי מבר לפי אם מה שבאמרי ר"ד אמר לא

יטלנה ויקר אלא בין. לעשות ויעבירנה ר' אמות ברשות הרבים וסייש עשמא דלוגב וסייש
עשמא דשופר: ו **ואבר** ר"י בן לוי חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה
ביום שנאמר (תהלים כב) אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי. היה אומר
רבינו תם ז"ל לא על מי שבירך זמן בלילה מוצר ומבדך זמן לא ביום דעיקר קריאתה
הוי ביום יותר מבלילה דהכי משמע דיאמר דקרא אקרא יומם אע"פ שלילה לא דומיה לי
וקראתי בלילה ביום תהא עיקר הקריאה ונס עיקר פרשנו מיסא הוא ביום בזמן משתה
המתה ומתנות לאביונים ומשלוח מנות [ה] ונקן לקנן (דף כב) כל היום כשר לקרות את
המגילה אבל וכל הלילה כשר לקריאת מגילה לא בלילה עיקר קריאה בלילה
ובקבי נמי (לקמן דף כ.) לין לקרלין לה המגילה ולא שהלין ולא שהלין אלא ביום ומשרם בגמ'
מנלן דכתיב וימים האלה ביום לין בלילה לא ליתא מיהי מיובתא דר' יהושע בן לוי וכ'
ומאבי כי הקבי אדיום ומיכו מדקאבי מקרא מגילה בהדייהו אמנא מיהא דעיקר מקרא מגילה
הוי ביומא ושד מדאמריב לקנן (דף כא:) מאי מבדך מל"ח ולא קאמר בלילה מבדך מל"ח
וביום מ"ל כדקאמר נבי אמרה אמרה יומא קמא מבדך מל"ח וכו' אלמא מהאמר דמל"ח מבדך
ביום ובלילה ושד שבי כשבריה שהו מקדימין ליום הכשיבה מהמתא ביום הוי בלילה
לשנות את המגילה כשבלין לשנות קריאת הדורה אלמא שעיקר קריאתה ביום ואע"ג
דאור שלקח דעמא לאיבייה מהמיתין דדיה ביומא מ"מ לא מיהוקים הכי: [דף ח ע"א] אמר
רב מגילה קורין אותה [ב] ביחיד [ג] אלא בזמנה [ד] (לון) קורין אותה (אלא)
בעברה ברש"י אלא בזמנה כגון בני כפרים שמקדימין ליום הכשיבה [ו] ואע"ג דביחיד רב
ליכא לכך הקדמה דאין קורין אותה אלא בזמנה פלגתה דזמנה לשמועינן דבזמנה קורין
אותה ביחיד ודב אמר אמר בזמנה ובין אלא אמר [ז] (אין) קורין אותה (אלא) בעברה
[ח] ודם מפרשים אלא בזמנה כגון שאל מרבעה עבר לביתה בשבת לבני מדינתה ובע"ז לבני
ברכין שמקדימין וקורין בע"ש לבני ברכין הוה שובתין ומשם לה רב "[לקמן] דרב אמר ואע"ג
דמשם ליה רב לדרב אמר [ח] קי"ל כרב דהא ר' יוחנן קלי סוחיה דאמר רבי חייא בר אבא
מ"ש יוחנן (לקמן דף יט:) הקורא המגילה בסכנה בין בבוקר בין בלילה לא יצא ולא תענן אלא
בעבור ביומלו דביחיד ולא דמשמע מהא דקורין אותה ביחיד כרב דאמר בזמנה קורין אותה
ביחיד וכן פסק רבינו הם ובמדר רב עמרם
פסק כרב "אמר מדהם ליה רב לדרב אמר
וכן מסתברא הכא דר' יוחנן אינה ראיה דקא
לרב אמר קריאה ביחיד כדמי' דמ"ל דמלוה
לחזור אחר שברה ואם לא מצא שברה אינו
פטור מקריאה אלא קורא ביחיד: ז **כתב** רב אלי גאון מנהג דחזי לנא דמקן [א] דקרי
ליה לגמילה קורא ושמע כתורת אמת אבל קורא ושוכר כספר תורה לא חזי לנא: **מרבי** ר' אחאי
עיר נחלה לא שים בה שברה בגלגלן פחות מכן הרי הוא כספר בלוי אמרו מקדימין ולא
מאחרין אבל זמן עלי הכהנים [ב] הנשיא בלא תגינה והקהל מאחרין ולא מקדימין אע"פ
שאמרו מקדימין ולא מאחרין מוהרין בהספד ובהנאת [ומתנות לאביונים] מ"ל יהודה
אומר במקום שנהגו בני ובתמיד אבל בתמיד אין נכנסין בני ובתמיד שלון נכנסין בני אין
בזמנה: **גמ'** תנא שברה בגלגלן של בית הכנסת. בגלו מקדימין וכו' [ג] בקריאת
מגילה ובהקהלה שקלים [ד] דבחיב ולא יעבור [ד] אבל פעודת פורים [ה] ופעודת ר"ה ופסח
מילה וזמן עלי הכהנים ותגינה והשנה בלא והקהל מאחרין ולא מקדימין אבל
אלקומי פרנסותא לא מקדימין והכל לא מעת זמניהו: [דף ח ע"ב] **מרבי** ר' אלעזר אמר
המגילה בלילה בזמנה הכא קורין אותה בלילה בזמנה הכא קורין אותה בלילה אין בין אדר הראשון לאדר
הראשון אלא אדר אחד ואע"פ כן אמר רב אמר אמר רב אמר אמר רב אמר

א מיי׳ פ״ה מה׳ תענית הלכה ט׳ ומיי׳ פ״ו מה׳ תענית הלכה ב׳ : סמג עשין סימן ג :

הלך לפסוק הלכה כרבי יוסי ומפתה למה נהגו להתענות לפני פורים אחר שאין סמך לתענית זה מדברי הרמב״ן ז״ל [וכיון] ד״ל״ג היה יום נקטר כדאיתא בגמרא וכטל מבטלה מגילת תענית מפתה אין לאסור משום יום שלפני פורים שכיון שעיקר קדושת היום באמצע אין רואה ט קדושה מפני שהוא (פ) יום שלפני פורים ורואה לדבר מדאמרינן בגמרא [דף יח:] דרב נתמן גזר תענית בתריסר באדר ואמרו ליה רבנן יום פוריים הוא אמר להו יום פוריים בפוני בעליה האיל והכרנו בו שמעיה ואחיה ופרכינן עלה ומיפוק לי דהוי יום שלפני נקטר תורה אור

נר מצוה

רש״י

בטלה מגילת תענית ר׳ יוחנן ור׳ יהושע בן לוי אמרי לא בטלה והלכתא בטלה * והלכתא לא קשיא לא בטלה קשיא הלכתא אהלכתא לא קשיא כאן בתענוכה ופורים כאן בשאר יומי : מתני׳ * אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בה׳ שלא להפקיע את השערים אלא ג׳ תעניות הראשונות (א) שני וחמישי ושני ושלישה השניות חמישי ושני וחמישי ר׳ יוסי אומר כשם שאין הראשונות בה׳ כך לא שניות ולא אחרונות אין גוזרין תענית על הצבור א בראשי חדשים בחנוכה ובפורים ואם התחילו אין מפסיקין דברי רבן גמליאל ר״מ אומר אע״פ שאמר ר״ג אין מפסיקין מדה היה שאין משלימין וכן ט״ב שחל להיות בע״ש : גמ׳ * ובמה הוא התחלה רבי אחא אמר שלשה רבי יוסי אומר אחת והלכתא כרבי יוסי : אמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר״מ שאמר משום

[דף קעו ע״א]

מוריים ופקא מינה לאסור יום שלפניו (ג) ואמר״כ כיון שמפני הטרקה שאירעה בו בטלוהו למוריים כ״ש שאין לנהוג בו טורח ע״ש משום יום שלפני נקטר מחמת טרחה מקלה עצמה אבל לדיין שלא נתבטל יום נקטר מפני הטרקה שאירע בו אלא מפני שבטלה מגילת תענית יש לנו לומר (ד) שיאסר בקדושתו עדיין משום יום שלפני פורי׳ שחל קודם שבטלוהו: ע״ש מפני נקטר וכי תימא דבגזירת מרדכי ואסתר לא נאסרו ימים שלפניהם עד שגזרו אותן במגילת תענית׳ ולפיכך כיון שיו״ט עצמו של נקטר נתבטל אף מפני יום שלפני פורים אין לאסרו ל״צ ליתא דבירושלמי פרכי׳ על יום נקטר ליה הוא עצמו אסור מפני שהוא יום שלפני י״ד ואמרו להודיעך שהוא אסור בהספד אלמא דבגזירת מרדכי ואסתר נאסרו ימים שלפניהם (ב) ועוד אם לא אמרו דלא נאסרו בגמרא דילן דאמרינן במאי דתניא במגילת תענית יום אדבעה עשר בו ויום ט״ו בו יום פוריא אמן דלא למספד בהון ואמר רבא לא גזרה אלא לאסור אל זה בזה כלומר לאסור בני מחמה עשר ד״ל ובני אדבעה עשר בט״ו ואלו לאסור כל חד ביומיה לא אגזרה אלא אמרו ימים שלפניהם בגזירת מרדכי ואסתר היה להם ג״כ לומר משום יום שלפני פורי׳ שחל קודם שבטלוהו: יו״ט מפני נקטר וכי תימא דבגזירת מרדכי ואסתר לא נאסרו ימים שלפניהם עד שגזרו אותן במגילת תענית׳ ולפיכך כיון שיו״ט עצמו של נקטר נתבטל אף מפני יום שלפני פורים אין לאסרו ל״צ ליתא דבירושלמי פרכי׳ על יום נקטר ליה הוא עצמו אסור מפני שהוא יום שלפני י״ד ואמרו להודיעך שהוא אסור בהספד אלמא מה שנאמר על פי נביא ומגילת אסתר לאו על פי נביא נאמרה אלא שאינם לפרן ואומר דאמרי לא ס״ל דדברי קבלה אלא מה שנאמר על פי נביא ומגילת אסתר לאו על פי נביא נאמרה אלא שאינם לפרן ואומר דאמרי לא ס״ל דדברי מגילת תענית אלמא דעתן של חכמים להקל ובטל ולפיכך אע״פ אלא בטלו תעוכה ופורים אין לנו להתמיר בהן ודי לנו. לפשוט כשמואל שפסק להקל כרבא״ג דאמר לפניהם ולאחריהם מותר : ולפי כל אלו המירולין אין בני חמשה עשר רשאין להתענות ביום תרבעו עשר הא אמרינן יום תרבעה עשר בו יומי פוריא אינון דלא להתענות בהן ודלא למספד ואמר רבא לא גזרה אלא לאסור של זה בזה ושל זה בזה ובודאי דמלי דקי״ל דבפורים לא בטלה מגילת תענית היינו לאסור אל זה בזה דאיכו אין עצמן לאו ממגילת תענית ניהא דשמחה. ומ״ש כתוב כהו כלאמר רבא לא גזרה: זאבל הראב״ד ז״ל אומר אע״פ שבטלה מגילת תענית אעפ״כ אין נוהגין לאוקן הימים תענית על הצבור לכתחלה ואלה לדבר ממלי דאמרינן בגמרא דרב נתמן גזר תענית בתריסר בי״ב באדר ואמרו ליה יום מוריים הוא ומיון יום נקטר עליהם דברי הטומות וזעקתם לומר לעשות תענית בכל שנה ושנה וכי תימא מ״ב ש״ר תענית קבוע הוא היאך מנו יום נקטר ומאי מוריים ומאי פרבי׳ בגמרא אלא בי מ״ר ביסר ובקו בתליסר יום נקטר הוא לומר ואמאי מוריים בו בספר ובתענית ל״ל דלעניין מוריים בהספד אבל בתענית ודאי ליט אסור דאדרבה מעיקר התקנה היא. ואין זה מחוור דלא משמע דר״ג יהא תענית קבוע דהא יש במסכת סופרים שהיו מתענין ג׳ תעניות אחר יום מפני נקטר ואבריו אלמא אין התענית קבוע ביום נקטר ומנא בלבה הוא שהיו להתענות ג׳ תעניות משחזרו זכר לתעניות של אסתר ומה שכתוב ואחר קבלו על עצמם דברי הטומות וזעקתם כבר פירשוהו על ד׳ לומות שהקנו הגבילו על החורבן הכתוב אומר שקבלו עליהם לעשות משתה ומתנה ומשמחה בימי הנוכה אחר קבלו עליהם בימי הרעב על הטומות וזעקתם ומיהו מה שאחר וזעקתם מורה שהוא מדבר בתעניות של אסתר שהיו בזעקה שד׳ הטומות לאבל הם ולא לתפלה וזעקה אלא שמחה שכתוב במסכת סופרים בראש שאין תענית יש לנו לסמוך בו על אחת מהסברות שכתבתי לעילה. ומה שאומר הראב״ד ז״ל שמנו יום נקטר אין לקבוע בו תענית אינו ראיה מדאמרי׳ בפ״ק דר״ה [דף יח:] גזרו תענית בתעכם ואמר ר׳ אלעזר אמר ר׳ חנינא דבשמיני מהא דלא בטלה מגילת תענית אלמא דמ״ד בטלה אף בגזור בו תענית קאמר ומאי דאמרי רבנן נתמן. והא יום מוריים הוא בנו למיק׳ אדעתיה לי עביד הכי מקום דסבר בטלה ואהדר ואמר לה דלאמי׳ למ״ד לא בטלה דיום מוריים במולי בטלה ור״ל ז״ל סומך תפלים זה למה שאמרו בפ׳ קמא דמגילה [דף ג :]: ר״ג ומן קבלה לכל הוא ותמוה אותו שם בפ״ל : **ומתני׳** אין גוזרין בתחלה בתחילה בתחילה בתחילה תענית על הצבור שלא להפקיע את השערים. פרש״י ז״ל כשרואין בני חטיות שקונין למולאי אין מחלקי׳ כ׳ סעודות גדולה אחת ליום התענית ואחת ליום שבת מחמין וסוברין שבת רעב לעולי ומייקרין את הסחר אבל כשמתחילין להתענות ליום כ׳ כשגיעו למחלקי׳ ורואין שאיט אלא מפני התענית ולפי זה לא בתענית של גשמים בלבד אמרו כן אלא אפילו בכל בהדיה אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים ובחטיבה ופורים ד״מ״מ כי הכי דהוי מחמת כל תעניות ה״ל כך דאין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בתחילה אלא להפקיע השערי׳ וכו׳ אבל הקנו על רש״י ז״ל שמאחר יפקיעו את השערים בשביל שקונין לעורך השבת ולעורך התענית דאחרבה בשאר הימים קונין יותר שאוכלין כ׳ סעודות ובתענית אין אוכלין אלא אחת אמלא אחר שסם מרבים לאכל בשר ויין מפני התענית והרי אין להוסיף בשר ויין שהמפקיע בכן הבשר הרי זה משובח מפני שהוא ממעט את התפלה כדאיתא בפרק הספילה (דף ה:) ולא ידעתי מה דהשם בפרק ספילה ר׳ יהודה בן בתירא הוא אחמר הכי בין שמואר לרוליתו מארץ ישראל נאותה לאדם ופליגי רבנן עליה ואיתא אמר כי אמר הכי בין דוקא קאמר ובכי כתה דברים אחי בפם שאדם מרבה לקנות מהם מפני התענית יש לחוש בהן להפקעת שערים והרי״ז ז״ל פירש דבתעניות של גשמים בלבד אמרו שאין הבשר מזיקר כשרואין שמתענין על הגשמים ולא רצו חכמים שתהא הפקעת הבשר בתחלה בתחילה מפני מה אלבור בראשי חדשים. דלאחר מזה איקרי מועד כדאמרינן לקמן בחיבר פרקין דמכיר קרא עלי מועד : מודה הוא שאין משלימין. להתענות כל היום אלא אוכל בערב : וכן מ׳ בחב שאל [להיות] בע״ש. אין משלימין אלא אוכל בערב כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעוטה : **גמ׳** וכמה היא התחלה. דאין מפסיק לאחר מכאן: ר׳ אחא אומר שלש : (פ) להתחיל להתענות שלשה תעניות בשלי. רבי יוסי אומר אחת אינה ויקי״ל כרי׳ יוסי : **אין** דברי ר״מ. אמתיפין קלי דאמר אינון אמרים מתעה ומשלים. ויקי״ל הכי ובוקר פרק בכל מערבין [דף מח:] מסקינן דע״ב שאל לחיות בע״ש מתעה ומשלים ואע״פ שהוא כנגם בשבת כשהוא מעוה ולדיון לא מקלע מ׳ בחב בערב שבת ומיהו נפקא מינה לתענית׳ בשבת ובירושלמי משמע דכשמתענין ברבי אחא אמרים [כשהתחילו] טפלין על פניהם כדרך [שעוהגין] בתעניות שאמרו שם רבי יוסי אומר קורין ברכות וקללות אל״ל רבי מונא בגין מודעתון דהוא שמתיחון רבינון על מניהון ולא ידעינון דהוו תעניתא (ה) אל״ל לדודיעך שקורין ברכות וקללות רבי יודן קשוקיה אמר קומי רבי יוסי בשם ר׳ יהודה בן פזי קורין ברכות מדש קם רבי יוסא ואמר קומי דרבי יהודה בן פזי לא שמע מן אבוך הדא מלתא אל״ל אבא לא הוה עביד כן אלא בעין מב ע״ב ולאיון עבדין והוא

הגהות הב״ח

(פ) רש״ז ומה שפסק רב אלון בלבה כרי׳ יוסי ר״מ לאמוראים וק״ל: (ג) תענית כ״ל : (ד) ר״ב כלומר אחנגל אלא קדושת יום גופי׳ משום יום נקטר ומותר ביום שלפני עדיין משום יום אבל לאסור יום פורים אלא עצמו וק״ל : (ה) שהתחילו כ״ל :

הגהות אנשי שם

מהר״ן שפירא (א) לא שחיוב כך הוא להתענות בה״ב בלא שאם ידעו יכולין לגזור בהם תענית ומה״ל בהלכות ומ״ש :

(ב) ר״ל דזה פשיטא דלא נאסרו בתענית בגזירת ימים שלפניהם ולאחריהם עד שגזרו אותן ד״ל ומיהו מוכיח כשכתובים בו ואח״כ אמר דטלוהו אחרים (בריכין) לפניהם ולאחריהם ל״ב הא דמשום דיחבל״ ניא הוא עצמו לאסור ובר׳ בריכין לומר מכאן דבגזירת מרדכי ואסתר ומקל :

(ג) ומה שמקשה בירושלמי ניא הוא עצמו אסור בכל היום יומל לתרץ בתמיה הוא עצמו אסור משום לפניהם ולאחריהם אלא שהיום לו לאסור יום שלפני מקור שהוא שיש (יום) קודם פוריים כמו שבאמר בריך בתחלה אלא דפדיף מתרץ דאפי׳ בתחלה יום עצמו יש לנו משקיעתא ודו״ל: (ד) ר״ל בגבול שמודיעים לכל שאם יזכרון בתעניתם בר״מ אחתנו מטלין על חדש ושוא ענין בפני עצמו ובקשה רב אחי ובי לא ידעי׳ דהוי תעניתא בתעניתם ומבני לדודיעך שקורין ובר׳ לומר בשם״ם מטלין על פניהם לבודיעך אלא יקראלא בר״ם אלא בברכות וקללות כמו שפי׳ בר״ן אחר״ב ע״י דאיתון מבדין ושוא ריש ידעתא כי׳ ר״ל מאחר שבאמלא שבין ל״ם מזב לקדים בפ׳ ר״ם ואחר כל בתקומות ר״ל בכל מקום שמתענים בכל הבשר לבד מר״ם קורין ברכות וקללות ודו״ק :

שיטת ריב״ב

מהגי׳ אלא להפקיע את השערים. שבשיקום אחת בשאר מקומות ואחת אחת של שבת כדאתא קדים פרנסה יפיה סבור שיקר פיה בשולם אבל כשמתחילין להתענות בשני כשגיעו לאחרוני כבר מדוע הקומיות ודיקדים שאמרי בתענית ובשבת קודים כל כך : וכן מי׳ בחב שאל [להיות] בע״ש מתענין ואין מטלימין : גם׳ ובמה היא התחלה. אלא בשאר מקומות :

עין משפט

א מיי' פ"ק מס' מגילה הלכה סמג עשין ד טור ל"ח סי' תכלו:

ב מיי' פ"ב מהלכות מגילה סמג עשין ד טור ל"ח סי' תכלא:

הגהות הריב"ש

(א) כ"ב ג"ש דמרדכי נוסיף בגיל סי' כמ"ש רש"י נוסיף בגמ' סמוך לזה בשם הה"ג מסר שולם וכ"ם בגמ' נוסיף דף עו.:

ג' מכ"ר שסילת בהספר מחבר ובתענ' אסור

הגהות הב"ח

(ה) מן תנן כו' עד מ"ל מוקף: (כ) נ"ל אומר. זכן לקמן: (ג) נ"ל לדבלה: (ד) נ"ל בתענית: (ס) נ"ב בגי מ' בגיל: (ו) נ"ב גם בתלמדי יכן ולפיכך שלינו בספר דסוס מ' ולפיכך שלינו:

הגהות מא"י

(ה) מן תנן התם עד מ"ל ליתא בתלמוד דסוס קושטנטינא תשמ רס"ע ונכתב על הגליון:

שיטת ריב"ב

חרן ממקרא מגילה. ות"ת מר מנוסה בכר

בכל מקום: לאסור של זה בזה ושל זה בזה. י"ד לבני מ"ו וט"ו לבני י"ד: **ומדאמרי'** שמתה מלמד שאסור בהספד נספקא מקלת החכמים אם טהא בו אבלות או לא מיהו ביום ראשון ראוי ביום ראשון לאבילות מדאורייתא דמי עשה דשריס שהא מדרבנן אבל מיום ראשון ואילך איכא לספוקי מי אמרינן כי היכי דאמרינן במ"ק [דף יח:] דאבל אינו מדרבנן בעלמא היא לאבילות דימיד ודמי עשה דרבנן בדאורייתא סכא נמי לא אתי עשה דימיד דרבנן ודמי עשה דרבנן דרבנן אי דילמא כיון דמדרבנן בעלמא היא לאבילות שאל עליו מתחלה דמי ליה ויש כאן במקלת שבמי הלכות הוספת מר"ת ז"ל. תנן התם כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד וכו' ולא ראיתי לפרשו(ו) מפני שאינו מביקר בהלכות ושוד שכבר בירכתי הדברים יפה יפה בסדר תענית כילד בס"ד:

ת"ר מ"ח נביאים ושבע נביאות.

מפרשין בגמרא דהייט שרה מרים דבורה וחנה ואסתר ואביגיל וחולדה: ולא פתחו ולא הוחירו על מה שכתוב בתורה לפיכו אות אחת מון ממקלת מגילה. וכי תימא והא איכא גר חנוכה איכא למימר באותו זמן כבר נפסקו הנביאים ובנביאים בלחוד הוא דאמרינן שלא הוחירו מעולם מלה בפני עצמה לגמרי אלא זו שהיתה בימי חני זכריה ומלאכי דרבנן התם הכא סייג לתורה למלה לו נדר לעבירה ואיכא אסמכתא לאורייתא דכתיב ומדרשים את משמרתי עשו משמרת למשמרתי ומיהו נביאים מוכח הוו כדאמרינן בגמרא אלא דלא תשבין אלא שהחכרו בכתוב על ידי נוך: מאי דרוש. להוסיף מקרא מגילה: מעבדות לחירות אמרו שירה. ביציאת מצרים לחירות אמרו שירה. ביציאת מצרים לעבדות אמרו שירה. ת"ר אמרו שירה על הים: משנכנסו לארץ ישראל אמרו שירה. ר"ל אמר לו מלאך לאחר לא הוכשרו אחר ארצות לומר שירה. ר"ל אמר לו מלאך לאחר ש

ר מצוה תורה אור רש"י

מעמא אמר רבי אבהו כדי שלא תהא תקומה למפלתן:

סליקו להו מגילה נקראת

*הקורא את המגילה למפרע לא יצא קראה על פה קראה תרגום בבל לשון לא יצא אבל קורין אותה ללועזות בלעז והלועז ששמע אשורית יצא: גמ' הקורא את המגילה למפרע לא יצא תאנא ובן בהלל וכן בקרית שמע וכן בתפלה תפלה מנ"ל דתניא שמעון הפקולי הסדיר י"ח ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה א"ר יצחק ואיתימא רבי חייא בר אבא ואמרי לה במתניתא תנא מאה ועשרים זקנים ומהם כמה נביאים תקנו י"ח ברכות על הסדר. מגילה מנ"ל דבתיב והימים האלה נזכרים ונעשים מה עשייה למפרע לא אף זכירה למפרע לא. הלל מנ"ל אמר רבא דאמר קרא °ממזרח שמש עד מבואו מהולל שם ה' בשם שא"א לזרוח השמש למפרע מן המערב למזרחכך אין קורין °הלל למפרע. קריית שמע מנ"ל דכתיב °והיו שלא יקרא למפרע: *אבל קורין אותה °ללועזות בלעז. *והוא שבתובה בלעז ותניא נפטית לנפטים ועברית לעבריים

מן בכתב והתריה חלי לבינה: שלח תהא תקומה. שלח יהא (ה) לו מקום לחרחיב נעדיו תחתיו:

סליקא להו מגילה נקראת הקורא. לועזות. כל לשון שאינו לשון הקדש קרוי לעז: גמ' על

ספקולי. יש אומרים שהיה מוכר אמר נפן שנקרא פקולין: ממזרח שמש. כשם שקשה וחריחה לא יספכו כך מהולל שם ולא למפרע: נפטית לניפסיים יצא. וה"ל תנן במתניתין ללועזות בלעז: עברית.

[דף רסא ע"א]

דף יז. הסדר. כמשפט המקבלות כדיליף בגמ':

דף יח:

דף יח:

דף יח:

דף יח:

הלכות קיג

הלכות הב"ח

(ה) נ"ל לכם:

הלכות מא"י

(ה) נ"ב ומ"ש בירושלמי אין ומ"ן כהדין קטורת נרתה דבין היא מלשון אנשים כלומר כמין אנשים שמוטים לכים אמר מהמנשים בולם מלד זה ומאמר בולם מלמד שבני מלד אים כרים דמה ואת כנגדו כאוף אותה שיהה ואילמריך למימר אבי אבי אלא מפנים לפרש דואת בטוסה כאוף דמה אמר ומביה מאב אבין לגמרך דלמו כאוף דמה אמר אלא כאוף שיהה בעין דמרשים ומ"ש ומתין הכדין קיעמלא נרתה ברל שה מב' מדיש כמו בנין כאוף אמבליכין מבקולת אבנים מרתבה לבוסה ואיה שיה כך כל הינות של אנות אברת בני אמן אם זה על בני זה בלי שום בליטה וזה כפרית בתרית פ"ב אדיה ולבינה פ"ג ולבינה ומלמדי כתוב ומתין פי' לשון חיזוק ומה בגמלא ומתנה לבי מלאין קטיעה שיהה הוא כמו מבה ואבנ אל כרגל שהוא של בנאין לחתוך בו את הכותל וכן פי' בתרגום ובילאר בתנין אשיאת בני אמן אם ואם מלד אחד ואבנות מלד אחד אלו בנגד אלו חבו בוומת המאמר אנין ומתין וכו' ר"ל כמו אלנאות של בים אשתין מלד אב ומלד זה ומבנים לבשה בין אלו בנמלד אב ובין אלו שהאד אחר ומוסך הרלשפה ומקבר אבים כך אלו את ואת מבלן ומרבמלא ואמרים מבלן בנאים ומלקה זו אבייה לב' מלגים לבלן ולבלן בתו אבנים של בנאים המוסך אם בבוחל לבלן ולבלן פ"ב. הקאנו:

ועשרה צריך לאומרה שהם אחת לבודדים שבנה אחת יפלה בשמנן וכן בשקורא ויפה צריך לסדרן בו שבון נתלו בעון אחר:

שיטת ריב"ב

בכל לשון לא יצא אבל קורין אותה ללועזות וכו'. בגמ' מפרש לה: בפ' מה עשיה למפרע לא. שאינו שיהא פ"ו קודם ל"ר: פיסקא אבל קורין אותה ללועזות בלעז. כגון ניפסיים לניפסים עברית לעבריים כדתמה בברייתא ומתני' דקתני בכל לשון לא יצא כגון ניפסיים לעבריים עברית לניפסיים: בפ' והוא שבתובה בלעז. כלומר שהיא כתובה בלתו לשון שהוא קורא אותה בגון שבתובה נפטית לו עברית וקרי לה נפטית לו עברים אבל אם היא כתובה נפטית והוא קורא אותה בלשון עברית אלמי' לעבריים הוה ליה על פה ולא יצא:

החזיר נמי כיולא בזו היא שעמודיה שוין מפני שיש בה מפלתן של רשעים כדכתיב מרלש פרעה חויב וכתיב כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו ומיהו כל שמוריה ארוכות כדמוכח במסכת סופרים דקתני התם החזיר שעשאה שירה ושירה שעשאה החזיר לא יקרא בו לפי שעשיה היה השעות אחת ארוכה ולמעה ממנה קצרה ושירה החזיר טוב ארוכות ולא מקשי לך הא דאמרינן הכא כל השירות טוב אריה ע"ג לביה ולבנה על גבי אריה דהכי קאמר כל השירות שיש בה אריה ולבינה הם עכתבות אריה על גבי לביה אריה חוץ מזו שאינו"פ שיש בה אריה ולבינה עכתבות אריה על גבי אריה ולבינה ע"ג לביה אבל שירה החזיר אין אריה כלל: **גרסי'** בירושל' [פ"ד ס"ח] נרין שהיה שיש בריש דפא ואת בכופה: **גרסי'** בירושל' [שם] רב אמר נרין אומר אחר המן אדוריה בניו ברוך מרדכי ברוכה אמר ר' פנחס אמר נרין אומר אדרבה זכור לטוב רבי יוחנן כד הוי מטי לההוא פסוקא אשר הגלה נבוכדנצר הוה אמר נבוכדנצר שחיק עצמות שכל נבוכדנצר דירמיה מי ברש הכא מת הוא:

סליקו להו מגילה נקראת הקורא את המגילה למפרע.

קראה תרגום בכל לשון לא יצא. פירוש אפי' כתבה תרגום לו בלשון אחר וקראה ואינו מבין אותו לשון לא יצא: אבל קורין אותה ללועזות בלעז. פרש"י ז"ל שיודעין לשון אחר שאינו לשון הקודש מכלל דס"ל ז"ל שאע"פ שיודעין לשון הקדש כיון שהוא יודע לעז בלעז וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל והקשה הרמב"ן ז"ל דכיון דכל לשון אינו כשר [ליכתב] במגילה ואפילו לדברי האומר ספרים נכתבין בכל לשון כדאיתא בפ"ק בגמרא [דף ט.] אמאי מכשירין בזה אפילו שיודעין בו יקראו בל' הקדש לפיכך פי' ז"ל ללועזות היינו שאינן יודעין בלשון הקדש [מכות דף ה:] הנהו לעזוז דאתו לקמי דרבא ואוקי רבא אמתורגמן בייהו וכו' ואפילו שאינן יודעין אשורית אע"פ שיוצאין בו בקושי בזיעה אמנם דאיכא מטות קריאה ורא"ו חכמים דפרסומי ניסא בידיעה ממש עדיף אפי' האוליא בלשון שיודע בו ועוד כדי שיהא הוא יכול להגיע את עצמו ידי חובתו ויקרא לעצמו אבל יודע אשורית לעולם אינו יוצא אלא באשורית ודקתני בריתא [דף יח.] נפטית לנפטיים ללועזות נפטיים קאמר אבל נפטיים יודעים אשוריים אינן יוצאין בנפטית והכי משמע בירושלמי דאמרינן התם ר' אבהו בשם רבי אלעזר יודע לעז מהו שיוצא את האחרים בלעז סבר להדא כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתם כלומר כשם שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתם כך זה כיון שלעצמו אינו מוציא בלעז. כיון שהוא יודע לשון הקדש אינו מוציא כמו כן ללועזות אלו דבריו ז"ל ולענין קושייתו ז"ל לא קשיא לי מידי. משום דכיון דמתניתין רבנן היא כדמסקינן בגמרא הכא דאמרי' בפרק קמא שהספרים נכתבין בכל לשון ומגילה נמי הכי דיינא לי' אלא מישמע דכתבה וכלשונם כדאיתא בפרק קמא בגמרא [סנהדרין הוא] דלא אתא אלא למעט שאר לשונות כשאינו מכיר בהם הא בנוכיר כשרים וכדתניא נפטים לנפטיים ממילא משמע דכל שיודע לשון לעז אע"פ שיודע לה"ק יוצא בלשון לעז דהא מכיר לרבנן כל הלשונות שוין וכי תימא לא כי אלא ככתבה וכלשונם אתא למעוטי שאר לשונות בשאינו בקי בהם ואפילו בקי בהם נמי כל שיודע לשון הקדש אינו נראה כן דמנא תימי לן הכי וכ"ת מנ"ל נמי דאתא למעוטי שאר לשונות בשאינו בקי בהם דוקא נימא דאפילו בבקי מינעמיהו משמע לי דהייט טעמא משום דיוון דלרבנן כל הלשונות כשרים בספרים ולשון הקדש כשר במגילה אפילו בשאינו מכיר כדאמרינן בגמרא [דף יח.] מידי דהוה אבשים ועמי הארץ כלומרמינן מהאתסרים בני הרמב"ם דאתן נמי לא ידעינן בהו מאי קאמרינן מסתיין לאוקומי מינהו בשאר לשונות בשאינו מכיר בהם כיון דמדינא לרבנן אי לאו מישמע שאר לשונות ולה"ק שוין הם אבל מכיר שאר לשונות ולה"ק מנא תימי לן לרבנן שלא יצא י"ח בכל לשון וכי קאמי אבל קורין אותה ללועזות בלע"ז דלועזות בכ"מ משמע שאין יודעין לה"ק אורחא דמילתא נקט שמי שבקי בלשון הקדש למה יקרלאוה לו בלעז ועוד דאיידי דבעי למיתנא סיפא הלעז נקט נמי בריש'א ללועזות אבל אין ה"ל לרבנן כל שיודע לה"ק ולשון לעז יוצא בשניהן מיהו *לר"ג דאמר בפ"ק [דף ח:] בגמ' שאין הספרים נכתבים אלא בלה"ק ולשון יוני הוא דאיכא למימר הכי דכיון דלדידיה מדינא כל הלשונות פסולין חוץ מלשון הקדש ולשון יוני ואפ"ה משמע דמודה במגילה דמי שאינו בקי בלשון הקודש קורא אותה בלעז דלא שמעינן ליה דבלע אבריינתא דנפטיים לנפטיים ומשמע דנפקא לן מסברא דכיון דעיקר מצות מגילה משום פרסומי ניסא ועיקר פרסום הנס תלי בידיעה וכל שאינו יודע אלא נפטית עיקר פרסומי בנפטית אע"פ שאין הספרים נכתבין בו וכיון דמה"ט מכשיר ר"ג נפטיים לנפטיים ממילא משמע דכל היודע נפטית ולשון הקדש אינו יוצא לרבן גמליאל אלא בלשון הקדש כיון דנפטית פסול בכל הספרים לר"ג ולא הוכשר במגילה אלא משום פרסומי ניסא למי שאינו יודע לשון הקדש ולכי אבהו משום רבי אלעזר דאמר בירושלמי דיודע אשורית ויודע לעז אינו מוציא ידי אחרים בלעז אפשר דכרבן גמליאל ס"ל אבל לרבנן מוציא ולישנא דמתני' נמי הכי דייק דקתני אבל קורין אותה ללועזות בלעז ולא קתני אבל קורין אותה הלועזות בלעז זהו דעתי במשנתנו אבל יש לחוש לדברי הרמב"ן ז"ל מדאיפסקא הלכתא בספרים כרבן גמליאל ואפשר נמי דבמגילה נקטינן כוותיה כמו שאכתוב בסמוך בס"ד: והלעז שמעת אשורית יצא. אע"ג דלא ידע מאי קאמרינן לחי' בגמרא: **גמ'** תנא וכן בהלל וכו'. תקנו י"ח ברכות על סדר המוזכר בגמרא בפיקרין וכמו שאנו אומרים אותם היום ואם טעה באחת מהם אינו רשאי לומר אותה במקום שנזכר הוא לו באותה ברכה מתפלל למפרע אלא חוזר לאותה ברכה ואומר ממנה ואילך על הסדר והא דאמריינ בפרק אין עומדין [דף לד.] אמאיעיות אין להם סדר הייט לומר אם טעה בהם אינו צריך לחזור הדעת כשם שחוזר לרשם כשטעה ברלשונות וכשטעה באחרונות שחוזר לעבודה אבל מ"מ חוזר לאותה ברכה ואומר ממנה ואילך על הסדר והכי איתא בתוספתא בפ"ב דמכילתין דתניא התם קרא את המגילה וטעה והשמיט בה פסוק אחד לא יחזור ויקרא אותו פסוק בפני עצמו אלא מתחיל תחתיו פסוק ואומר עד סוף וכן בהלל וכן בתפלה וכן בקריאת שמע: מה עשייה למפרע לא. דהא לא אפשר: אבל קורין אותה ללועזות בלעז והוא שכתבה בלעז. דאי לא הוה ליה קראה ע"ז והוא לא יצא: ותניא נפטיים לנפטיים עברית לעבריים יוצא ליוים. הרי"ז הגיה השיג על הריא"ף שכתב ואם הבריתא דיוצים ליוצים דמשמע דליוצים אין לכ"ע לא ואנו בגמ' [דף יח.] אמרי' רב ושמואל דאמרי תרוייהו לעז יוצי לכל כשר ואינהו דאמרי כרשב"ג [דאמר] בפ"ק שהספרים לא הותרו שיכתבו אלא בלה"ק ולשון יוני ומימרא דהלכתא כרשב"ג בין בשאר ספרים ואפילו במגילה ואע"ג דכתיב בה בכתבה וכלשונו ואע"ג דבגמרא מוקמינן מתני' דהכא כרבנן הא אפסיקא בפ"ק [דף ט:] הלכתא כרשב"ג דא"ל אבהו אל"ר יוחנן הלכתא כרשב"ג וכתב עליו הרמב"ן ז"ל דליתא דכי איפסקא הלכתא סוותיה לאו במגילה איפסקא דא"כ קשיא דר' יוחנן אדרבי יוחנן דאיתא אמר [שבת דף מו. וכ"מ] הלכה כסתם משנה ומתני' דלא כרשב"ג לן יוצי אינו יוצי לכל אלא שהלעזות קורין אותה בכל לעז ותקני נמי והלעז שמעת אשורית יצא הא איכא נמי יוצים והיינו דאמרינן בגמ' מתני' כבריתא וכיון שכן ע"כ לר' יוחנן הלכה כסתם משנה דמתוקמת ואח"כ סתם הלכה כסתם ואיתיא פסק הוא הלכה כרשב"ג אלא ס"מ דסל"ל לר' יוחנן דלא אלינ רשב"ג אלא בשאר ספרים אבל במגילה מודה משום דכתיב ככתבם וכלשונם ורב ושמואל מסברא דנפשייהו דאמרי דאפי' במגילה מכשיר רשב"ג ואלו דבריו ז"ל ואיברא דאי דלא מוכחא מילתא דרבי יוחנן ס"ל כשמואל במגילה דהא אפשר דס"ל דמגילה שאני משום דכתיב בה ככתבם וכלשונם מיהו מאי דקאמר דלא אפשר דס"ל סותיה דהא איהו אמר הלכה כסתם משנה ומתני' דלא כרשב"ג איהו מוכרח דקא דייתי לא מטיל נפשיה בפלוגתא דרבנן ורשב"ג אלא אתא לאשמועינן שאין כל הלשונות כשרים במגילה לשאינו בקי בהן ובקי בהן אבל כולם כשרים ומש"ה קאמר קראה תרגום בכל לשון לא יצא לרבנן בר מלשון אשורית ולרשב"ג בר מאשורית ויוצים אבל קורין אותה ללועזות בכל לעז

מלאכת ה'

ינקאר עוד ראיתי כתב' פוטיש סטיין לפרים ג' יתי סוס אין מהפנין לטסין אלא סרודין שי ומתיקי וכמי ובעצוטינו שבאיי מצר פרים מפני מקנה ומכיריו ושדד שמתאכין בפרעמות ואין מקריבין ובירושלמי הקשו על ר"ג לפה מסרהו משום יום נקסל ואלא הוא עצמו דיון שיהא אסור מתים ר"ל וכן על ר"ז שנו שהוא יום שד יהבאים הקשו שבני הוא עצמו אסור אסור מתשב מבר:

המאור הקטן

לפניהם ולאחריהם הכל בטלו ראפי' מתבטלה ופורים וא"א להעמידה דהא רב הונא ראמר בטלה-מגילת תענית ור' יוסי נמי אית ליה בטלה מגילת תענית בתרתי' בס' ארבעה ראשי שנים הן ורב נחמיה קא פסיק בסס' תענית אלכה כר' יוסי לפניו לאחריו הא אין עליך כלשון האחרון אלא כלשון הראשון ופורים מותר בעשיית מלאכה והיינא דנהגו בו איסור אסור ומשמתינן ליה כעובדא דרב דאמיתי לחתנא דזרע כיתנא ואם נפיעה של שמחה הוא מותרת בכל מקום:

לשון הנדפס	לשון הכתב יד
סימן קנט	
אבל אכל הבשר	אבל אם אכל הבשר
סימן קס	
ומדליקין לה נר	ומדלקין לה את הנר
סימן קסח	
ומנקתו בשבת	ומניקתו בשבת מפני הסכנה (מב)
סימן קסו	
המל ביום תענית לא יטעם	ביום תענית או בשבת פירוש קודם קידוש
סימן קעג	
והוא נפוח חום גדול	והוא נפוח או חום גדול
סימן קפז	
אך ימלאו המדה	אך לא ימלאו המדה (מג)
סימן קפט	
כי הווינין בי רב וכו'	כי הוינן בי רב כהנא
לכן נכון שלא ידליק השמש במוצ"ש	שלא ידליק השמש נרות במוצ"ש
סימן קצא	
שמור לי פירות שבת שבתחומך	שמור לי פירות שבתחומך
סימן קצב	
דכ"ש לא יטייל בשבת	לא יטייל אדם בשבת
סימן קצג	
ואם ירא מפני כותים	ואם ירא מפני גוי ולסטים
סימן קצו	
ואם' הי' לו פנאי קודם שבת	פנאי מע"ש

הגהות וביאורים

(מב) בגמרא דף קל"ה ע"א ומניקתו מפני הסכנה ובתוס' שם ד"ה מפני הסכנה „ולא ידע רשב"א מאי איריה מפני הסכנה דאפי' לא יהא אלא צערא בעלמא מותר" ומדברי רבינו דכותב דאם כואב לאשה וכו' משמע דמותר אפי' בלי סכנה ועיין בשו"ע סי' ש"ל סעי' ח.

(מג) בהנדפס שלפנינו משמע שאם מוסיף אחרי שמילא המדה מותר ובשו"ע סי' שכ"ג פסק הרמ"א דיש מקילין בין שממעט ובין שמוסיף.

(12)

מסכת מגילה

א. מגילה נקראת בי"א י"ב י"ג י"ד ט"ו לא פחות ולא יותר, כרכין מוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו, כפרים ועיירות בי"ד אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה א).

תניא בתוספתא אף כי מקדימין לקרות, גובין ומחלקין ומקיימין שמחה בי"ד ב).

היכא רמיזא אמר רב שמן בזמניהם זמנים הרבה תקנו להם, ואימא י"ב וי"ג ותו לא. י"ג זמן קהילה לכל היא ג).

מכאן הוכיחו שאילתות דרב אחאי ורבינו תם להתענות בערב פורים ד), ולא משום דכתיב דברי צומות דא"כ הא כתיב וזעקתם ומאי זעקה בדורות איכא, כן כתב במחזור ויטרי הילכך ה) יכולין להקל באותו תענית למעוברות וליולדות ולמניקות ולכואבי עינים ויפרעו יום אחר אכן בדיאים לא יפרשו מן הצבור ו). ובתשובות הגאונים יש אם חל פורים ביום א' מקדימין להתענות יום ה' מפני טורח שבת ז) ואף כי שנינו פורענות מאחרין הני מילי כגון תשעה באב שחל בשבת, אבל תענית אסתר לאו פורענות הוא ח). והא דאמרינן ימים הכתובים במגילת תענית לפניהן ולאחריהן אסור, ואפי' למאן דאמר בטלה מגילת תענית חנוכה ופורים לא ביטלו מ"מ בפרק קמא דראש השנה אמרינן י"ג יום טרגינוס הוא וכיון דיום טרגינוס גופיה בטלו לא נאסור משום דלפניהם ט).

הגהות וביאורים

א) משנה דיש המסכת, ולפנינו הנוסחא ועיירות גדולות.

ב) גמרא דף ד' ע"ב „תנ"ה אע"פ שאמרו כפרים מקדימין ליום הכניסה גובין בו ביום ומחלקין בו ביום מפני שעיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, אבל שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה" כנוסחא זו לפנינו בתוספתא פ"א הלכה ד'.

המרדכי העתיק תוספתא זו בריש המסכת, ורבינו שרגיל תמיד ללכת בעקבותיו העתיקו ג"כ בריש המסכת, וגם כי דרך רבינו לקצר קיצר גם תוספתא זו. אבל כאן קיצר יותר מדאי שלכאורה נראה שטובר שגובין ומחלקין וגם מקיימין שמחה הכל בי"ד ובכת"י הלשון אף כי מקדימין לקרות מ"מ גובין וכו' משמע ג"כ שגובין ומחלקין בי"ד, ובגמרא מפורש שגובין ומחלקין ביום הקריאה וצע"ג.

ג) גמרא בריש המסכת, ורבינו קיצר כאן אפי' בעל המימרא שהוא רב שמן בר אבא אמר דבי יוחנן.

ד) המרדכי והרא"ש בריש המסכת בשם השאילתות ור"ת.

ה) פירוש כיון שלא נזכר תענית זה בפסוק יכולין להקל וכו'.

ו) בשו"ע הלכות מגילה סי' תרפ"ב הביא הרמ"א הלכה זו בשם רבינו.

ז) המרדכי והרא"ש שם, בשם תשובת הגאונים.

ח) כן הוא משמעות המרדכי שם וכן כתבו שם המפרשים שעל המרדכי.

ט) בכת"י לא נאסור משום יום שלפניהם ומה שכתב בדברי רבינו שי"ג הוא יום טרגינוס הוא לכאורה טעות סופר, כי בגמרא תענית דף

ואומר א כלה מטנו דבר דעב שדפון ירקון ארבה חסיל כל נגע וכל מחלה והורד גשמי רצון ונדבה ועונין הצבור אמן ואומר הריעו בני אהרן הריעו, ומריעין, ואומר מי שענה לא"א בה"הם יענה אחכם וישמע קול צעקתנו ביום הזה בא"י גואל ישראל, ואומר עננו אבינו עננו כשם שעניתי לא"א בה"הם ופסוקי רחמי ונפלין צבורא על אפיהון, וכשעומדין חוזר ש"צ כסדר הראשון פיוטי ופסוקי דקריעת י"ם ויאמר ה' א"ם מה תצעק עד אז ישיר ואומר תקעו ב"א תקעו כסדר הראשון וסמיים מי שענה לאבותינו על י"ם הוא יענה וכו' בא"י וזכר הנשכחות. ברכה שלישית פיוט ואומר ויהי בהיות יהושע בירחו עד ויאמר שר צבא ה' וגו' הריעו בני אהרן הריעו, מי שענה ליהושע בגלגל הוא יענה וכו' ברוך שומע תרועה. ברכה רביעית פיוט ואומר ויאמר שמואל קבצו את כל ישראל המצפתה עד ויקח ש' טלה חלב וסמיים מי שענה לש' במצפה הוא יענה וכו' בא"י שומע צעקה. ברכה חמישית פיוט וסמיים מי שענה לאליהו בה"הכ וכו' בא"י שומע תפלה. ברכה הששית בענית יונה וסמיים שענה ליונה בס"הד וכו' בא"י עונה בעת צרה. ברכה שביעית ב, שהיא שביעית לארוכות ענית דוד ושלמה, וסמיים ברוך המרחם על הארץ ובכל ברכה חקיעות ומשלים התפלה רפאינו וכו' ואח"כ אומר אשר הי' ד"ה אל ירמי' על דברי הבצורות ג, נשאל רב שרירא מה ששנינו ד לא נוהגין כן אלא בשער מזרח על חקיעות לחוד קאי שאין נוהגות בגבולין או דלמא גם הברכות אין נהגות בו? הכין חוינן בחקיעות לחודייהו אמרו אין נוהגות בגבולין ה אבל ברכות אמורות במשנה סתם שאומר לפניהם כ"ד ברכות, אבל מנהגא דילן בכל צרה שלא חי ע"הצ מעצירת גשמים או יוקר או דבר ומאי דרמי להני, מתאמרן קדמא ו' ברכות כסדור דסתני' ותוקעין בסוף כל ברכה וברכה, וסנין דסכנפי' בב"הכנם ושנינן מקום החיבה, וסנין דספקין לחיבה לרחוב עיר ונוחצי' אפר מקלה וכו' ומצלינן ח' שחרית בכל יום, וקם וקן ואומר ד' כבושים, והדר נחית ש"צ בצלותא כר לביש שק ומחית שק על חיבה וספרי, וכהגיא קייטין בשפורא ומסלק לקדושה כי היכי דנרמי לה רבנן, ומתאמר סליחות בחנון הטרבה וכד מטי לנאל ישראל מתחיל בברכה אריכתא, וכמה דברי חכורין ו אית באילין מילין לראשונים, מנהון פיוטי מנהון פיירי ז, ומיסר ראשון דסתאמר ביומי דרבנן הדין דרשא: איתן למד דעת בטרם ידעוך כל גלח לכל יצור דרך ללכת כה, הובחן מעשרים דור ועמד בכל הגסיונות ח ואית להו טעמי' מרשכין הלבבות, ובסוף ברכה קרי פסוקי עקדה מקמי דליתתם ואמר תקעו הכהנים מ ותוקעין בלא מגינא, והדר אמר כלה מטנו דעב דבר שדפון וכו' וכל מילי דבעיין רחמי עלה מדכרין, וצבורא עונין אמן, והדר אמר הריעו ב"א, ומיבבין ומערבבין כדאפשר י ואומר מי שענה לא"א וסמיים גואל ישראל, ומקרב האי שלוחא לצד תיבותא ונחית אחרינא יא ואומר עננו א' עננו כשם שעניתי לא"א, וצבורא עני בתרי' מלה מלה, ומדכר זכות האי צדיקא דברכה חלי' בי', ונופלין צבור על אפיהון, וכדקייטין על רגליהון לא אחמר מכניסי רחמים יב. והדר שלוחא קמא ואמר ברכה שני' דזוכר הנשכחות ומארך בסרא כדמפורש לעילא וקרי בסופא פסוקי קריעת י"ם ותוקעין כסדר הראשון, ובעו צדכייהו ומריעין וסמיים ברחמי ותחנוני ותתים. ונחית ש"צ אחר או אותו שהי' בראשונה יג. ומדכר האי חסידא דחלי בי הברכה ונופלין על פניהם ומשלים ו' ברכות, וסמיימין כ"ד ברכות ופרסי כהני ידיהון ונחתין ברחמי ובתר הכי אמרין מכניסי רחמים ומסלקין צלותא כי חגדל א וקרו בספרא וכד מטי לסדרא ב קרי אשרי תהלה לדוד, ובתרי' דבר ה' אל ירמי' על דברי הבצורות, וקרא חד פסוק סדרא, כל קדא ב' וסנין ותרגומו חדא ויטנא ג ובתרי' רעב כי יהי' בארץ וכל הפרשה וקרי צבורא כולהון ומסלקין, והדר מצלינן מנחה, אילן מנהגא דידן.

הלכתא

נחל אשכול

א מנין המפלה מלכים מ' מ' על כל מלכות, מרבנו פסק נקמן ע"כ נרס מחריעין ומוסיפין וי"ו ברכות ולא כרמב"ם עב"ש ס"ס מקע"ט, ומכ"ג דבמתני' אחר ר"י לא ל"ל זכרונות מופרות אלא לומר רעב כי יהי' במרן וגו' על דברי מבטרות וגו', ס"ל דהממיס נמי מודים שמומרין על כל נרס מעין ספסוקי' כמדברי' מכן אלא מריך להזכיר גם זכרונות וס'. גם מ"ם רבנו שמומר פסוקי מקדם ומאר פסוקים ים רמז מה בירושלמי בסוגיה. ב סיומות סם מן מבל כיון שמאריך בגואל ישראל נקראת מבינות למרוכות. ג מכל במשנה ומכל לתמני דלמכמיס נמי לומר, ולכר מביא לעיל בשם שר מלי' שמפטירין בחנוגות מסיים מסכת ז' ע"ד מבטרות, ולמטור בכל ז' מעמיקים מפטיר בזו. ד מעמיק י"ו חמונה זו מסיב נקבל פנים, לקוטי רמב"ן. ה לתקוע מל סדר מברכות כמו שעשה ר"ם מבל לאחר תפלה חוקנין כמ"ם לעיל, ומה שמסיים מגאלו דיקן שחוקנין בסוף כל ברכה, מיימ שמנהג עוקר מלכתא דגמ' ועוסין כר"ם מתוס' ברכות י"ם. ו דברי' בלתי מוכנין מיטב, דרך רשני' תפלה, מתורגם לוכמא דרשיני מכירא. ז ח"י מהם יגמם מעוייר מעוייר, ומכמה מהוס ע' ערוך. ח פיוט ע"ד מ"ב בלתי מרחי, ממנו יגמה עקדם ביום ב' בין ר"ם לי"מכ מתחלת מיתן לוד דעת ופיוט מנמה י"מכ מיתן מכיר מחולמך. ט מזן מכנסת לומר כך, דס"ל מיט מפסיק בפרס"י נרו ע"ב. י מסמע כמ"ם לעיל קודם סיום ברכה מקנו ולומר דבר תמנה ומת"כ מרינון ומת"כ מסיים מבנכה מי מענה וכו' בת"י נגלה, ומ"ם מערבנין לתפסר מהות מעם חוקנין ב"פ ע"פי ר"ם י"ו למה חוקנין בסכן יומנין ותוקנין בסכן עומדין לערבב מעמן ומי"ם חוס' כי מסמ מיין לומר המי זה מפרמ דיקנו בטופר גדול ומטי זימנא לסתבלא. יא מסמע לתמר מקרא לעבר פסוקי דנין ברכה לברכה, מבל ס"ל מתפלל מברכות מיטו מפסיק. יב מבל כמעמלין בסוף מברכות כי לסלן מלומרי מכניסי. יג מתקרא לתמר מחיימת גומל ישרמל. יד ל"ל ביתגדל דקדם לתמר מתפלה. מז מדר ובת לגין מקרי קדמה דסדרא מעמה מ"ט. מז כדין ג' מקרא ומ' מרגוס? ומע"ג דלעמס מ"ם מעמ"מ מהתורה נתנה בסיני ובתמל מ' ובתר מיטב בערבות מ' מסמ מרגוס לכך ממו"ת, לא מייך בנביאים, ל"ל כעין דמוריתא מקנו לבל למ"ם רתב"ן מי' פ"ם ממו"ת דוקא ליחיד מלין דר נתקום לבור מקנו כעבד ב' הקורי בב"מכנס ומתרגם, מכך מי' מנהגם כדתן מגלה כ"ב מקורא לא יפתח מנ"פ ולא יקרא לתתרגם יותר מפסוק מ' לא מייך מכא כל פסוק ב' זמנין. ומעמו בלא"ה תמוה, מסבין מימיד קרא בריתא ג"פ בלי ספסק ותת"כ כל פסוק לבד לתתרגם ויתא כמ"ם ר"ן דמעולם לא קרא ג' ביחד אלא פסוק מ' ותרגם מתרגם וכן בב"פ אחרים, ומי

ספר האשכול, הלכות שני וחמישי ותענית וראש חדש.

ג, ד הלכתא בטלה מגלה תענית א והלכה לא בטלי? בחנוכה ובפורים לא בטלי ובשאר יומי בטלי ומותר להתענות בהם. איכא דמקשי כיון דת"ופ לא בטלי ולפניהם ולאחריהם נמי לא בטלו ב למה תקנו תענית י"ג אדר? ואמרו דלא ידיענן מאן תקן ג ומהלכה אסור בתענית מדפריך ד אילימא בני ארביסר וקרי בחליסר יום נקבור הוא פי' ואסור להתענות בו. ויש משיבין שהי' יום צער להם בימי מרדכי שטלתמה עשו בו ביום ונחו ב"י"ר וזכר לאותו צער תקנו התענית והשמחה בי"ד כאדם שיוצא מצרה לרוחה ואינו דומה לשאר תענית אלא זכרון לנס שנעשה בו ה. ואני הכותב אומר שלא נתקן התענית אלא שיהיו ודיוים למקרא מגלה לשמעה ולא יתעסקו באכילה, ולית בי' אסורא להתענות דאע"ג שתו"פ לא בטלו לפניהם ולאחריהם בטלו ומסתבר הני דאמרינן יום טוריינון ו . . ובהל' פורים נאריך בזה. ז אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי בשבת ז ושלא להפקיע השערים, שהי' מנהג באותה עת שיום ה' יום השוק, לכך אין גוזרין ח' בו בתחלה, כדי שלא יבואו הכל לתענית ויבטלו ולא ימכרו בשוק חבואה מרובה שהכל שרויין בתענית ויפקע השער, ועוד כיון ששמעו ביום השוק שגוזרו ח' על עצירת ג' יאצרו הפירות ויפקע השער, וכיון דמה"ט הוא, האידנא שאין שוק קבוע לישראל בהרבה מקומות וליכא למחש לזה אבעי' לן למגזר בתחלה בה' בשעת הרחק. והרב ח כ' האידנא נמי לא גוזרין בתחלה בה'. איכא דמקשו מה תקנה זו אף כשנגזר בשני בתחלה, הכי נמי יהיו מרודין בה' בתענית ולא יבואו לשוק למכור תבואה, וגם למעם ב' ישמעו ביום השוק שלאחריו שב"ד גזרו ח' ויאצרו הפירות? איכא לתרוצי, אם נגזר תחלה בשני, שמא ירחמו עליהם וירדו גשמים קודם חמישי, ויש מפרשים אם נגזר בתחלה בה' יבואו הכל ויצטרכו לקנות הוצאותם מפני התענית ומפני השבת, והמביאים לא הרגישו עדיין בתענית שביאו פירות מרובין שיספיקו לשבת ולתענית ויפקע השער ט. אין גוזרין י ח' על הצבור בר"ח ח"ופ, ואם התחילו אין מפסיקין, רמ"א אע"ג שאמר ר"ג אין מפסיקין, מורה שאין משליטין וכן בה"ב שחל בע"ש, וכמה הוי התחלה, אפי' יום אחר. אריא"ר זו דברי ר"ם משום ר"ג, אבל חכ"א מתענה, ומשלים וכן בה"ב יא. בירושלמי יב כ"ד ברכות דתענות בנגד כ"ד רנה תתנה ותפלה בפרשת שלמה. ועירא צם תח"ק תעניות ולא חש למנ"ח יג ר' יצחק מפקד למפריא, בי אתא בר נש ושאל אמרין לי' בכל מתענין חוץ משוי"ט ח"הם וד"ח ח"ופ. והלכה אפי' יחיד שקבל תענית מע"ש, מתענה ומשלים יד. ח"ר עד מתי יהיו גשמים ורדין ויהיו צבור פוסקי' מתענותיהן כמלא ברך המחרישה טו דד"ם, רי"א בתרבה טפר, בבינונית פפחים, בעבודה מזז נ' מתחים והכי קיי"לן. היו מתענין ויורדין גשמים קודם הנ"הח לא ישלימו, לאחר הנ"הח ישלימו, ר' אליעזר אומר קודם חצות לא ישלימו, לאח"ח ישלימו, ר"י נשיאה גור תענית וירדו ג' לאחר הנ"הח סבר לאשלוטי, א"ר אמי קודם חצות ולאח"ח שניהן בירושלמי יז קודם חצות לא ישלימו עד כדין צפרא הוא, לאח"ח ישלימו, כבר עבר רוב היום בקרושה יח ביומא דר' יוחנן גורי תענית ונתח מטורא ברוטשא יט, א"ל ר' מנא מאי דנישתי דאנא צחיי? א"ל אוריך שמא ישלימו כ, אלמא הא דאמרו קודם חצות לא ישלימו בדצו חלי' מלחא. מעשה שגורו כא תענית וירדו גשמים קדם חצות אר"ש צאו ואכלו ושתו יי"פ ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול. ולימרי הלל מעיקרא? אין אומרין הלל הגדול אלא בנפש שבעה וכרס מלאה כב וכתב בי' מעלה נשיאים מקצה כב . .

הגר"יצ

נחל אשכול

ומי כוכחו למ"ם הר' מסולם בחוס' מגמות לדמעולם סס"ן קבלת עם סעולם ג"ז ימת ע"ם. א ר"ס יט. ב לר' יוסי בחענית ט"ו ולב ס"ל סס כר"י ח כר"י אבל לר"ו סלבה כסחם מסנה לחמרי מוחר. ג לר"מס רים מגלה בסס ר"ח כבר כי בחענית ביומי מ' חלמוד חס פרוס סס"ס ר"ג זמן קבלה לבל ומכר חענית זה בחגמומת בלחמיה ב"כ סמלחמיה פ' ומקבל בפרוס הס"ס רים מגלה למהסב"ו ר"ג זמן קבלה לבל ופי' מדב' ומאר סיהדים מב"ם נקבלו ונעמד ע"ג ביום ר"ג מלי קבילה? יום חענית ומה יום כניסה סמחכנסין ויוסבין בחענית עכ"ל. ד חענית ר"ח ע"ב וקבה דגמ' קלי קודם בבטולה מ"ח, אבל בסחת יום נקבר בטל? ול"ל ס"ק דחלמי בזמן מקדמון לא נהו לחענות דהי' יום נקבר בחקפו, ולפ דסבחת בטל מ"מ לא יחקן בחקנו חענית בו ביום, סלבני פרוסים קיי"לן דאסור יום מלפני. מו מפסר דס"ל כרמב"ד דלענין לקבוע חענית לבור חסרים בימים לפ לאחר מבטלה מ"ח, ודהי בי"ד כ' דאסור לרמב"ד אפי' לפניהם דמל"כ לאחר מ"מ קלמר רב מלבה כב"ר, רב ור"י נופת ס"ל דבטלה מ"ח, ר"ס ר"ם ר"ס, (מרן משמע לאחר מיבנה ב"סמך מיבה ר"מ דאז לא בטלה כמשמע בר"ם). ה ר"ל חענית מל שמחה הוא ומרי לפני פרוסים. ו חענית ר"ח אחריו יום טוריינון ר"ב אדר מוחר בס"ת סמבטל כבר בימים קדמוני וקא פריך לאסור מסוס ספוא יום לפני נקבר סאסור (קדם שבטלה מ"ח) ומאי יום טוריינון נופת בטל, לא נגזר מסוס לפני יום נקבר. ולפ"ז כיון דסבחת יום נקבר ב"ג אדר בטלו, ל"ל נגזר מסוס יום לפני פרים וכ"כ מוס'. ז ספ"ב דחענית. ח ר"י מגבנגלו. ט אבל אם כבר בחמלו בשמ יהדעים המוכר' ומבינים הרבה. ומל פרוס זה מל רש"י מקבה מרי אם ע"י מקונין יפקע מסמר, הלא בלא חענית ג"כ קוים מעולה לס' ולבת, ואם די במה מוגבים ליום ה' ולבת, למה לא יהי' לי לחענית ולבת? וכיון ר"ם בסס ר"י נזרת ד"ד מ' עגילת ג' מפקיע מסמר, ולא לי מיהי' זה בחמלה בה' מפני כבד מסבת, ולעמס זה דוקא לעמיס ר"ג בה' אבל בשאר דבריס נחיגין בס', ולעמס רש"ר בכולן מ"ב. י ספ"ב. יא ערונין מ"א אמר עולה לבה כר' יוסי ח"ב מבל בעמ"ם מבלים, אבל בשאר דבריס נחיגין בס', ולעמס רש"ר בכולן מ"ב. י ספ"ב. יב ס"ב דחענית ס"ב, ודע שאין אחה מוצא רים אמנה חפלה בחפלת סלמה, מלבים מ' מ', אלא נרו, ול"ל דחסיב נמי וסחמנו וסחפלו. יג יהם' סס סי"ב ומייחי ר' אבין מיס כל ע"ם, ר' יוחנן כל ערב ר"ס. יד מס חענית ר"ו וכ"ס בנך המחרבסה אם נעמנס סקרקע ע"י נמנים בעומק מרת חענית המחרבסה. בנך כלי מחולקין בו. מז קרקע מחוסס. יז פ"ג ס"ל. יח ע' לעיל דף 2. יט בעבר בגיל החענית. כ מחת יאלנו רוב סלבור לסלנים ומסור ליחיד לפרוס מהן. כא חענית י"ט, כ"ס. כב דוקא בסנת חפלה לפרוסה אבל לומיות בעלמא מומרין מוס'. כג מסר וכ"ל: ביומ' ספ"ב אחה כלל סגדול ר"ם אחר סהו לאלקי סאלקים, ר"ו ובלבד ס עומדין בנים כ' (מחמיל חמור קל"ם סלוים סעומדים בנים כ' ומת"כ סהו לאלקי סאלקי) ומה בחלין ב' פרסחת? מפני שירידת גשמים כלולה בהן, לר"ו ימת דכ' מעלה נשיאים מקלה אחרן, לר"מ מאי, בגין דכ' עוחן לחם לכ"ב. והתאכול פוסק כר"ו דחמחיל סלוים

סעומדים

ריבנו אחרן הכהן מחוניז צצ"ו

ועשרת בנשימה א׳ לפי שכלם נתלו כאחד ונהרגו כאחד. וי״א שצריך לומר עם עשרת בני המן איש למניהם ועשר׳ הכל בנשימה א׳. כתב ד׳ נטרונאי ז״ל הילכך אם מפסיק בין פסוק לפסוק אין בכך כלום ואם מגיע נמי נשימה באמצע פסוק אין מתייבין אותו לומר פסוק כלו בנשימה ואם פסק באמצע פסוק משו׳ נשימה מותר ואין בכך כלום ושיעורו בין פסוק לפסוק בין באמצע פסוק כדי נשימה בלבד עכ״ל : (יט) ומנהג להיות קורא ופושט כאגרת משום פרסום הנס וכ״כ ר׳ האיי גאון ז״ל וכן המנהג משו׳ דנקראת אגרת ומפני זה קורין אותה בלא פיסוק טעמים ובלא הפסקת פסוקים ועומד ויושב וי״א הקורא את המגלה בצבור קורא וכורך כספר תורה ואינו פושטה כאגרת וכן המנהג בשתי ישיבות ובבית רבינו שבבבל ובכל גלילות אלו פושטין אותה כאגרת. וצריך הקורא שיכוין להוציא כל מי שישמענו שיהיה מחוייב בה : (כ) הקורא את המגלה עומד ויושב בה משא״כ בתורה שצריך הקורא להיות עומד שנאמר ואתה פה עמוד עמדי ורבי׳ גרשום ז״ל פסק שצריך לקרותה לעולם מעומד. ואפי׳ עשרה קורין כא׳ ועשרה מתרגמין כא׳ יצאו פי׳ איידי דחביבה להו יהבי דעתייהו וכתב הרמב״ם ז״ל וקורא אותה גדול עם קטן ואפי׳ בצבור : (כא) הקורא את המגילה בכל לשון יצא והוא שתהיה כתובה באותו לשון שאם לא כן הוי כקורא על פה דקיימא לן דלא יצא. וי״א שאם השומע יודע אשורית ומכירו שאינו יוצא אלא באשורית ומוכחי מן הירושלמי דבעו יודע אשורית ויודע לעז מהו שיוציא אחרים בלעז ומשני כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן. אמנם לפי הגמרא שלנו נראה אפילו יודע אשורית יצא בכל לשון שיבין והוא שתהי׳ כתובה באותו לשון והלועז ששמע אשורית יצא ואע״פי שאינו מבינו מידי דהוה אנשים ועמי הארץ דהא איכא מצות קריאה ופרסומי ניסא : (כב) זמנים הרבה תקנו חכמים כמו שמפורש בגמרא ובזמן הזה אין קורין אותה אלא בזמנה כמו שבארו ז״ל הואיל ומתחלין בה הענים לחלק להם מעות פורים לסעודת פורים וכשיראו שקורין בשאר הזמנים ולא יתנו להם כלום יפנו למלאכתם וימנעו מסעודת פורים ולא יתנו לבם לבקש עוד. והריא״ף ז״ל פי׳ הואיל ועיניהם של ענים נשואות לחלק להם מעות פורים אחר קריאה מיד נצטרך לחלק להם מיד ושמא יאכלום מיד ולא ישאר בידם במה יעשו סעודת פורים בזמנה וקיימא לן דסעודת פורים אינה נאכלת אלא בזמנה ואנו אין בידינו מה לחלק להם שנית. וי״מ מסתכלין בה מונין כמה ימים יש לעולם ממקרא מגלה עד פסח ויבאו לאכול חמץ בפסח ויש גורסין ומסתכנין בה פי׳ להעמיד הדת מפני העכו״ם ואם יהיו זמנים הרבה ירגישו אויבים בדבר. ואעפ״י שזכרון נס חנוכה עושין ח׳ ימים ולא חששו בה אפשר לומר לפי שאותה מצוה היא לזכרון הנס של שמן ולא לזכרון נס נקמת האויבים יש לחוש שמא יקנאו על זה נמצא בזמן הזה שאין קורין אותה אלא ביום י״ד בני כפרים ועיירות ובט״ו כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון. בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם היה דעתו לחזור למקומו בזמן הקריאה ונתעכב ולא חזר קורא במקומו ואם לא היה דעתו לחזור אלא לאחר זמן הקריאה קורא עם אנשי המקום שהוא שם. וכרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו אם אין ביניהם יתר על אלפים אמה הרי זה ככרך וקורין בחמשה עשר. והתוספתא גרסינן דבן כרך שהיה מפרש ויצא בשיירא והיה במדבר או על הים ביום י״ד קורא בו ביום דכיון דאינו במקומו הלך אחר דוב העולם וכן נראה מן הירושלמי. ועיר שהוא ספק אם הוקף חומה מימו׳ יהושע בן נון אם לאו כתב הרמב״ם ז״ל שקורין בשני ימים בי״ד ובט״ו ובלילה ואין מברכין עליה רק ב״י״ד שהיא זמן קריא׳ לכל העולי׳. ויש שואלין מפני מה אין קורין המגלה מספק שני ימים ויש לתרץ לפי שאינה אלא מדבריהם והם אמרו ועוד דכתיב ולא יעבור וכיון דבני כרכין לא יוכלו לקרו׳ ביום י״ו בני עיירות לא יוכלו בט״ו : (כג) ומי שרוצה לפרש ולצאת בשיירא כתב הר׳ אפרים ז״ל שיכול להקדי׳ לי״ג שהוא זמן קהלה לכל ומוכח מדאמרינן שלא בזמנה בזמן הזה ולא משכחת אם לא כי האי גונא שמפרש ויוצא בשיירא. והר׳ אהרן הלוי ז״ל כתב כי בי״א או בי״ב או בי״ג יכול לקרות בעשרה כדין בן כפר שהקדים ליום הכניסה שאם היה בעיר בי״ד שחוזר וקורא עמהם. כתב הראב״ד ז״ל ונהגו לקרותה מבעוד יום ליל י״ד כדי להקל על האנוסים ועל המעוברו׳ והבחורות שלא להתענו׳ יותר מדאי : (כד) והמקרא שלא בזמנה בעינן עשרה לפי שאחר שאין זה זמנה צריכה פרסום יותר אבל בזמנה נקראת ביחיד שאינה צריכה פרסום גדול אחר שהוא זמנה והר״ז כתב דבעינן עשרה בין בזמנה בין שלא בזמנה. וכן כתב ה״ר אהרן הלוי ז״ל. והראב״ד ז״ל הכריע וכתב דלעולם בעינן עשרה מיהו במקום שיש צבור שקראוה בעשר׳ אם יש יחיד או יחידים שלא קראוה עמהן יוכלו לקרותה ביחיד כיון שהיה בעיר פרסום הנס בקריאת הצבור. וכתבו מקצת הגאונים ז״ל שאין מברכין על קריאת המגלה אם לא יהי׳ בעשרה לא לפניה ולא לאחריה. והר״מ נ״ע כתב שמברך אפילו ביחיד ובמקום שאין מנין אם יש שם ד׳ או ה׳ ויש שם אחד מהם שיודע המגלה ואחרים אינם יודעים האחד פוטר את כלם אבל אם כלם יודעין אותה יקראו אותה לעצמן. ומי שקורא המגלה לחולה או ליולדת צריך לברך לפניה ולאחריה אע״פי שכבר יצא ידי חובתו בבית הכנסת ומברך אפילו ביחיד עכ״ל : קריאת המגלה בלילה כשר כל הלילה וקריאת היום כל היום ואין קורין אותה ביום אלא עד שתגיע החמה : (כה) שני ימים אלו שהם י״ד וט״ו אסורים בהספד ובתענית בין לבני עיירות בין לבני כרכים ויום שלפניהם ויום שלאחריהם גם כן. וזה שנהגו להתענות ביום י״ג שהוא יום שלפניהם לפי שלא נאסר אלא תענית של צער אבל התענית שאנו עושים אינו אלא זכר לתענית אסתר ושיזכור כל אדם שהבורא יתברך רואה ושומע כל איש בעת צרתן כאשר יתענה אליו וישוב אליו בכל לבבו

כאשר עשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה שהתענו ג׳ ימים לילה ויום ולא ג׳ ימים רצופים אלא שהפסיקו מכעוד יום כך כתוב במדרש תלים ולמה ג׳ ימים לפי שאין הקב״ה מניח הצדיקים אלא ג׳ ימים רצופים : (כו) ואם חל פורים ביום ראשון כתב רב אחאי גאון שמקדימין ומתענין ביום ה׳ כדי שלא יכנס בשבת כשהוא מתענה שאין מתענין בערב שבת אלא תענית של צורך כגון תענית חלום וכן דעת הר״ש והרמב״ם ז״ל וכן נהגו בכל גלילות קטלוניא וברוב הארצות אך ברוב ארץ פרובינצה מתענין בע״ש והטעם דהא פסקינן בסוף פרק בכל מערבין הלכה מתענה ומשלים. תשובת שאלה אל הר״ש ז״ל פעם אחת באת אשה ושאלה לפני הר״ש ז״ל שהיא רוצה לרכוב אחרי השלטון אם יכולה לאכול היום ולהתענות למחר. והשיב אינו מותר לעולם לפרוש מן הצבור דאמרינן לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות. ויש פרושין שאעפ״י שהיו מתענין עם הצבור בחמישי שחוזרין ומתענין בששי כדי לסמוך התענית לפורים הואיל ואי אפשר בשבת יתענו בע״ש ור׳ קורא עליהם הכסיל בחשך הולך הוא עצמו אינו מתענה אלא זכר לדבר שאין זה תענית צבור לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים דברי הצומות וזעקתם דכתובו בקרא לאו היינו קבלה לדורות והכי קאמר על דברי הצומות שעברו קבלו היהודים פורים זכר לנסים והוא מחמיר על עצמו לעשות במקומו באלו הוא קבוע מן התורה כיון שהורגלו רבים בחמישי דיין בכך עכ״ל. וה״ר אהרן הלוי ז״ל פי׳ לא תתגודדו ה״מ ב״ד אחד בעיר פלג מורין כב״ש ופלג מורין כב״ה אבל בשני בתי דינין בעיר אחת וזה נוהג כדבריו וזה נוהג כדבריו לא קרינן ביה לא תתגודדו עכ״ל : (כז) ובשנה מעוברת שאין קורין המגלה אלא באדר שני הימים האלו אסורין אף באדר ראשון בהספד ובתענ׳ שאין בין אדר ראשון לאדר שני אלא מקרא מגלה ומתנות לאביונים ואע״פי שאמרו י״ט לא קבלו עליהו כלומר עשיית מלאכה מפני שהיו רובם עניים מפני הגלות והיתה גזרה שאין דוב הצבור יכולים לעמוד בה מ״מ אחר כן נתקבל כמנהג ומנדין כל העושה מלאכה בפורים ואין לזלזל על המנהג כיון ששם איסורו על כל ישראל. אמנם בנין של שמחה כגון לבנות בית חתנות לבנו ונסיעה של שמחה כגון הנוסע אכורנקי של מלכים וכן מלאכת מצוה שריא כגון כתיבה של מצוה והרמב״ם ז״ל כתב כל העושה בו מלאכ׳ אינו רואה סימן ברכה לעולם ומותר לכתוב פסקי הלכו׳ ופשטי המקראות שאדם שמח בהן דכתיב פקודי ה׳ ישרים משמחי לב ואגרות של שאלת שלום ומזכרת חובותיו וכן כל דבר שאין צריך עיון גדול נראה שמותר והירושלמי מוכיח שמותר לעשות מלאכה מדאמרינן היה כותבה דורשה ומגיהה וזה נוכל לדחות שזה אפשר לומר שעת הדחק היה שלא היה להם מגלה אחרת לקרות עד שיכתבנה ואם תאמר הרי יש לו זאת שמעתיק ממנה נ״ל שהיא שאולה ממי שרוצה אליו להעתיקה ואינו מניחה להם לקרו׳ ונ״ל שאין איסור המלאכה אלא לבני יומן ולאותן שהקדימו לקרות שאסורין ביום י״ד ומ״מ ראוי לשמות בהן שמחה יתירה לתת שבח והודאה לשם יתברך על הנס הגדול : (כח) אבל אין אומרים הלל בפורים שקריאת המגלה זו היא הלילא כלומר שזו היא תחת כוונת הקריאה כדי שיזכרו הנס ויתנו שבח והודאה לשם יתברך וזה שיסד המייס כי מקום תהלה היתה לישראל ויש טעם אחר בגמ׳ דהיכי לימרו הללויה הללו עבדי ה׳ ולא עבדי אחשורוש אכתי עבדי אחשורוש אנן ד״ל שבאותו הזמן היו בגלות עדיין תחת יד אותו רשע ואין לומר הלל כי אם על גאולה שלימה כגון יציאת מצרים ונס חנוכה שחזרה להם המלכות :

סדר התפלה

כט ערבית שחרית ומנחה אומר על הנסים בהודאה ובברכת המזון בברכת הארץ ומשפסו כל דבר כמשפסו בחנוכה כאשר כתבנו במקומו. ואחר תפלת ערבית אומדים קדיש זוטא ואין אומרים תתקבל לפי שעתיד לומר סדר קדושה אחר המגלה. ויש מקומות אומרים תתקבל. ואחר הקדיש נהגו לומר סיום אחד וא״ח מברך ג׳ ברכות כאשר כתבנו. וקורא המגילה וכל העם אזניהם אל המגילה להבין הנס הגדול : (ל) ונהגו לגעור לכל מי שיסייע את החזן בעל פה והטעם שמא יתן לב השומע לזה שקורא בעל פה ולא בקריאת החזן וכבר בארנו קראה בעל פה לא יצא. ונהגו לרוב פרסום הנס לקרוא כל הקהל קול רם ד׳ פסוקים של גאולה וא״ח חוזר החזן וקוראן אחריהן והם איש יהודי ומרדכי יצא. ליהודים. כי מרדכי. ויש מקומות אין אומרים איש יהודי ואומרים אחרים הכל הולך אחר המנהג : (לא) ואחר המגלה מברך הרב את ריבנו. תנן במסכת סופרים א״ר פנחס וצריך שיאמר אחר מקרא מגלה ארור המן ברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל העכו״ם ברוכים כל היהודים ותרבונא זכור לטוב ע״כ ואנו לא נהגנו כן : וא״כ אומרים סדר קדושה ומתחיל ואתה קדוש ואין אומרים ובא לציון לפי שאין גאולה בלילה כך מנהגנו אבל בכל גלילות קטלוניא מתחילין ובא לציון והכל הולך אחר המנהג. וא״כ אומרים קדיש שלם והולכין לכתיהן לשלום. ופורים שחל להיות באחד בשבת כתב ר״ח ז״ל שמבדילין קודם קריאת מגלה וכן דעת הראב״ד ז״ל. ואומר ויהי נועם וא״כ קוראין את המגלה. ואחריה אומר ואתה קדוש ואין אומר ויתן לך. ומנהג נרבונא ומנהגנו שלא להבדיל עד אחר קריאת המגלה ואחר סדר קדושה כשאר מוצאי שבתות ואין אומרים ויתן לך ולא ויהי נועם. וחייב אדם להניח תפילין בפורי׳ ובבקר ביום ארבעה עשר אחר שמנה עשרה אומרים קדיש זוטא ומוציאין ס״ת וקורין בה שלשה כפרשת ויבא עמלק ואומר קדיש זוטא וגוללין ספר תורה ואומרים אשרי ומניח הספר בחיק המסיים ועומד שליח צבור לקרות המגלה ומברך עליה לפניה ולאחריה כאשר ברך בלילה ואחר כך אומר וכא לציון ומחזירים הספר למקומו ואומר קדיש שלם : (לב) ואין אומרים

עליהם לפס כופר אלא לפס נדבה וצריכין להספיק מיס ומזון לאמיהס העניים משוס מתנות לאביונים ויש שמספיקין לחס ויין ויש שמספיקים לחס ודגים מכל מקום לא יפחות משמי מתנות ואפילו מטיס ופולין ע"כ: **כתב** מהרש"ל דממה שכתב מהרא"י בתרומת הדשן סימן ק"ס דצריך טפי שישמע קריאת פרשת זכור בצבור ממקרא מגילה ירצה להדיא שאין הקטן עולה למפטיר בפרשת זכור ואף על פי שהצלים לצור קורא בתורה מה בכך הא בעינן בר מיצוה לעלות והוא גם כן קורא בתורה אלא שהצלים לצור קורא בקול רם שלא לגייס וכו' ואף בפרשת פרה רצוי להזהר מאחר שבאותן תוספות ירצה שאף פרשת פרה דאורייתא היא וכמדומה שכך מצאתי בחידושי מרדכי עכ"ל ואינו נכון דבקטן היודע למי מברכין ולמי שרי אף על פי שהקטן קורא בקול רם דהא קטן עולה למנין שבעה וקריאת ספר תורה בכל שבת היא דאורייתא מוידבר משה את מועדי יי' כדאמרינן בירושלמי שהבאתי לעיל ואפילו בקטן שאינו יודע למי מברכין לא ידעתי למה לא יצאו השומעין בקריאת הצלים לצור פרשת זכור מן הספר תורה דמאי נפקא מינה בעולה לספר תורה אם הוא גדול או קטן הא עיקר המיוב הוא שישמעו לקריאת התורה מהקורא מתוך ספר התורה:

תרפו א גרסינן במגילת תענית את יום י"ד וכו'. בסוף פרק ב' דתענית ואיתא התם אמר רבא לא נצרכה אלא לאסור של זה בזה ושל זה בזה כלומר דלא צריכא למיכתב במגילת תענית לאסור לבני י"ד בי"ד ולבני ט"ו בט"ו דהא קרא כתיב בהדיא להיות עושים וגו' (אסתר ט כא) אלא לאסור של בני ט"ו בי"ד ושל בני י"ד בט"ו ואם כן הא דאמר בפרק קמא דרבא השנה דאף על גב דבטלה מגילת תענית בחנוכה ובפורים לא בטלה ואסור של זה בזה דאילו הן עצמן לאו ממגילת תענית נינהו: **ואם כן לפניהם ולאחריהם נמי אסור** וכו'. לאו בגיתותא קאמר אלא כלומר לא תימא כיון דלא בטלה אם כן ממילא לפניהם ולאחריהם נמי אסור כדתנן במסכת תענית

ובשבת שלישית שהוא י"א בו פרשת זכור. ובשבת רביעית שהוא י"ח בו פרשת פרה. ובשבת חמישית שהוא כ"ה בו פרשת החדש. ואם חל ראש חדש אדר ביום ששי מקדימין וקורין פרשת שקלים בשבת שעברה שהוא כ"ה בשבט. ושבת שנייה שהוא ב' באדר מפסיקין. ובשלישית שהוא ט' בו פרשת זכור. וברביעית שהוא י"ו בו מפסיקין. ובה' שהוא כ"ג בו פרשת פרה. ובששית שהוא ראש חדש ניסן פרשת החדש [ומוציאין שלשה ספרים וקורין באחד ששה בעניינו של יום. ובשני אחד של ראש חדש. ובשלישי קורא המפטיר פרשת החדש] ב]. סימן זט"ו. ב"ו. ד"ד. ובי"ו. פירוש כשחל ראש חדש אדר בשבת אז מפסיקין ט"ו בו וסימן זט"ו. וכשחל ביום ב' אז מפסיקין ו' בו וסימן ב"ו. וכשחל ביום ד' אז מפסיקין בד' בו וסימן ד"ד. וכשחל ביום ו' אז מפסיקין ב' בו וי"ו בו וסימן ובי"ו ג]. פרשת שקלים כשחל להיות בשבת שבואתה תצוה ד] במקום שהמפטיר עולה למנין שבעה מוציאין ספר אחד ה] וקורין ששה מואתה תצוה עד ועשית כיור נחושת. והשביעי שהוא מפטיר חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית כיור. ובמקום שאין המפטיר עולה למנין שבעה קורין שבעה מואתה תצוה עד סוף סדרא והמפטיר קורא מכי תשא עד ועשית כיור ו]. ואם חל בשבת שבכי תשא עצמה במקום שהמפטיר עולה למנין שבעה קורין ששה מכי תשא עד סוף סדרא והשביעי שהוא המפטיר חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית כיור. ובמקום שאין המפטיר עולה למנין שבעה קורין שבעה מכי תשא עד סוף הסדרא והמפטיר חוזר וקורא מכי תשא עד ועשית כיור ולפי חילוק סדרים שלנו לא יבוא כך לעולם:

הלכות מגילה

סימן תרפו

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א—ב] טעם לתענית י"ג באדר: אם חל להיות פורים ביום ראשון מקדימין התענית ביום ה': [ג] יש מתענין באדר ג' תעניות:

א—ב גרסינן במגילת תענית את יום ארבעה עשר ויום חמשה עשר באדר יומי פוריא אינון דלא למספד בהון ודלא למגזר בהון תעניתא. אף על גב דקיימא לן (ר"ה יח:—יט:) בטלה מגילת תענית. בחנוכה ופורים לא בטלה. ואם כן לפניהם ולאחריהם נמי אסור כדאיתא במסכת תענית דבכל מקום שנאמר דלא למספד

והסימן שכתב זט"ו ב"ו ד"ד ובי"ו. מבואר שם בדברי הרי"ף (י.) והרא"ש (פי' י): **ומ"ש ולפי חילוק סדרים שלנו לא יבוא כך לעולם.** פירוש לדידן לא מתרמי פרשת שקלים לא בפרשת ואתה תצוה ולא בפרשת כי תשא:

תרפו פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

מי שהוא צריך לצאת לדרך אם יכול ללוות תענית זה:

א גרסינן במגילת תענית (פרק יב) **את יום ארבעה עשר ויום חמשה עשר באדר יומי פוריא אינון דלא למספד בהון ודלא למגזר בהון תעניתא.** הכי איתא בסוף פרק שני דמעניות (יח:) ופירש רש"י בסוף פרק קמא דרא"ש השנה (יח: ד"ה בטלה) מגילת תענית ימים טובים שקבעו חכמים על ידי נסים שאירעו בהם אף בהספד וכתבוס במגילה (איא) [אתת] אילין יומיא דלא להתענאה בהון: **ומ"ש כדאיתא במסכת תעניות דבכל מקום שנאמר דלא**

הגהות והערות

ב] **כן** הוא בדפוס שלוניקי וכן הגירסא שם וסימן "להפסקות": ג] **בדפוס** שלוניקי איתא ולמעלה בהלכות עבור פרשתיו: ד] **בגמרא** מגילה (כט סוף ע"ב) שלפנינו הגירסא אתמר חל להיות בואתה תצוה [פירוש פרשת שקלים שחל להיות בפרשת ואתה תצוה], ובפירוש רבינו חננאל שם הגירסא אתמר חל ראש חדש אדר להיות בואתה תצוה וכן הוא בידסת הרי"ף (י ע"א) והרא"ש (סימן י) ועיי"ש בקרבן נתנאל אות ד: ה] **המדקדק** בטור ימצא באם חל פרשת שקלים בפרשת תצוה ובכי תשא כתב מוציאין ספר אחד ולמעלה מזה אמר בארבע פרשיות מוציאין ב', נראה טעמו דאיתא ביומא (סט ע"א) אין מדלגין בתרי ענינא אפילו קרובים ואפילו בענין אחד לא אם הוא רחוק בכדי שיפסק המתורגמן מפני כבוד הצבור וגם אין גוללין ספר תורה בצבור מפני כבוד הצבור להכי בארבע פרשיות שאין סמוכות לפרשת השבוע וצריך לדלג ולגלול ולשהות צריך ספר שני, אבל אם עומד בפרשת תצוה אין כאן גלילה שמגיע ממילא לפרשת שקלים, ועומד בכי תשא גולל מעט למפרע ולא מינכר, אבל כשחל פרשת שקלים בפרשת משפטים ודאי צריך ספר תורה אחרת דצריך לדלג ולגלול כמה ידיעות וגם אין מדלגין בתרי ענינא אפילו קרובים (נחל אשכול על ספר האשכול הל' סדר פרשיות עמ' 66): ו] **כן** הוא הגירסא בטור הנדפס עם דפו"ר ב"ח ובדפוסי ספרד שלוניקי ובכתה"י וכן הגיה בטור בספר שמן המאור על שו"ע או"ח להגאון רבי מאיר מגלונא, וכתב שם והטורים שנדפסו עם הבית יוסף [וכן הוא בדפוס מנטובה פייבי די שאקו ובדפוס שלפנינו] כתוב שם כמה טעיות וצריך לומר כמו שכתבתי עכ"ל:

למיספד בהון לפניו ולאחריו נמי אסור. כלומר דתנן בפרק ג׳ דתעניות (טו:) כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד לפניו אסור ולאחריו מותר רבי יוסי אומר לפניו ולאחריו אסור דלא להתענאה בהון לפניו ולאחריו מותר רבי יוסי אומר לפניו אסור ולאחריו מותר ופירש רש״י כל הכתוב במגילת תענית דלא למיספד. דאית יומין דלא להתענאה ומקלתהון דחמירי טפי דלא למיספד ואותן שהן חמורים ואסורים בהספד לפניו אסור בהספד דילמא אתי למיעבד ביום טוב גופיה: ולאחריו מותר. דכיון שעבר יום לא חיישינן ואותן שאינן חמורים ליאסר בהספד אלא דלא להתענאה בין לפניו וכו׳: ואיפסיקא הלכתא בגמרא (שם יח.) כרבי יוסי ולא היה צריך רבינו לכתוב דבכל מקום שנאמר דלא למיספד בהון לפניו אסור דאפילו אם לא נאמר בפורים אלא דלא להתענאה היה אסור להתענות ביום שלפניו כיון דקיימא לן כרבי יוסי וכן לא היה צריך לכתוב לפניהם ולאחריהם נמי אסור לענין מה שהוא רולה לומר דביום שלפני פורים אסור להתענות הוה קני ליה דלימא דלפניהם אסור להתענות אלא דקשטא למילתא קאמר דכיון שכתוב בו דלא למיספד לפניו ולאחריו אסור:

ב אפילו הכי נוהגין להתענות בשלשה עשר דלא עדיף לפניהם דחנוכה ופורים משאר ימים דמגילת תענית. כן כתב הרא״ש בפרק קמא דמגילה (סי׳ ח) וכן כתבו התוספות בפרק ג׳ דתעניות (יח. ד״ה רב) דהא דאמרינן חנוכה ופורים לא בטלו רולה לומר הדינים שלהם לעשותן יום טוב ודלא להתענאה בהון אבל בדינים שלפניהם בטלו ותירלו עוד דכיון ביום שלפני הפורים נתבטל מיום טוב דידיה שהיו רגילים לעשות בו ונתבטל יום טוב שלו הכי נמי יש לנו לומר שיתבטל משום טעם יום שלפני הפורים דהכי נמי אמרינן בסמוך גבי יום שלפני נקנור וכו׳ וכן גבי יום טוב טוריינוס דכיון דבטלו מיום [טוב] שלהם לא יאסרו משום יום טוב הבא אחריהם. והר״ן הקשה על זה בפרק שני דתעניות (ז. סוף דיבור ראשון) וכתב שהרז״ה (המאור מגילה ד.) תירץ דכיון דפורים דברי קבלה ודברי קבלה כמו דברי תורה והוי ליה כשבתות וימים טובים דתניא (ר״ה יט.) הם אסורים לפניהם ולאחריהם מותרין לפי שהם דברי תורה ודברי תורה אין צריך חיזוק ובשם הרב אלברגלוני אמרו דכיון דקיימא לן דבטלה מגילת תענית אלמא דעתן של חכמים להקל ולבטל ולפיכך אף על פי שלא בטלו חנוכה ופורים אין לנו להתמיר בהם ודי לנו לפסוק כשמואל שפסק בגמרא הלכה כרבי שמעון בן גמליאל דאמר לפניהם ולאחריהם מותר עד כאן. והרא״ש כתב בפרק ג׳ דתעניות (סי׳ כד) כדברי הרז״ה: **כתב** הרמב״ם בפרק י״א מהלכות אבל (ה״ג) מותר לספוד לפני חנוכה ופורים ולאחריהם והוא מהטעמים שכתבתי. והגהות מיימוניות כתוב בריש הלכות תענית (אות ג) רבינו שב״ע כתב דחנוכה ופורים לפניהם ולאחריהם מותר דחנוכה מפרסמא ניסא גם מנהג כל ישראל להתענות ביום שלפני פורים מיהו אין זה ראיה דתענית אסתר שאני דחשיב לן כתענית חובה כיון דהוי מדברי הגאונים ומנהג כל ישראל אבל תענית רשות נמי שרי והכי נקטינן (א): **ועוד יש סמך מהא דאיתא בגמרא שלשה עשר זמן קהילה לכל היא.** כלומר עד השתא קאמר דליכא איסורא להתענות ביום שלפני פורים והשתא קאמר שם סמך לומר שראוי להתענות בו וכן כתבו הרא״ש (סי׳ ח) והר״ן (ג: ד״ה היכא) בריש מגילה אהא דאמרינן (מגילה ב.) שלשה עשר זמן קהילה לכל היא ופירש רש״י (שם ד״ה זמן קהלה) זמן מלחמה דרבינו תם הקשה עליו ופירש דזמן קהילה לכל היא היינו לומר שהכל מתאספין לתענית אסתר ובאים בני הכפרים לעיירות

בהון לפניהם ולאחריהם נמי אסור. אפילו הכי נוהגין להתענות בשלשה עשר דלא עדיף לפניהם ולאחריהם דחנוכה ופורים משאר יומי דמגילת תענית וכיון ששאר הימים בטלו עיקרן ומותר להתענות בהן אף על גב דחנוכה ופורים לא בטלו עיקרן. לפניהם ולאחריהם מיהא מותר. ועוד יש סמך מהא דאיתא בגמרא (מגילה ב.) **שלשה עשר זמן קהילה לכל היא פירוש שהכל**

דהא ליתא אלא אפילו הכי נוהגין להתענות בי״ג משום דלא עדיף וכו׳ דהשתא כל לפניהם ולאחריהם מותר וכן כתב ה״ר יהודה (נ״ח ח״א סב:) בפירוש הסם מדברי הרא״ש בסוף פרק קמא דמגילה (סי׳ ח): ב ומ״ש ועוד יש סמך וכו׳. כלומר דלפי מה שכתב תחלה דלא עדיף וכו׳ מתיישב שאין איסור במה שנוהגין להתענות בי״ג ולפי זה ודאי מפני הטורח או מלטער בעלמא יכול הוא שלא להתענות וכמו שכתב בשבלי הלקט הביאו בית יוסף אבל יש עוד סמך וכו׳ דאלמא דתקנת חכמים היא אף קודם שבטלה מגילת תענית להתענות בי״ג ולא מנהג בעלמא שנהגו אחר שבטלה מגילת תענית ובסגנון זה הם דברי הרא״ש לשם ומיהו סמך זה אינו אלא לפירוש רבינו תם בפירוש זמן קהילה לכל הוא וכן הסכים הרא״ש לפירוש רבינו תם דלא כפירוש רש״י ומכל מקום אף לדידהו יש להקל למעוברות ומניקות ויולדות אחר ז׳ וכואבי עיניים ויפרעו יום אחר כדקיימא לן דבמקום חולה אפילו אין בו סכנה לא גזרו רבנן וכן כתב באגודה (מגילה סי׳ ח) לפי פירוש רבינו תם ומשמע מדברי האגודה דלמאן דמפיק ליה תענית זה מדכתיב (אסתר ט לא) דברי הצומות וזעקתם אפילו מעוברות והדומין להם מחוייבין להתענות דדברי קבלה כדברי תורה ולפי זה תענית זה תמיד טפי מד׳ צומות דבזמן הזה דאין שמד ואין שלוש דתלו ברלו ומקילין בהן למעוברות כדלעיל בסימן תקנ״ד (רפ: ס״א ד״ה וכתב) אבל כאן כתב וכאשר (קבלו) [קימו] על נפשם [וגו׳] דברי הצומות וזעקתם משמע דלוש זה קבוע מדברי קבלה וכן נראה דעת הרמב״ם בפרק ה׳ מהלכות תענית (עי׳ ה״ה) וכן כתב הר״ן בפרק ג׳ דתעניות (ז. ד״ה אבל) משם הראב״ד דמפיק לה מדברי הצומות ונראה דזהו דעת ספר אורחות חיים (הל׳ פורים אות כג) בשם הראב״ד (השגה על המאור ג., תמיס דפיס סי׳ רמג) לקרות המגילה מבעוד יום כדי להקל על האנושים והמעוברות שלא להתענות יותר מדאי דאלמא דאפילו האנושים והמעוברות חייבים להתענות ויש להקל בשבילם דאם לא היו חייבין להתענות שלא כדין עושים דמתענין ולא היה לנו להקל בקריאה מבעוד יום בכדי בשבילם מיהו מדעת שאר הפוסקים יראה דאין בתענית זה לכל היותר אלא תקנת חכמים ולאו דברי קבלה והכי נהוג להקל למעוברות ולמניקות וכיוצא בהם:

ג והא דכתב רבינו דלפניהם ולאחריהם מותר להתענות. לאו למידק מיניה דבהספד מיהא אסור וכה״ר אפרים שהביאו הרז״ה בסוף פרק קמא דמגילה וכן נמצא במקצת ספרי הרי״ף לשם הא ליתא דאילו ה״ר אפרים סובר דאפילו לפניהם ולאחריהם לא בטלה בחנוכה ופורים אבל רבינו דסבר דבטלה אין תילוק דאף לספוד נמי שרי ולא נקט להתענות אלא לפי שעיקר דעתו להחזיק המנהג שמתענין בי״ג ואין הכי נמי לספוד נמי שרי לפי שיטתו ואפשר עוד דכיון דאיכא ימים דמותר לספוד בהן ואסור להתענות כדתנן

ד

דרכי משה

תרפו (א) **כתב** בחידושי אגודה (מגילה סי׳ א) בשם מחזור ויטרי א) דיכולים להקל בתענית זה למעוברות ומניקות ולכאבי עינים ויפרעו אחר כך אבל הבריאים אסורים לפרוש עצמן מן הצבור:

הגהות והערות

תרפו א) **לפנינו** במחזור ויטרי ליתא ועיי״ש בהגהות והערות אות ע וזה לשונו ובאגודה פרק קמא דמגילה כתב וז״ל י״ג זמן קהילה לכל היא מכאן הוכיחו שאילתות דרב אחאי ורבינו תם להתענות בערב פורים ולא משום דכתיב דברי הצומות דאם כן הא כתיב וזעקתם ומאי זעקה ברורות איכא כן כתוב במחזור ויטרי, הלכך יכולין להקל באותו תענית למעוברות ומניקות וכו׳ אבל בריאים לא יפרשו מן הצבור עכ״ל, והרואה במחזור ויטרי יראה דמתיבת הלכך יכולין לאו מדברי מחזור ויטרי הוא רק כן הוא לשון האגודה עצמו ולא כן הביא הדרכי משה ריש סימן תרפו עיי״ש עכ״ל:

בפרק ב׳ דתענית אם כן כשכתב רבינו דמותר להתענות לפניהם שמעינן במכל שכן דמותר לספוד בהן וכן כתב הרמב״ם בפרק י״ח דהלכות אבל דמותר לספוד בהן: **ואיבא** להקשות לדעת רבינו דאפילו לכתחלה יכולין לגזור תענית בלפניהם כיון דביטלום וזה קושר מה שכתב הרא״ש על שם הראב״ד בשתים דאין גוזרין תענית לכתחלה אף על פי שביטלום ואפשר דדוקא בעיקרן קאמר שאין גוזרין אבל בלפניהם מודה דיכולין לגזור ומה שנריך הראב״ד לישב מה שמתענין בי״ג אף על גב דהוה לפניהם היינו משום דקבירא ליה דמנוכה ופורים לא בטלו כל עיקר ואפילו בלפניהם כמבואר מלשונו עיי״ש אבל לרבינו והיא מסקנת הרא״ש בסוף פרק קמא דמגילה דעיקרן דמנוכה ופורים דוקא הוא דלא בטלו אבל לפניהם בטלו אם כן ממילא נמי יכולין לגזור תענית בהן: **ולענין** הלכה בפורים בלפניו הכל מודים דמתענין ואין נריך לומר דמספידין אבל בלאחריו פליגי דלה״ר אפרים יום ט״ו בעצמו הוא יום שלאחר הפורים לבני עיירות ובו אסור אבל בי״ו שרי ולשאר גאונים יום י״ו הוא יום שלאחריו וכן נראה עיקר שהרי יום ט״ו גופיה יום טוב הוא ממגילת תענית וכדאמר רבא לא נגרסה אלא לאסור של זה בזה ואם כן יום י״ו הוא יום שלאחריו לבני עיירות אבל לבני כרכים אין איסור בי״ו דכיון דיום ט״ו לאו ממגילת תענית הוא אלא מדברי קבלה שהוא כדברי תורה אין נריך חיזוק וכן כתב הרז״ה בטעם תענית יום י״ג לבני עיירות והעלה שיום י״ג אסור בתענית לבני כרכים ולא נהגו כמותו שהרי כל הגאונים כתבו שנהגו הכל להתענות בי״ג משמע מלשון הכל בין עיירות בין כרכים: **עוד** כתב הרז״ה לפסק הלכה דבלאחריהם מותרין בין בהספד בין בתענית כר׳ יוחנן והיא דעת הר״ן בפ״ב דתעניות ושלא כדברי ה״ר אפרים אבל בלפניהם פסקו הרז״ה והר״ן שאסור ולמייתם ברורה מסוגייתא התלמוד וכן נראה להורות לאסור בלפניו דמנוכה דאף הרא״ש ורבינו שכתבו דלא עדיף וכו׳ והכי משתברא מינו אלא לתת טעם למנהג שמתענין בי״ג שלא נמצא בתלמוד וכיון דבמסקנא הסכימו לפירוש רבינו אם בזמן קהילה לכל היא דתקנת חכמים היא להתענות בי״ג אף קודם שבטלה מגילת תענית אם כן אין נורך להך סברא דלא עדיף וכו׳ והדברים כפשטן בתלמוד דלא בטלו כל עיקר אפילו בלפניהם אלא שהרז״ה סובר דבלפניו דמנוכה אף על פי שאסור להתענות מותר בהספד עיי״ש והכי נקטינן לאסור תענית בלפניו דמנוכה ומותר בהספד אבל בלאחריו הכל שרי ודלא כמ״ש ☜ בשלטן ערוך (פ״ו)

בתנוכה ופורים מותרים להתענות לפניהם ולאחריהם ודוק:

ד **וכשחל פורים ביום ראשון** וכו׳. משמע דוקא הכא אין להתענות בערב שבת מפני שמרבים בסליחות הא לאו הכי שרי וכ״כ לעיל סימן רמ״ט סעיף ג׳ אבל לפי מה שכתב הרב המגיד (פ״ג) [פרק ה׳] מהלכות תענית (ה״ה) משמע דטעמו הכא כיון דתענית זה נדחה מזמנו אין קובעין לו בערב שבת מפני כבוד השבת שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה גם שלא יצוס בהכנסת שבת דמקנת ערב שבת כשבת והא דקיימא לן בסוף בכל מערבין (עירובין מא:) הלכה מתענה ומשלים היינו כשבא זמנו הקבוע לו בערב שבת ולפי זה מי שרגיל להתענות בערב ראש חדש אם חל ראש חדש ביום ראשון אין להתענות ביום שני אלא ביום חמישי דכיון דנדחה מיום השבת שהוא זמנו אין קובעין לו בערב שבת וכ״כ מהרי״ו והכי נמי כתב המרדכי בתענית (סי׳ תרלא) מי שנשבע להתענות בערב שבת הרי זה כשבועת שוא דמקנת שבת כשבת וכן כתוב ברוקח סימן ל״ו (עמ׳ לח) והא דאמרינן בעירובין (מ:) הני בר בי רב דיתבי בתעניתא במעלי דשבתא איכא למימר דאין הכי נמי דלאו שפיר עבדי אלא כיון שנהגו כך קמיבעיא להו מהו לאשלומי ועיין לעיל בסימן רמ״ט במה שכתבתי לשם (פ״ד) בסייעתא דשמיא:

לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכין רחמים (שמות ח׳ י) ומשה ואהרן ומור עלו רקח הגבעה ודרשינן במסכת תעניות ג] מכאן לתענית צבור שנריך שלשה מכאן נראה לרבינו אם סעד לתענית אמתר שאנו עושים כמו שעשו בימי מרדכי ואסתר שנקהלו היהודים לעמוד על נפשם ולא מצינו לו סמך בשום מקום אלא מכאן ומה שאנו מקדימין התענית ליום חמישי היכא שחל פורים להיות במוצאי שבת ולא עבדינן ליה בערב שבת נמצא

מתקבצין לתענית אסתר ובאין בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכין רחמים. ואנו עושין כמו שהם היו עושין בימי מרדכי ואסתר. וכשחל פורים ביום ראשון מקדימין התענית ביום חמישי

בתשובת הגאונים ד] לפי שרגילין בתענית להרבות בסליחות ותחנונים ולא יתכן לעשות כן בערב שבת לפי שלא יוכלו לטרוח לכבוד השבת ובמסכת סופרים (פי״ז ה״ד, פכ״א ה״א והי״ב) [איתא] שרבותינו שבמערב מתענין באדר שלשה תעניות של אסתר אף על פי שאותם היו בניסן לא היו רוצין להתענות בניסן שנגאלו בו אבותינו והוקם המשכן עכ״ל הרא״ש: **ואחר** כך הביא (הרא״ש שם סי׳ ח) הא דאמרינן בסוף פרק קמא דרשש השנה (יח:—יט:) דאף על גב דבטלה מגילת תענית תנוכה ופורים לא בטלו וכתב עליו אית דבעי למימר כיון דלא בטלו אוקמו אדייניהו ולפניהם ולאחריהם אסור ואית דאמר לא עדיף לפניהם ולאחריהם משאר יומי מגילת תענית וכן מסתבר ולכן נהגו להתענות בשלשה עשר באדר ולמאי דפריסית לעיל (סי׳ ה) זמן קהילה לכל הוא הוי תענית אסתר תקנת חכמים אף קודם שבטלה מגילת תענית עכ״ל. וגם המרדכי האריך שם (סי׳ תשעו) לתת טעם למה מתענין ערב פורים: **ומ״ש ומה שאנו מקדימין התענית ליום חמישי היכא שחל פורים להיות במוצאי שבת.** היינו לומר דלא תימא אם איתא דתענית זה נתקן מפני שהתענו בימי מרדכי בשלשה עשר שהוא יום המלחמה כשחל פורים במוצאי שבת היה לנו להתענות בערב שבת כדי לסמכו לשלשה עשר כל מה שאפשר ומדחזינן שאנו מתענין ביום חמישי נראה שאין טעמו של תענית זה מפני שהתענו בימי מרדכי בשלשה עשר שהוא יום המלחמה אלא מטעם אחר אנו נוהגים להתענות לכך כתב דלעולם מטעם זה אנו מתענין וכשחל פורים במוצאי שבת בדין הוא שיתענו בו ביום שני אלא מפני שרגילין בתענית בסליחות ומשום דקשיא ליה אם כן שאנו מתענין תענית זה זכר לתענית מרדכי ואסתר למה אין אנו מתענין השלשה תעניות שהתענו הם בניסן לכך כתב רבותינו שבמערב היו מתענין אותם ואנו שלא נהגינן כן נראה שהטעם כדי שלא להכביד על הצבור: **וזה שכתב כשחל פורים ביום ראשון מקדימים ומתענין ביום חמישי שלפניו.** כן כתב הרוקח (סי׳ רמ ד״ה תענית אסתר) בשם השאילתות (פרשת ויקהל סי׳ ד): **כתוב** בשבלי הלקט (סי׳ קנד) מצאתי בשם רש״י מעשה היה ואירע פורים באחד בשבת וקדמו הצבור להתענות בחמישי כמנהג ובאת אשה אחת שהיתה צריכה לרכוב אבל השלטון ושאלה לרבינו אם היא יכולה להתענות למחר ולאכול היום מפני טורת הדרך ואמר רבינו תענית זה אינו לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים אלא מנהג בעלמא שהרי תענית אסתר ומרדכי היו בימי הפסח (מגילה טו, אסת״ר פר׳ ח אות ה) ואם נפש אדם לומר דברי הצומות וזעקתם [כתוב] (אסתר ט לא) אין זה פירושו אלא כך פירש על דבר הצומות והצעקות שעברו עליהם בימי המן קיבלו עליהם ימי הפורים לזכר להם לדורות הגם ואף על פי כן אסור לו לאדם לפרוש מן הצבור משום לא תתגודדו (דברים יד א) ויש שסד.

שוא דמקנת שבת כשבת וכן כתוב ברוקח סימן ל״ו (עמ׳ לח) והא דאמרינן בעירובין (מ:) הני בר בי רב דיתבי בתעניתא במעלי דשבתא איכא למימר דאין הכי נמי דלאו שפיר עבדי אלא כיון שנהגו כך קמיבעיא להו מהו לאשלומי ועיין לעיל בסימן רמ״ט במה שכתבתי לשם (פ״ד) בסייעתא דשמיא:

הגהות והערות

ב] עיין תנחומא פרשת בראשית: ג] עיין קרבן נתנאל אות ד שכתב ליתא במסכת תענית כי אם במכילתא (פרשת ויבא עמלק סוף פ״א) ובפרקי דרבי אליעזר פרק מד וכן מצינו בפרק הפועלים (ב״מ פה ע״ב) גבי הא דרבי גזר תעניתא עכ״ל, ועיין לעיל בטור סוף סימן תקסו ובסוף סימן תריט ובבית יוסף שם ד״ה ואיתא בפרקי דרבי אליעזר: ד] עיין אוצר הגאונים מגילה סימן א, שאילתות פרשת ויקהל סימן ד:

מהפרוזים שמתענין עם הצבור יום חמישי וחוזרים ומתענין יום שני כדי לסמוך התענית לפורים ורבי קרא עליהם הכסיל בחושך הולך (קהלת ב יד) דכל עצמו של תענית אינו אלא מנהג ומתמיר זה במקומו כאילו הוא קבוע מן התורה וכיון שנהגו רבים להתענות בחמישי דיינו בכך (ב) עכ"ל וכל זה כתוב גם כן בארחות חיים (הל' פורים אות כו): **כתב** הרמב"ם בפרק ה' מהלכות תעניות (ה"ה) נהגו כל ישראל בחמיש אלו להתענות בשלשה עשר באדר זכר לתענית שהתענו בימי המן שנאמר דברי הלומות וזעקתם ואם אל שלשה עשר באדר להיות בשבת מקדימין ומתענין בחמישי שהוא אחד עשר וכתב הרב המגיד הטעם לפי שאי אפשר לאחר עד יום ראשון לפי שהוא פורים וכן אין מתענין בערב שבת מפני כבוד השבת ואף על פי שנפסקה הלכה [בתענית שאל להיות] ה) בערב שבת מתענה ומשליים (עירובין מא:, רמב"ם שם) ו) דוקא כשבא זמנו הקבוע לו בערב שבת אבל כשהוא נדחה מזמנו אין קובעין לו בערב שבת וכן מפורש בתשובת הגאונים עכ"ל:

תרפז פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

[א] נהגו לקרות המגילה מבעוד יום ליל ארבעה עשר:

א אמר רבי יהושע בן לוי חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה ולשנותה ביום. זכר לנס שהיו זועקין בימי לרחם יום ולילה: **כתוב** בארחות חיים (הל' מגילה אות כב) בשם הראב"ד (בהשגתו על המאור ג, תמיס דעיס סי' רמג) נהגו לקרותה מבעוד יום ליל ארבעה עשר כדי להקל על האנוסים א) והמעוברות שלא להתענות יותר מדאי עכ"ל (א): **והיא מצות עשה מדברי סופרים ומברכין עליה כמו שמברכין על מצות דרבנן.** פשוט הוא: **ב וצריך אדם ליזהר שלא לבטל קריאתה שהרי אפילו כהנים צריכין ליבטל מעבודתן.** נפרק קמא דמגילה (ג.) משפחה (אסתר ט כח) למה לי אמר רבי יוסי בר חנינא להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה תניא נמי הכי כהנים בעבודתן ולויים בדוכנן וישראל במעמדן כולן מבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה בני רבא מת מלוה ומקרא מגילה הי מינייהו עדיף נתר דבעיא הדר פשטה מת מלוה עדיף דאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה וכתב הר"ן (ג: ד"ה ישראל) שמבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה אף על פי שיש שהות ביום לעבוד עבודה ואחר כך לקראה אפילו

תרפז א אמר רבי יהושע בן לוי וכו'. נפרק קמא דמגילה ואיכא למידק דכיון דכאן כתב דמצוה לקרותה בלילה ובסוף סימן תרפ"ח כתב דין חזרת קריאתה ביום לאיזה צורך הביא הך דרבי יהושע בן לוי וי"ל לפי שבמנו היו מזלזלין בקריאתה ביום ובלילה וכמו שאכתוב בסמוך (ד"ה ואכמ') על כן הביא לשון התלמוד דהמיום שוה ביום ובלילה ולכן צריך ליזהר שלא לבטל קריאתה בשום פעם ולומר כבר קראתיה בלילה או יאמר למחר אקרא אותה ביום:

ב ומ"ש שהרי אפילו כהנים וכו'. שם משפחה ומשפחה למה לי אמר רבי יוסי בר חנינא להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין מעבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה: **ומ"ש ואפילו תלמוד תורה וכו'.** שם מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה קל וחומר מעבודה ומה עבודה שהיא חמורה מבטלין תלמוד תורה לא כל שכן ומסיק הא דעבודה חמורה מתלמוד תורה היינו תלמוד תורה של יחיד כלומר שאינו תלמוד תורה של כל ישראל ותימה על לשון רבינו שכתב אפילו כהנים וכו' ואפילו תלמוד תורה וכו' דה"ל לומר תחלה ואפילו תלמוד תורה ואחר כך ואפילו כהנים דהוי לא זו אף זו כיון דעבודה חמורה וי"ל דכיון דתלמוד תורה לא אתיא אלא בקל וחומר מעבודה לפיכך כתב תחלה אפילו כהנים דילפינן לה מקרא משפחה

שלפניו לפי שרגילין להרבות בו בסליחות ותחנונים ולא יתכן לעשות כן בערב שבת שלא יוכלו להכין צרכי שבת: ג ויש מתענין שלשה ימים באדר והכי איתא במסכת סופרים רבותינו שבמערב מתענין באדר שלש תעניות של אסתר ז) אף על פי שאותן היו בניסן לא היו רוצין להתענות בניסן לפי שבו נגאלו אבותינו ממצרים והוקם בו המשכן:

סימן תרפז

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] חייב לקרות המגילה ולשנותה ביום: [ב] מקרא מגילה קודמת לכל המצות חוץ מקבורת מת מצוה:

א אמר רבי יהושע בן לוי חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה ולשנותה ביום. והיא מצות עשה מדברי סופרים ומברכין עליה כמו שמברכין על מצוה דרבנן: ב [א] **וצריך אדם ליזהר** (ב) **שלא לבטל קריאתה שהרי אפילו כהנים צריכין ליבטל מעבודתן כדי לשמוע מקרא מגילה. ואפילו תלמוד תורה ששקולה כנגד כל המצות** (פאה פ"א מ"א) **מבטלין אותה לשמוע מקרא**

דרכי משה

(ב) **כתב** בהגהות מנהגים (ר"א טירנא מנהגי פורים עמ' קנד אות מח) פעם אחת חל פורים ביום ראשון והיה תענית אסתר ביום חמישי וכו ביום היה ברית מילה ואכל מהר"ד לנצהו"ט עם הבחורים אצל המילה ולמחר ביום ששי היה מתענה הוא והבחורים עכ"ל:

תרפז א) **וכן הוא בכל בו** (סי' מה ה:) ובתרומת הדשן סימן ק"ט דמי שקשה עליו התענית יוכל לקרות המגילה מפלג המנחה דחשיב לילה כמו דחשיב לילה לענין קריאת שמע של ערבית ב): (ב) **וכתב** בתרומת הדשן סימן ק"ט דאסור לאכול בליל התענית אף

דרישה

תרפז [א] **וצריך אדם ליזהר וכו' שהרי אפילו כהנים צריכין ליבטל מעבודתן וכו' ואפילו תלמוד תורה ששקולה כנגד וכו'.** מלשון ואפילו תלמוד תורה וכו' משמע שתלמוד תורה הוא חמור יותר מן העבודה שהרי אחר שכתב שהעבודה נדחית מפני מקרא מגילה כתב ואפילו תלמוד תורה וכו' משמע שפשוט יותר שהעבודה נדחית ממקרא מגילה יותר מתלמוד תורה ונמצא שתלמוד תורה חמור מן העבודה, ודבר תימה הוא שהרי בריש פרק קמא דמגילה דף ג' ע"א מבואר להדיא דעבודה היא חמורה וזה לשון התלמוד שם והשתא דאמרת מדינה ומדינה ועיר ועיר לדרשה משפחה ומשפחה למאי אתא אמר רבי יוסי בר חנינא להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין עבודתן ובאין

הגהות והערות

ה) **על** פי המגיד משנה: ו) **שייך** רק בעשרה בטבת (עיין לעיל סימן תכח ס"ב) ועיין מעשה רוקח הל' תענית שם: ז) **ועיי"ש** במסכת סופרים שמתענין בה"ב אחר פורים ומובא בבית יוסף לעיל סימן תכט ד"ה והכי ע"י"ש:

תרפז א) **כן** הוא בדפו"ר בית יוסף והוא מלשון וכאב אנוש (ישעי' יז יא) ועוד, וכן הוא הלשון בב"ח סימן תרפ"ו סק"ב ובמגן אברהם סימן תרצב סוס"ק ז וביאור הלכה שם ד"ה מפלג המנחה, ובארחות חיים ובהשגות הראב"ד על המאור שם איתא "האנוסים", ובדפוס קינגסברג הגיהו (האנושים) [החלושים] וכן הוא הלשון בספר האשכול (מהד' אורבוך) ח"ב עמ' 22 עי"ש. והנה הב"י השמיט דין זה בשלחן ערוך בסימן זה, ובסוף סימן תרצב הביא בשם תרומת הדשן שמי שהוא אנוס קצת יכול לקרות המגילה מבעוד יום מפלג המנחה ולמעלה וכן הוא בשלחן ערוך שם סעיף ד והדרכי משה בסימן זה (אות א) הביא דין של התרומת הדשן, והמגן אברהם שם סוף סק"ז הביא דברי הבית יוסף מסימן זה בשם הארחות חיים, והפרי חדש חולק כאן על דברי הא"ח ושם על דברי תרומת הדשן ועיי"ש בביאור הלכה ד"ה מפלג המנחה [ועיין בספר יסוד ושורש העבודה (כוונת תענית אסתר) הטעם שהשמיט הבית יוסף דין זה]: ב) **כן** הוא שיטת רבינו תם מובא בתוספות ברכות ב ע"א ד"ה מאימתי וברא"ש שם סימן א ועיין בטור או"ח (סימן רלה רב ע"ב):

הלכות מגילה

סימן תרפו

דין תענית אסתר. ובו ג' סעיפים:

א [א] **בחנוכה ופורים (א) מותר להתענות לפניהם ולאחריהם:**

ב [ב] **מתענין (ב) בשלשה עשר באדר** [ג] **ואם חל פורים באחד בשבת מקדימין ג להתענות ביום חמישי:** הגה: [ג] ומתענים זה מינו מוכה לכן יש להקל בו לעת הצורך [ד] כגון מעוברות או מניקות או לחולה שאין בו סכנה [ה] ואפילו רק כואבי עינים אשם [ג] מצטערים הרבה לא יתענו [ז] ויפרעו אחר כך [ז] אבל אחר בריאים ד [ד] לא יפרשו מן הצבור [ח] [ט] ואם חל פורים ביום ראשון שמתענים ביום חמישי שלפניו וחל בו ברית מילה מותר [ה] לאכול על המילה (ב) ולמחר ביום שני יתענו האוכלים:

תרפו (א) מותר להתענות לפניהם. דהוה אמינא דאסור משום דכתיב [פרק יא] שאומרים שאין מתענין בהם שחכמים עשאום יום טוב, גם לפניהם ולאחריהם אסור. ואף על גב דבטלה מגילת תענית [רמב"ם הלכות יט, ב; שו"ע סי' תקצב] בשאר ימים טובים המבוארים שם, מכל מקום בחנוכה ופורים לא בטלה ואסור להתענות בהם, [ד] משמע לן ד[מכל ב] מקום מותר להתענות לפניהם ולאחריהם. דלענין זה בטלה מגילת תענית בחנוכה ופורים: (ב) ולמחר ביום ששי יתענו כו'. נראה לי לסמוך על זה למעשה, שהרי הרי"ל [עמוד מרמב ד"ה כתב] כתב המגיד משנה [תענית פ, ה] דמתענים ביום חמישי לפי [לאחר] [ג] עד יום שלאחר שהוא פורים, וכן אין מתענין בערב שבת מפני כבוד שבת. ומעיר שנפסקה הלכה [בתענית שם להיות] [ז] בערב שבת מקרא ומשליש [עירובין מא, ב; רמב"ם שם] דוקא בשבת זמנו הקבוע לו בערב שבת, אבל כשהוא נדחה מחמת אין קובעין לו בערב שבת. וכן מפורש בתשובת הגאונים מרי"ל הרי לפי ביחיד אין להתענות בערב שבת, דהא הכא דמתענה ומשליש מיירי ביחיד בפרק בכל מערבין [שם מ, ב] דקאמר הני בני בי רב דיתבי בתעניתא בערב שבת מהו לאשלומי, ועל זה אמרו שם לומר דהרב המגיד קאי על מה שכתוב בפרק ב' דתענית [סוף הפרק] דבמשנה בא שאל בערב שבת דמתענה ומשליש [ח] והיינו בתענית צבור, אבל מקום [ט] כיון שכבר כתב רמ"א בסימן רמ"ט [סעיף ד] דבתענית יחיד לא ישליש, וכאן שנדחה להשליש לא יתענה בערב שבת ומו נראה, דאם יתענה תענית אחר בערב שבת יצטרך להשליש עד אחר הכוכבים, דכן דינו, וא"כ היאך יעלה על הדעת שנזמנו הקבוע לו על פי חכמים ליום אחר שיתענה מפני שעובדת מילה, ובערב שבת יתענה עד הלילה וכבר נכנס שבת, ומה לי מתענה מקנס שבת או כולו. הלכך הך הוראה לאו דסמכא היא, אלא יאכל שעובדת המילה בלילה כמו ביום כיפור ומשעה בא. ואין להקשות דכאן אחר לקבוע תענית אחר בערב שבת מפני כבוד שבת, ולעיל סימן רמ"ט [עמוד לז] הביא הטור דרך אנשי מעשה להתענות בערב שבת, קשיא, דהתם מיירי שאין מבטלין עונג שבת עבור זה, ומדרכם לאכול בתאוה טפי כשהם מתענים, מה שאין כן רוב העולם הם מתענים אחר התענית, ועל כן אין לקבוע התענית בערב שבת, כן נראה לי:

ערך לחם למהריק"ש

תרפו סוף סעיף א [להתענות]. וכן להפיד: סוף סעיף ב [מקדימין להתענות]. אל כו נראה מילה יכולין לאכול אחר המילה ויתענו האוכלים למחר יום שני:

ביאור הגר"א

תרפו [א] [סעיף א] בחנוכה ופורים כו'. ר"ל, ואע"ג דאמרינן בפרק קמא דראש השנה י"ט [ע"א] דחנוכה ופורים לא בטלה מגילת תענית, הני מילי להימים עצמן, ולכן מתענין י"ג באדר, עיין שם [תוספות תענית יח, א ד"ה רב] ושם [רא"ש מגילה פ"א סימן ח]. ואין צריך לזה, דפורים דברי קבלה הוא, ודברי כו', כמו שכתוב שם [ראש השנה] י"ט א'. וזהו שכתוב מגילה ה' [ע"ב] לא נצרכה כו', ר"ל, דלענין הספד ותענית הם ימי פורים לכל, ואף במלאכה הוי סלקא דעתך שהן לכל, אבל משום שלפניהם ואחריהם לא, ולכן לא קאמר משום לאחריהם. ואף לפניהם אי איקלע מילתא ובטליה לניקנור, כמו שכתוב בתענית י"ח א'. ועיין מרדכי [מגילה רמז תשעו] בשם רשב"ט שכתב דמדכלליהו בירושלמי [מגילה פ"א הלכה ד] שאמרו בכל מתענין חוץ משבת ויום טוב וראש חדש וחנוכה ופורים, שמע מינה דכולם שוין. וכן משמע ברז"ה [המאור שם ד, א], ובר"ן פרק ב' דתענית [ז, א דבור ראשון]. ואע"ג דבירושלמי [שם] משמע דגם לפני פורים יש לאסור מפני יום שלפניהם, הירושלמי פליג אגמרא, וסבירא ליה דדברי קבלה אינן כדברי תורה. ועיין תוספות שם [תענית] י"ח א' ד"ה רב כו'. והרי"ף חולק בסוף פרק א' דמגילה [ה, א] ואוסר לפניהם ולאחריהם, ומכל מקום בלפני פורים כתב שאסור בהספד לחודיה, וטעמו משום תענית אסתר, וכתב שם ואע"ג דרבי יוחנן פסק [תענית שם סוף העפר] בדלא למספד כרבי מאיר, לא קיימא לן כוותייהו, דהא רב אשי קאמר שם כל שלאחריו כו', והוא כרבי יוסי. וזהו שכתב כאן בשו"ע לפניהם ולאחריהם. אבל הר"ן בסוף פרק ב' דתענית [ז, ב ד"ה ולענין] פסק כדבי יוחנן. ודברי הרי"ף הנ"ל במגילה שם צ"ע, שכתב דלפניהם ולאחריהם אסורין בהספד, וזהו דלא כרב אשי, וכן בירושלמי [תענית פ"ב הלכה יב] פריך על יום נקנור לית הוא עצמו מפני שהוא יום שלפני י"ד, ומשני להודיעך שהוא אסור בהספד, והביאו הר"ן בתענית שם. ונראה שאינו דברי הרי"ף, וכן כתב הר"ן שם [מגילה ד, א ד"ה ומראמרי]:

[ב] [סעיף ב] **ואם חל.** כמו שכתוב בתענית כ"ז ב': [ג] [הגה] **ותענית זה כו'.** דלא כר"ת [הובא בר"ש מגילה פ"א סימן א] שכתב דתענית קבוע הוא. וכן כתב הראב"ד [הובא בר"ן תענית ז, א ד"ה אבל] דזהו שכתוב [אסתר ט, לא] דברי הצומות כו'. וליתא, דהא בימיהם היתה מימים טובים הכתובים במגילת תענית ובירושלמי [תענית פ"ב הלכה יב] הנ"ל [ס"ק א] לית הוא עצמו כו' שלפני י"ד, שהוא אסור בהספד, אלמא אף בלאו הכי היה אסור [ד] בהספד ותענית [שם]. ולשון לומר בהספד לחודו, כמו שכתב הר"ן בסוף פרק ב' דתענית [שם]. ולשון דירושלמי לא משמע כן, מדקאמר להודיעך כו'. וכן קשה על הרא"ש שכתב [מגילה פ"א] בסימן ח' ולמאי דפרישית לעיל כו'. ומה שכתוב דברי הצומות כתב הר"ן [תענית שם] שכבר פירשוהו דקאי על ד' צומות, והכי קאמר שכבר עליהן לעשות שמחה כמו שקבלו דברי הצומות מכבר. ומיהו כתב הר"ן דקשה קשה, דד' הצומות אינן לדעקה ותפלה. ואין לומר דקבלו לצום ומשבחנן הכי המקדש בטלה, כמו שבטלו ד' צומות אז, דא"כ למה לי ליום ניקנור, הא כולהו הכי הוי לששון ולשמחה כמו הד' צומות, וכמו דפריך בפרק קמא דראש השנה [י"ט יט, א] על ג' בתשרי: [ד] כגון כו'. דאלו אין מתענין אפילו בראשונה ואחרונות, כמו שכתוב בסוף פרק קמא דתענית [יד, א], ולא אמרו אלא בחשון באב וביום הכיפורים, כמו שכתוב בפרק ד' דפסחים [נד, ב]. ופשיטא דאלו שאין כו': [ה] **ואפילו.** דאף בד' תעניות אמרו בראש השנה י"ח ב' [שם] כו', רק משום ופורץ גדר, כמ"ש הרמב"ן [תורת האדם, ענין אבילות ישנה שם] רמב"ן: [ו] **ויפרעו אחר כך.** שתענית זה אינו קבוע, כמו שכתוב במסכת סופרים [פרק יד הלכה ד] שהיו מתענין אחר פורים מפני נקנור וחבריו. ועיין רש"י [תענית ז, א ד"ה אבל]: [ז] **אבל שאר.** כמו שכתוב בתענית י"א א': [ח] [ט] **ואם חל.** דבעל הברית מותר אף בשאר תענית אף שאינן נדחין, חוץ מתשעה באב, כמו שכתוב שם י"ב א' ועירובין מ"א א' דאמר רבי אליעזר בן צדוק בר', ומהרי"ל בתוספות בראש השנה י"ט א' ד"ה אסורין, דוקא בתשעה באב דתמוה, אבל בשאר תענית אין צריך להתענות כלל, מדקאמר לפניהם ולאחריהן מותר, ולדבנן בלא השלמה. ועל כרחך ביום טוב אף בכהאי גוונא אסור. וכן חתן בחופתו, ועיין במ"א סימן תקנ"ט ס"ק י"א בשם ד"ש הלוי [או"ח סימן ג], ד"ל:

לבושי שרד

תרפו (א*) פ"ז פס"א במגילת תענית דיחים שאין מתענים, כל"ל ז':

תרפו (א) מותר להתענות לפניהם. דהוה אמינא דאסור משום דכתיב [פרק יא] שאומרים שאין מתענין בהם שחכמים עשאום יום טוב, גם לפניהם ולאחריהם אסור. ואף על גב דבטלה מגילת תענית [רמב"ם הלכות יט, ב; שו"ע סי' תקצב] בשאר ימים טובים המבוארים שם, מכל מקום בחנוכה ופורים לא בטלה ואסור להתענות בהם, [ד] משמע לן ד[מכל ב] מקום מותר להתענות לפניהם ולאחריהם. דלענין זה בטלה מגילת תענית בחנוכה ופורים: (ב) ולמחר ביום ששי יתענו כו'. נראה לי לסמוך על זה למעשה, שהרי הרי"ל [עמוד מרמב ד"ה כתב] כתב המגיד משנה [תענית פ, ה] דמתענים ביום חמישי לפי [לאחר] [ג] עד יום שלאחר שהוא פורים, וכן אין מתענין בערב שבת מפני כבוד שבת. ומעיר שנפסקה הלכה [בתענית שם] להיות] [ז] בערב שבת מקרא ומשליש [עירובין מא, ב; רמב"ם שם] דוקא בשבת זמנו הקבוע לו בערב שבת, אבל כשהוא נדחה מחמת אין קובעין לו בערב שבת. וכן מפורש בתשובת הגאונים מרי"ל הרי לפי ביחיד אין להתענות בערב שבת, דהא הכא דמתענה ומשליש מיירי ביחיד בפרק בכל מערבין [שם מ, ב] דקאמר הני בני בי רב דיתבי בתעניתא בערב שבת מהו לאשלומי, ועל זה אמרו שם לומר דהרב המגיד קאי על מה שכתוב בפרק ב' דתענית [סוף הפרק] דבמשנה בא שאל בערב שבת דמתענה ומשליש [ח] והיינו בתענית צבור, אבל מקום [ט] כיון שכבר כתב רמ"א בסימן רמ"ט [סעיף ד] דבתענית יחיד לא ישליש, וכאן שנדחה להשליש לא יתענה בערב שבת ומו נראה, דאם יתענה תענית אחר בערב שבת יצטרך להשליש עד אחר הכוכבים, דכן דינו, וא"כ היאך יעלה על הדעת שנזמנו הקבוע לו על פי חכמים ליום אחר שיתענה מפני שעובדת מילה, ובערב שבת יתענה עד הלילה וכבר נכנס שבת, ומה לי מתענה מקנס שבת או כולו. הלכך הך הוראה לאו דסמכא היא, אלא יאכל שעובדת המילה בלילה כמו ביום כיפור ומשעה בא. ואין להקשות דכאן אחר לקבוע תענית אחר בערב שבת מפני כבוד שבת, ולעיל סימן רמ"ט [עמוד לז] הביא הטור דרך אנשי מעשה להתענות בערב שבת, קשיא, דהתם מיירי שאין מבטלין עונג שבת עבור זה, ומדרכם לאכול בתאוה טפי כשהם מתענים, מה שאין כן רוב העולם הם מתענים אחר התענית, ועל כן אין לקבוע התענית בערב שבת, כן נראה לי:

ציונים לרמ"א

תרפו ב) חידושי אגודה [מגילה סימן ב] בשם מחזור ויטרי [סימן רמה עמוד 211–210 א]:

ג) הגהות מנהגים [רש מנהגי פורים אות מא]:

משבצות זהב

(א) **מותר.** עיין ט"ז. השמיט הספד. ועיין טור [ריש הסימן] הקשה מלפניהם ואחריהם, ועיין ב"י [עמוד תרמ ד"ה ומ"ש ריא"ה]. וקשה רבב [תענית יח, א] ורבי יוחנן [שם] הלכה כרבי יוחנן [ריא"ה, א], ועיין פרי חדש כאן [אות א], וא"כ רק לפניו הוה אמינא לאסור. ואפשר דוקא כשחולק בפירוש הלכה כרבי יוחנן, מה שאין כן כאן (באולי) [באלי] הוא דאמר כן, ועיין פרי חדש [שם]. ומה שכתב לענין זה בטלה כו', זה תירוץ הטור [עמוד תרמא], יע"ש דכתב דאור זרוע סמך מגמרא [מגילה ב, א] כו"ת. ולפי זה ליתא לתירוץ זה, כמו הגמרא עדיין לא בטלה מגילת תענית, עיין ב"י [עמוד תרמב ריא"ה אחר], וצריך לומר דהטור הכי קאמר, דחנוכה הטעם דבטלה מגילת תענית לפניו ואחריו, ומה שאמר י"ג לא צריכא קרא הוא מטעם תירוץ הרז"ה ז"ל [המאור מגילה ד, א] בב"י [עמוד תרמא ד"ה אפילו] דבר קבלה והוה כדברי תורה ואין צריך חיזוק, ולא אסרו כלל לפניו ולאחריו בפורים. ומיהו לבני י"ד לאו קבלה הוה לאסור להם ט"ו, אלא מחמת מגילת תענית לאסור של זה בזה [תענית יח, ב], א"כ אסור לאחריו], כמו שכתב הפרי חדש [סוף הסימן] לענין מוקפים אסורים בי"ט ולא שייך תירוץ הרז"ה ז"ל, די"ד למוקפין לאו קבלה הוה, דמגילה כתוב מוקפין בט"ו, יע"ש, ועיין רז"ה [שם], וי"ל אסור לאחריו, ועיין לבושי [סעיף א], ואנן קיימא לן כטור. בדפוס אמסטרדם [אות טופר יז], וצ"ל "לא" בטלה לחנוכה ופורים, ובדפוס דיהרן [אות מוגה יפה, ובחידושינו [ראש יוסף מגילה ב, א ד"ה כיצד] כתבנו בנכר מוקף יש לו יום כניסה, ולר"ת לשיטתיה אין לו, כמו שכתבנו [בתוספות ג' ב' ד"ה כרך: **(ב) ולמחר.** עיין ט"ז. וביאור דבריו, כי המעיין בב"י [עמוד תרמב דבור ראשון] בשם הרא"ש ז"ל פרק קמא [מגילה [סימן א] בשם תשובת הגאונים דמרבים "בסליחות" ולא יוכלו לטרוח לכבוד השבת, מבואר בהדיא דיכולים יחידים ללות ולפרוע ביום ששי רבבר אמרו סליחות ביום חמישי, והט"ז תלה דבריו בדברי המגיד משנה שהביא דמשום הכי ביום חמישי שאין קובעים בערב

באר היטב

(א) **מותר.** וכ"פ כתב דבחנוכה אסור להתענות לפניו, [מ"ש ס"ק ט]. ועיין סימן תר"ע ס"ק ג' מה שכתבתי שם. ועיין יד אהרן [ריא"ה]. (ב) **בשלשה עשר.** ויש מתענין ליל ויום, כנסת הגדולה, [מ"ש מהרי"ל לא היה מגיד ההלכה בתענית אסתר, מפני שטרחיים לקנות לו טוים, אם לא כשמל פורים ביום ראשון. והגהות מהגיס הוכיח מהגמרא [מגילה ב, א] בפורים היו רגילים ללמוד לפני רבם, [שם ס"ק ג]: (ג) **מצטערים.** [ריא"ה אות ילמד כל שלשים יום: (ד) **לא יפרשו.** אפילו ההולך בדרך וקשה [ריא"ה אות מוגה יפה, ובחידושינו [ראש יוסף מגילה ב, א ד"ה כיצד] כתבנו בנכר מוקף יש לו יום כניסה, ולר"ת לשיטתיה אין לו, כמו שכתבנו [בתוספות ג' ב' ד"ה כרך: (ב) **ולמחר.** עיין טז. וביאור דבריו, כי המעיין בב"י [עמוד תרמב דבור ראשון] בשם הרא"ש ז"ל פרק קמא [מגילה [סימן א] בשם תשובת הגאונים דמרבים "בסליחות" ולא יוכלו לטרוח לכבוד השבת, מבואר בהדיא דיכולים יחידים ללות ולפרוע ביום ששי רבבר אמרו סליחות ביום חמישי, והט"ז תלה דבריו בדברי המגיד משנה שהביא דמשום הכי ביום חמישי שאין קובעים בערב

אשל אברהם

תרפו **א בחנוכה.** עיין מ"ש. כוונת הכ"מ דרב [מתענית יח, ב] ורבי יוחנן [שם] הלכה כרבי יוחנן [כיצה ד, ב], ואין הלכה כרבי יוסי לגמריו, הלכך לפני חנוכה אסור ולאחריו שרי, ופורים שאני דברי קבלה, כתירוץ הרז"ה [המאור מגילה ד, ב], לו דקבילו עליהו בימי מרדכי כו' [רש"ן מתענית ז, ב ד"ה אבל, כשם הראב"ד]. ומה שכתב המ"ל אף כיום "שלאחריו" אסור, הוא כשם כנסת הגדולה כרב [שפסק] כרבי יוסי, יע"ש. ועיין פרי חדש [אות ב] לפניו אסור בתענית, הא בהספד שרי לפניו אף להב"ח. ולין הספד ולידוק הדין כתבתי בתוספות שלי [ועשה מגדים אות ד יח, ב ולהלן], ועיין מה שכתבתי בפרי "סימן [מ"ט] [משנה זכר אות ד וח; אמל מרבים אות כ] ועיין בסימן מ"ך במ"ל ופרי חדש: **ב מתענין.** עיין מ"ל. ובימי מרדכי ואסתר יש אומרים דשלשה ימים לא היו לפופין רק שני ממיטי ושני, וכל אחד לילה ויום, כמו שכתוב [אסתר ד, טז] [לילה ויום] גם אני ונערותי אצום (לילה ויום), עיין אליה רבה [ס"ק] מ': **ג להתענות.** עיין מ"ל. בסימן רמ"ע אות ז' דרכי מרבן ניים שהיה אסטנים כו', והם דברי המגיד משנה פרק ה' דתענית [הלכה ה], אבל לפי מה שכתב הכל"ש [מגילה ס"ל סימן ל] משום שליחות דוקא אסור, הא יחיד שרי, עיין מה שכתבתי בט"ז אות ב'. ומה שכתב [מ"ל שם] ממשנה ג' פרק ד' דתענית דנערב שבת לא היו מתענין, הטעם שהיו מרבין במעמדות ומתנוסים. ומה שכתב בשם מהרי"ל שלא היה מגיד הלכה, סימן ורמז אין אסתר מגדת [אסתר ב, כ], וסימן בעלמא הוא. אבל כשאל כיום חמישי יש ג' ימים ה' ו' לטרוח בשבת שבת, היה מגיד: **ד לא.** עיין מ"ל. עיין ב"י בשם שיטולי הלקט, יע"ש:

שערי תשובה

תרפו (ה) **לאכול.** עיין באר היטב. ועיין בשבות יעקב חלק ג' סימן נו"ן שמסכים לדברי השו"ע בהיה בא בדרך ושכח שמתענים ביום חמישי ואכל ושתה ובלילה בא לביתו ושמע שהעולם התענו היום, יתענה ביום מחר בערב שבת בכדי לקיים מצות הצומות ודעקתם הכתובים במגילה [אסתר ט, לא], שהוא כדין תורה, כמו שנתבאר. ועיין במהר"ש הלוי [או"ח] סימן (ו"א) [יא]. ואף להט"ז [ס"ק כ] ז"ל דמודה, דהתם י"ל שיעשה [סעודה] ברית מילה בלילה, מה שאין כן כאן שחלף היום ואין לו תקנה אחרת, שפיר מתענה ביום ששי, ע"ש. ועיין במור וקציעה [ר"ה יש] בשם אביו הגאון חכם צבי ז"ל (שיש) [שהנוהגין] נוהגין להתענות ז' אדר, יש להתענות באדר שני, לפי שגם פורים היה בזכות משה, שחשב המן להיפך [מגילה יג, ב], ומשום הכי ראוי שיהיה בחודש אחד עם פורים. וכן נראה מהמג"א סימן תק"פ [ס"ק ח]. אבל בשאילת יעב"ץ חלק א' סימן קי"ז כתב דתליא בפלוגתא בסוטה [יב, ב], והיכא דאוחזין למעבד בראשון יעשו כן. ועיין בסידור עמודי שמים [שערי שמים דף קנא, א] שכתב ג"כ כמו שכתב במור וקציעה שהעיקר להתענות בשני. וסימן ג"כ ועיין בשאילת יעב"ץ סימן קי"ז כמו שסיים בה במור וקציעה. ועיין בברכי יוסף [אות ח] בשם בית דוד [או"ח סימן תצ"ו] שחתן בתוך ימי חופתו לא יתענה צום אסתר כו', ונראה דכל שכן דזה עדיף מברית מילה ואין צריך תשלומין אחר כך. אבל בד' צומות כתבו בשם הריטב"א [סוף תענית] דמתענה, כמו שכתב [כרבי יוסף] לעיל סימן תקמ"ט [אות כ], עיין שם. בסליחות לתענית אסתר [והמחחיל אדם]

מחצית השקל

[ס"ל א] **בחנוכה כו'.** וב"ח כתב דבחנוכה כו'. דתנן בתענית דף (ט"ז) [שם] ע"ב ימים הכתובים במגילת תענית דלא למספד בהון, לפניו ולאחריו מותר. ומה שכתוב בו דלא להתענאה, דקיל, אפילו לפניו [אות ב] ר"מ ורבי יוסי סבירא ליה דהיכי דכתיב דלא למספד אפילו לאחריו אסור, דלא להתענאה עכ"פ לפניו אסור. ובדף י"ח [ע"א] פסק רבי יוחנן כרבי יוסי [אות ג] דשם דלא פסק כוותיה אלא במה שחולק על התנא קמא ביום [אות ד] אבל לא לענין יום שלאחריו. ובמסכת דאש השנה דף (י"ח) [יט] [אות ה] אמרינן הלכתא בטלה מגילת תענית חוץ מחנוכה ופורים. ובזה נחלקו [אות ו] הראשונים, יש סבירא להו דדוקא בחנוכה ופורים גופייהו לא בטלה, אבל [אות ז] אסור לפניו ולאחריו בטלה, דלא עדיף לפני חנוכה ופורים משאר [אות ח] ימים, הכתובים במגילת תענית דבטלו, וכן דעת הרב ב"י בשו"ע [אות ט] [ס"ק ב] [ס"ק ג] [ס"ק ד] [ס"ק ה] [ס"ק ו] [ס"ק ז] [ס"ק ח] [ס"ק ט] [ס"ק י] [ס"ק יא] [ס"ק יב] [ס"ק יג] [ס"ק יד] [ס"ק טו] [ס"ק טז] [ס"ק יז] [ס"ק יח] [ס"ק יט] [ס"ק כ] [ס"ק כא] [ס"ק כב] [ס"ק כג] [ס"ק כד] [ס"ק כה] [ס"ק כו] [ס"ק כז] [ס"ק כח] [ס"ק כט] [ס"ק ל] [ס"ק לא] [ס"ק לב] [ס"ק לג] [ס"ק לד] [ס"ק לה] [ס"ק לו] [ס"ק לז] [ס"ק לח] [ס"ק לט] [ס"ק מ] [ס"ק מא] [ס"ק מב] [ס"ק מג] [ס"ק מד] [ס"ק מה] [ס"ק מו] [ס"ק מז] [ס"ק מח] [ס"ק מט] [ס"ק נ] [ס"ק נא] [ס"ק נב] [ס"ק נג] [ס"ק נד] [ס"ק נה] [ס"ק נו] [ס"ק נז] [ס"ק נח] [ס"ק נט] [ס"ק ס] [ס"ק סא] [ס"ק סב] [ס"ק סג] [ס"ק סד] [ס"ק סה] [ס"ק סו] [ס"ק סז] [ס"ק סח] [ס"ק סט] [ס"ק ע] [ס"ק עא] [ס"ק עב] [ס"ק עג] [ס"ק עד] [ס"ק עה] [ס"ק עו] [ס"ק עז] [ס"ק עח] [ס"ק עט] [ס"ק פ] [ס"ק פא] [ס"ק פב] [ס"ק פג] [ס"ק פד] [ס"ק פה] [ס"ק פו] [ס"ק פז] [ס"ק פח] [ס"ק פט] [ס"ק צ] [ס"ק צא] [ס"ק צב] [ס"ק צג] [ס"ק צד] [ס"ק צה] [ס"ק צו] [ס"ק צז] [ס"ק צח] [ס"ק צט] [ס"ק ק] [ס"ק קא] [ס"ק קב] [ס"ק קג] [ס"ק קד] [ס"ק קה] [ס"ק קו] [ס"ק קז] [ס"ק קח] [ס"ק קט] [ס"ק ר] [ס"ק רא] [ס"ק רב] [ס"ק רג] [ס"ק רד] [ס"ק רה] [ס"ק רו] [ס"ק רז] [ס"ק רח] [ס"ק רט] [ס"ק ש] [ס"ק שא] [ס"ק שב] [ס"ק שג] [ס"ק שד] [ס"ק שה] [ס"ק שו] [ס"ק שז] [ס"ק שח] [ס"ק שט] [ס"ק ת] [ס"ק תא] [ס"ק תב] [ס"ק תג] [ס"ק תד] [ס"ק תה] [ס"ק תו] [ס"ק תז] [ס"ק תח] [ס"ק תט] [ס"ק תי] [ס"ק תיא] [ס"ק תיב] [ס"ק תיג] [ס"ק תיד] [ס"ק תיה] [ס"ק תיו] [ס"ק תיז] [ס"ק תיח] [ס"ק תי

ה שלשה ימים. פירוש שני וחמישי ושני אחר פורים (כ"י סימן תכ"ט עמוד שמ ד"ה והכי, ע"ש). משנכנס אדר מרבין בשמחה, וכן שיש לו דין עם עכו"ם ישפוטו באדר [מעניים כט, מ-כ]. יכולים בני עיר לתקן בהסכמה ובחרם עליהם ועל הבאים אחריהם לעשות פורים ביום שנעשה בו נס (הר"מ אלשקר סימן מ"ט). ועיין בספר משא מלך חלק ז' [נעילת שערים במנהגי האיסור] סימן ט"ו. [1] ומי שנעשה לו נס באדר ונדר לעשות פורים יש אומרים לעשות בשנת עיבור באדר שני, ויש אומרים לעשותו באדר ראשון, אלא אם כן נעשה נס בשני העיבור באדר שני (הר"ש הלוי או"ח סימן י"ו). עיין מה שכתוב סימן תקס"ח סעיף ז' ומה שכתבתי שם [ס"ק כ] דמוכח דיש לעשות באדר שני:

תרפז כתוב בהגהות מנהגים [מנהגי פורים אות כ] גר שנתגייר קודם הנץ החמה פטור מקריאת הלילה דעיקר מצותה ביום, עכ"ל. נראה לי דהכי פירושו, אף על פי שלענין קריאת שמע מקרי לילה וחייב, כמו שכתוב סימן נ"ח [סעיף ה], מכל מקום פטור ממגילה, הואיל ומצותה ביום. ומשמע שאחר שלא קראה בלילה, קורא קודם הנץ החמה. ולי נראה דאינו קורא אחר [2] שעלה עמוד השחר, דשמא קריאת שמע תלוי בזמן שחיבה, ואינה אינני דגני בהיא שעתא [ברכות ט, א]. אבל הכא תלי בלילה, וכיון שעלה עמוד השחר מקרי זה כדאיתא בגמרא [שם; מגילה כ, ב]: **א כל הלילה.** אף על גב דקריאת שמע עד חצות דוקא, הכא לא גזרינן דלמא אתי למשמע אחר דחביבא להו, עכ"ל (הרא"ש) [ה"ר אליה מזרחי] [3] בשמ"ג [הלכות מגילה כד, ד אות ט]. ולפי מה שכתבתי לעיל דעיקר מצותה ביום, עכ"ל. נראה לי דהכי קשה מידי:

ערך לחם למהריק"ש

תרפז סעיף א בלילה וכו'. יש לנו מקומות שנהגו לקרותה מבעוד יום ליל ארבעה עשר מי להקל על הקהלים שיגיעין להתחנן בתענית זה:

ביאור הגר"א

תרפז [א] [סעיף א] מהנץ כו' ואם. שם [מגילה כ, א]:

הגהות רעק"א

תרפז א) (שו"ע סעיף א) מהנץ החמה. (עיין פרי מגדים (באשל אברהם [משבצות זהב] סעיף זו [אות א] כתב בש"ס מציין על זה בטור ולא מצאתי בטור דין זה, עיין שם. ובמחילת כבוד תורתו הוא בטור סימן תרפ"ח עמוד תרנא):

מחצית השקל

ואי משום רסבירא ליה כדהוי סלקא רעתא ראם עשה הסעודה בלילה יצא, ולכך אחמול לא תמה רידע דהוי טריד, מה שאין כן ביום לפי דעתו כבר עברה הטרדה, א"כ מה זה שאמר רב אשי דלמא טרירי כו', אין התגצלות זה מספיק, כי אם היה לו להשיב הא דאמר רבא סעודת פורים שעשאה בלילה לא יצא, או עכ"פ היה לו להבין שיש דברים כגון במה ששאל מאי טעמא לא אתו רבנן. אלא ודאי דאפילו טרודים ואין להם מי לטרוח עבורם, מכל מקום באו לפני רבם בתענית אסתר, ודי להם זמן להכין בפורים עצמו. ואתי שפיר מה שאמר רילמא טרידי כו'. (ודחק לומר שחל אז פורים ביום ראשון, גם אפשר דמחרייב לאכול קצת במוצאי שבת אף ששבע מסעודה שלישית של שבת, כמו שכתב מ"א בסימן תרצ"ה ס"ק א' בשם ב"ח [שם ד"ה ואם אכלה]. מכל מקום אפילו לפי סלקא דעתיה דרב כהנא דיוצאים גם בסעודת הלילה, מכל מקום כהאי גוונא ודאי עדיף לעשותו ביום, רק י"ל שחל ביום חמישי ששי, כנ"ל). ופירוש דברי הגהות מנהגים דאפילו בפורים היו דגילים כו', כשלא היו טרודים. ומזה מוכח דבתענית אסתר אפילו טרודים מכל מקום באו לפני רבם, כנ"ל: (פ"ק ה) **שלשה ימים (כו').** פירוש שני וחמישי ושני אחר פורים. והטעם עיין בעטרת זקנים: ומי שנעשה לו גם כו'. עיין מה שכתוב סימן תקס"ח. ר"ל, דרמ"א כתב שם לענין יארצייט יש להתענות באדר ראשון. ומ"א חלק שם עליו דיש להתענות בארר שני, דהוא עיקר אדר, והוא הדין הכא. ומ"א אייתי שם ראיה חדא מדאיתא בתענית דף [יז, ב] י"ח [ע"א] מראש חדש ניסן עד ח' ניסן הוא יום טוב מימים הכתובים במגילת תענית. ופריך למה לי מראש חדש, הוה ליה למימר משני בניסן, דהא ראש חדש בלאו הכי אסור. ומשני לאסור יום שלפני ראש חדש, ואתיא כרבי יוסי דסבירא ליה דגם יום שלפניו אסור, אבל ראש חדש יום שלפניו מותר דהוא דאורייתא, ולכך אין צריכין חיזוק. ופריך יום שלפני ראש חדש שהוא כ"ט אדר בלאו הכי אסור לרבי יוסי, דהוא יום שלאחר כ"ח אדר, וכ"ח אדר הוא מימים טובים הכתובים במגילת תענית, ולרבי יוסי גם יום שלאחריו אסור כנזכר לעיל. ומשני לא נצרכה אלא לחדש מעובר. ופירש רש"י [שם יח, א ד"ה לא נצרכה] לחד פירושא, כגון שעיברו השנה, ואדר ראשון לעולם חסר, אבל אדר שני לפעמים שלשים יום, וא"כ איצטריך לומר מראש חדש ניסן כדי לאסור יום שלשים של אדר דהוי יום שלפני ראש חדש דהוא יום טוב הנ"ל. ואם איתא דהעיקר הוא אדר ראשון, א"כ כל הימים טובים הכתובים במגילת תענית היו עושים באדר ראשון, למה הוצרך רש"י לומר שהיה אדר שני מלא שלשים יום, תיפוק ליה אפילו לא היה רק כ"ט יום מכל מקום הוצרך לומר מראש חדש ניסן כדי לאסור יום שלפניו, דהיינו כ"ט אדר שני, דהא יום טוב של כ"ח אדר היו עושים בארר ראשון. אלא ודאי דארר שני הוא עיקר, ועשו ימים טובים הכתובים במגילת תענית באדר שני, וא"כ הוא הדין לענין יאר צייט. ראיה ב', דפריך התם לרבי יוחנן דפסק כרבי יוסי לאסור יום שלפניו, והאמר רבי יוחנן הלכה בסתם משנה, ותנן אע"פ שאמרו מקדימים בני הכפרים לקרות המגילה ליא"א י"ב י"ג, מכל מקום מותרים ביום קריאתן בהספד ותענית. ופריך [שם ע"ב] אימת, אילימא כו', אלא דקרי ליה ביום יום ניקנור הוא, והוי יום טוב. אלא דקרי ביי"ב, יום טוריינוס הוא, דקרו ביי"א, הא הוי יום שלפני יום טוריינוס. אלא ודאי דלפני מותר, ואם איתא דאדר ראשון הוא עיקר וערשים ימים טובים הכתובים במגילת תענית באדר ראשון, אבל קריאת המגילה צריך לקרות באדר שני, ודרשינן מקרא במסכת מגילה דף ו' ע"ב, ואם כן מאי פריך לרבי יוחנן דלמא מתניתין דאף על פי שאמרו מקדימים כו' מיירי בשנה מעוברת, ומותרים בהספד ותענית, דכל הימים טובים של מגילת תענית כבר נעשה ונעשו באדר ראשון. אלא ודאי דאדר שני עיקר, והיו עושים ימים טובים של מגילת תענית באדר שני. והוא הדין לענין יאר צייט, וכן כאן לגבי מי שנעשה לו נס שצריך לעשות פורים שלו באדר שני, אם לא יעשה לו הנס באדר ראשון. ודע, מה שכתב רמ"א מעוברות או מניקות או חולות כו' שאם מצטערים כו', תנאי שאם מצטערים קאי גם על מעוברות ומניקות, ורבלאו הכי גם הם צריכים להתענות, דהא מהאי טעמא כתב מ"א אי סימן תרצ"ב בשם ספר ארחות חיים [הלכות מגילה סימן כג] דמקילין לקרות המגילה קצת מבעוד יום להקל על מעוברות, אלמא ראיכא גוני דצריכין להתענות, דאם לא כן לא היו מקילים עבורם בקריאת המגלה, דהוה ליה שלא להתענות. וכן מפורש בב"ח [כאן עמוד תרמא ד"ה ומ"ש]. ע"ש:

תרפז (ריש הסימן) כתוב בהגהות מנהגים גר שנתגייר כו'. ומשמע שאם שלא קראה כו'. דמבואר לעיל סימן נ"ח אם נאנס ולא קרא קריאת שמע של לילה, קורא אחר שעלה עמוד השחר קודם נץ החמה וחצי מעלה רחשבינן ללילה. אמנם אם הוא אנוס וצריך לצאת לדרך למקום נידח חיות ולסטים, ואי אפשר לקרות קריאת שמע בדרך, הותר לקרות אחר שעלה עמוד השחר, אפילו קודם נץ החמה. אבל דבר דסתרי איסור לעשות, לקרות קודם נץ החמה אחר שעלה עמוד השחר, דמשמע קריאת שמע של לילה ששכח, וגם של יום הואיל ורוצה לצאת לדרך גזרו חיות ולסטים, עיין שם. והוא הדין כאן לענין גר שנתגייר אחר עמוד השחר קודם הנץ החמה, אם נאמר שיקרא אז מגילה של לילה, כדרך נחשבהו ללילה. וביו"ד סימן רס"ח סעיף ג' יש מחלוקת הפוסקים אם נתגייר בלילה אי מהני, ואם כן, למאן דאמר אי נתגייר בלילה הוי גר, אם כן הוי תרתי דסתרי, אי תחשבהו לגר ולחייבו בקריאת מגלה של כרחך תאמר משעלה עמוד השחר יום הוא, ואם כן איך יצא יד"ח מגילה של לילה, וגם לא נתחייב בה כלל. ואי תאמר אע"פ כן ראוי לקרות מגלה של לילה, ויוצא להפוסקים דסבירא להו גר שנתגייר בלילה הוי גר, ונחשבהו לקודם נץ החמה לילה. על זה כתב דמכל מקום אם הואיל ועיקר מצותה ביום. ר"ל, סבירא ליה עיקר כהפוסקים דגר שנתגייר בלילה לא הוי גר, וכיון דעיקר מגילה ביום לא חיישינן כולי האי לענין של לילה לצאת ידי כל הדעות, אפילו למאן דאמר דגר שנתגייר בלילה הוי גר. ומשמע דאחר שלא קרא בלילה, יש לו תשלומין קודם נץ החמה אף שעלה עמוד השחר:

ג. עוד נמצא מקצת סופרים [פרק כא הלכה ט], ואע"פ שאותן היו בימין לא רצו להמעונות בימין לפי שנגאלו בו אבותיו והוקם המשכן:

תרפז ג. מימרא דרבי יהושע בן לוי מגילה דף ל' [ע"ב]:

ב. רמב"ם [מגילה] בפרק ג' [הלכה ג; עוד סימן רפא עמוד תרנא] ממשנה שם דף כ' [ע"ב]:

כ"א. עוד שם ממשנה שם ע"ב:

הגהות והערות

יא) הגה זו כתב בגמרא רבי משה יקותיאל קרפמאן בן, בעל לחם הפנים על יו"ד, אחן המנ"ל, שעשק בליקוט העבודה זקנים:

יב) הסיום כלן ל"ב, ועיין הערה יא:

תרפז א) נוסף ממהדורת קרלקא ש"ל:

ב) תוקן ממהדורת פראג תקנ"ה, וכ"ה מקור מיים:

ג) נוסף ממהדורת למבערג תקל"ח:

ד) אך דעת רש"י [ברכות כ, ב ד"ה שם כן, ות"ה כדין], הבלעזעטון [שם] והרשב"ם [שו"ת מ"ל סימן תמה] דבתקטר תלבים לא עשו מבמים הרחקה ולכתחילה עד שיעלה עמוד השחר. ועיין רמ"ש יוסף ברכות שם ד"ה וכד"ה ל"ב:

ה) שם כתו"ע לא הביא מה שכתב כלן עמוד מרבע ד"ה כתוב, בשם הפרשות מיים בשם הרמב"ד דנהגו לקרותה מבעוד יום כדי להקל על הפוטים והמעונבות. אלא כתב מה שהביא בש"ע סוף סימן תרלב דמי שהוא אנוס וכו' יכול לשמוע קריאתה מבעוד יום וכו'. ועיין יקוד ושורש הענודה שער יב פרק ג כוונת תענית אסתר, שכתב טעם למה שהמציע בשו"ע הא להרמות מיים:

ו) צ"ב, דמה שכתב המ"ל [מברכות כו, ב] דאיכא מינה דגני בהיא שעתא, זה דוקא בזמן שכן עלות השחר לגן המזרח, אבל מי ימא דמפלג המגבה מיכא דגני:

ז) תוקן ממהדורת למבערג תקל"ח:

עטרת זקנים

תרפז א) **מתענים שלשה ימים** וכו'. (הגה) כתב מו"ח יא) [מ"ש פ"ק ה] פירוש שני וחמישי ושני אחר פורים וכו'. וצריך פירוש לפירושו, ונראה לי לפי דאיתא בגמרא [מגילה טו, ב] ריעבור מרדכי [מאמר ד, יז], שעשה עבירה בזה שהתענה בפסח. וכן יסד הפייט [הגדה של פסח, פייט המתחיל אומץ גבורותיך] ח"ל, קהל כנסה הדרסה צום לשלש בפסח. ולפי זה אי אפשר לן להתענות אלו שלשה ימים בפסח עצמו, וגם קודם פסח בימי ניסן אין מתענין כלאו הכי, וממילא הם נדחים, ואנן קיימא לן דכל תענית שנדחה דחינן דוקא ליום הכניסה, כמו שכתב מו"ח בסימן (פי"ז) [חיין] [פ"ק ג] ומחלקתי את שלשה ימים לשני וחמישי ושני שאחר פורים שהם קודם ראש חודש ניסן, ודוק, כן נראה לענ"ד. כח"י של מ"ו בעל עטרת זקנים יב) (הגה):

הלכות מגילה

תרפו דין תענית אסתר. ובו ג' סעיפים:

א תוספות תענית י"ח וכ"כ סרח"ם בס"ח ב הרא"ש שם כ' ר"ג זמן קהלה לכל היא ג עוד כשם מסכת סופרים ואע"פ שאותן היו בניסן לא רצו להתענות בניסן לפי שעגלו ט אבותינו והוקם המקבן:

א ב"חנוכה ופורים (ה) (א) מותר להתענות לפניהם ולאחריהם: ב (ב) ג"מתענים (ג) בי"ג באדר ואם חל פורים בא' בשבת מקדימין (ג) להתענות ביום חמישי. הגה ותענית זו אינו מובח לכן יש להקל בו לענ הצורך כגון מעוברות או מניקות או לחולה שאין בו סכנה ואפי' רק כואבי עיניים שאם (ג) (ד) מצטערים הרבה לא יתענו (ה) ויפרעו אח"כ אבל אחר בריאים (ד) (ו) לא יפרשו מן הצבור (חדושי אגודה בשם מחזור ויטרי) ואם חל פורים ביום ה' שלפניו וחל בו ברית מילה (ז) מותר (ח) לאכול על המילה ולמחר ביום ו' יתענו האוכלים (הגהות מנהגים): ג ג"יש מתענים

שערי תשובה

(ה) לאכול. עכנ"ע ועיין בשט"ו ח"ג ס' נו"ן שמסכים לדברי הש"ע ומה מדברי הש"ע נהיה לא בדרך ובשת שמתענים ביום ה' ואכל ושתה ובלילה לא לביתו ושמע שבעולם התענה היום יתענה ביום מחר בע"ב כדבי לקיים מלות הטמות ושעקם הכתובים כמנאי שהוא כדת כמ"ש ועיין בתפרש"ש הלוי סי' ר"ח ואף להע"ז י"ל דמודה דהתם י"ל שיעשה כ"מ בלילה משא"כ כאן שחלף היום ואין לו תקנה אחרת שפיר מתענה ביום וא"ל ע"ש ועיין כמו"ק בשם אביו הגאון מ"ל ז"ל שיש נוהגין להתענות ז' אדר יש להתענות באדר שני לפי שגם פורים היה בזכות משה שחשב המן להיפך ומש"ה ראוי שיהי' כחודש ה' עם פורים וכ"כ מהמנ"א סי' תק"ע אבל בשאילת יפכ"ן ח"א סי' קי"ז כתב דתניא בסלונתא בסוטה והיכא דאחוזק למיעבד ברא"שון יפשו כן ועיין בסידור עמודי שמים שב' ג"כ כמ"ש במו"ק שהעיקר להתענות בשני וסיים ג"כ ועיין בש"ו סי' קי"ז כמו שסיים הה במו"ק ועל הבאים אחריהם לעשות פורים על שנעשה להם גם ואף שהולכים לעיר אחרת להשתקע הל עליהם ומי שנעשה לו גם באדר ובדר

באר היטב

לעשות לו פורים י"ח לעשות בשנת שיבוא באדר שני וי"ח לעשותו באדר ראשון אח"כ נעשה הגם בשנת העיבור באדר שני הר"ש הלוי סי' י"ו. ומש"ם סי' תקס"ח ס"ו. (ובמג"א חולק עליו. ובספר אליהו רבה דמה דברינו בסי' תרפ"ה ע"ש). כתב בכה"ג מי שמתענה יום שנעשה לו גם ואירע בשבת יתענה בע"ש: (ו) ג' ימים. פי' בה"כ אחר פורים. כ"ו סי' תכ"ט ע"ש:

(ח) כל הלילה. ואחר שעלה ע"ה לא יקרא ובר שנתנייר קודם הגן החמה פטור מקריאת הלילה מ"א וש"ם ועיין בהלק"ט סימן רס"ו. ואוכם קצת יכול לשמוע של יום אחר שעלה ע"ה: (כ) תורה. עמ"א וש"ו ובתשובת שבות יעקב מ"ב סימן מ"ו. ובתשובת חות יאיר סי' ח' פלפול חריף ועיין יל' אהרן ובשבנה"ג: (ג) מגילה.

משנה ברורה

ועיין בע"ז וא"ר שחולקים על הג"ה זו ודעתם דקביעותא דתעניתא הוא דוקא ליום ה' וע"כ אסורין כולם לאכול ביום ה' ויעבו הסעודה בלילה (יד) אבל (טו) הכעלי ברית בעצמן מותרין לאכול ביום ה' (טז) אחר מילה (יז) וא"ל להתענות למחר ובכ"ל בסימן תקנ"ט ס"ע לענין ע"כ ועיין בפמ"ג שכתב דהמיקל לנהוג כדעת הרמ"א לא הפסיד וכן כמו"ק ובשבות יעקב הסכימו לדעת הש"ע: (חז) ג' ימים. פי' בה"כ (יח) אחר פורים. משנכנס. אחר מרבין בשמחה ומי שיש לו דין עם עכו"ם ישפוט באחר [נמרא] יכולים בני עיר לתקן בהסכמה ובחרם עליהם ועל הבאים אחריהם לעשות פורים ביום שנעשה מ גם ומי שנעשה לו גם באחר ובדר לעשות פורים בשיבוא שנת העיבור (יט) צריך לעשות הפורים באחר שני אם לא שנעשה לו

(א) לקרות המגילה בלילה. משנת (ח) לאת הכוכבים ועיין לקמן בסימן תרל"ב ס"ד וכמ"כ ובה"ל מה שכתבנו שם: (ב) ולחזור ולשנותה ביום. וכר לגם (כ) שהיו לוקחים בימי לרתם יום ולילה: (ג) כל הלילה. עד עמוד השחר (נ) ואם לא קראה קודם (ד) אפילו בחומש שוב לא יקרא דמשעלה עה"ש יומא הוא: (ד) מהגן החמה. לפי (ה) שאין הכל בקיאין בעמוד השחר וזמנין דאתי לאקדומי צריך לכתחלה להמתין עד הגן דיום ברור הוא לכל: (ה) עד סוף היום. היינו (ו) שקיעת החמה ואם נמשך עד כין השמשות יקראנה (ז) כלי ברכה: (ו) יצא. ואם היה אונס קצת יכול לקרותה לכתחלה משעלה עמוד השחר [אחרונים]: (ז) מבטלים ת"ת וכו'. ר"ל אף דת"ת שקול כנגד כל המצות ואפילו היתה ת"ת (ח) של תבורה גדולה (ט) של ק' אנשים שלומדים אחיזה בית אפ"ה צריך לבטל ולילך לקרותה בלבור משום ברוב עם הדרת מלך. וכתב הח"א מ"מ מי שמתפלל כל השנה (י) בקביעות במנין המיוחד לו להתפלל שם א"ש ליל

שער הציון

(יד) ח"א וסדין שמו שסמ"ג בשמו כתב שיעשה הסעודה בלילה כמו בע"ב ובע"כ שנדחה מלא מבואר דיש לפיל ואין תמור בודאי מבשר: (טו) ומי נכלל בשם בעלי ברית מבואר לפיל בסימן הל"ב ס"ח: (טז) כ"מ מלשון המ"א בסימן תקפ"ח פק"ח ועיין בסימן תקנ"ט סעיף ט' בשע"ת שם דאחר חצות בודאי מותר. ועיין בביאור הגר"א דדעתו דוקא בע"כ דתמיד צריך בכבל ברית מעם להתענות אבל לא בשאר מרבשם תעניתים אפילו בתעניתים שאין נידחין ג"כ אל בכל ברית וכן אתן ביום תוספת להתענות כלל ואף דאתרונים בסימן תקנ"ט הסכימו דבשאר תעניתים שאינם נידחים אין להקל אף לבעל ברית (ובסי"ם הגי מייני רק בת"ל שנדחה בלמוכת בכה"ג) וכן מוכח מן הריטב"א שבהאחי בלה"ל ריש סימן תקמ"ט דלא אתי בגל דיחיד ודאי לד' לומות שבם אבילות דרבים ופ"כ צריך להבליט התענית בין לענין מילה וכן לענין אתן ביום אפילו בתוספת ס"ם לבטל דא"ל להתענות בלל ואפשר דלענין תענית אחר דאינו תוכב כ"כ כמו שארי ד' לומות יש להקל לבעל ברית לאכול אפילו אינו נדחה בדעת הגר"א דינו לק לענין תענית אחר שנדחה משום דבלה בלולו אלא שארי הקרואים מותרים לאכול) ובע"ם אחר מנחה בדאי לכאורה יש להקל אח"כ מצאתי בפ"ח בשם ת' מבינת נפש שבכריע כן בהדיא כמו שכתבנו: (יז) ח"א: (יח) ר"ש סימן תכ"ע: (יט) מ"א וח' אחם סופר תא"ח סימן קפ"ג ס"ח: (א) פר"ח והגר"א בסימן תרל"ב: (ב) ר"ש: (ג) מ"א וא"ר בשם ס' אמרכל ונהר שלום דלא כע"ו בס"ם תרפ"ח: (ד) כ"מ ממ"א ממה שכתב דלא דמי לק"ש וכק"ש ג"כ אין מקילים בסימן נ"ח רק בתוס עי"ש: (ה) רש"י ור"ן ועיין בפמ"ג בסימן תקפ"ח לענין כך דלא בעינן עד שיעבלה כל גוף הבשר על אחרן אלא מעשת תחלת הגן ג"כ מותר לבתחלה. (ו) רוקח: (ז) עיין ריש סי' ס"ז בס"מ: (ח) דבית רבי ג"כ היו מבטלין מלימודם אף שאלו היה בודאי יסיבה גדולה ריא כגמרא ק"ו מעבודה שהיו מבטלין הכהנים מעבודתן אף שהיה אנשי ג"כ יותר מעבודה דבלשה עבר הכהנים עכין כו והיו מבטלין מעבודתן ומאחרין אותה כדי לשמוע מקדש מקרא מגילה וכ"ם ת"ת דקילא מעבודה [ואיתא בגמרא דוקא ת"ת דיחיד אבל ת"ת דרבים חמירא מעבודה. ומ"מ אין ג"מ דבל זה לענין מקרא מגילה דת"ת דרבים לא מיקרי אא"כ ת"ת של כל ישראל כמין אותה של יהושפט בן עון כן מוכח מרש"י וכן מלדד המחירי וכן בפתקת הכ"ת ודריבה. ועוד שפמים עיין בלח"מ ובמ"א ולכן לא בפתקתי אודות זה: (ט) מ"א בסוף סי' תר"ל בשם הר"ן ושיטו דבית רבי הל"ל: (י) ולענ"ד כונתו דבמקום שהוא רגיל להתפלל הוא ג"כ ביסמ"ד אלא שמשנו אנשים מתפללים שם ואשמועינן דאינו מתייב ליצר לביהכ"נ גדולה דאינו כל כתי בנפשות קטנות שיש בעיר מתייבים טולם ליצר לביהכ"נ הגדולה אבל אם בעה"כ יש לו מנין בביתו אף שבמנין שלו הוא בקבישות מבתבית דלריך ליצר לביהכ"נ שבעיר משום פרסומי ניסא:

(ו) (ח) ג' ימים זכר לתענית אסתר:

תרפז חיוב קריאת המגילה. ובו ב' סעיפים:

א אחייב אדם (א) לקרות המגילה בלילה (ב) ולחזור ולשנותה ביום בישל לילה זמנה (ג) (ד) (נ) כל הלילה ושל יום זמנה כל היום (ד) מהנץ החמה (ה) עד סוף היום ואם קראה משעלה עמוד השחר (ו) יצא: ב (ז) נמבטלים תלמוד (ב) תורה לשמוע מקרא (ג) מגילה קל וחומר לשאר מצות של תורה שכולם נדחים מפני מקרא מגילה ואין לך דבר שנדחה מקרא מגילה מפניו חוץ

באר היטב

(ח) מותר. וכ"ח כתב דבחנוכה אסור להתענות לפניו ועפי' תר"ע ס"ק כ' מש"ם. ועיין יד אהרן: (כ) בי"ג. ויש מתענין לילה ויום. כנה"ג. מהרי"ל לא היה מנוגד ההלכה בתענית אסתר מפני שטרודים לקנות ארבי פורים אם לא בשבת פורים ביום ה'. ובהגמ"ג הוכיח מהגמרא שאפילו בפורים היו יגילים ללמוד לפני רבם: (ג) מצטערים. וכ"ם יולדת כל שלשים יום: (ד) לא יפרשו. אפי' ההולך בדרך וקשה עליו התענית ב"י ש"ל: (ה) לאכול. משמע אפי' יותר מיו"ד. וש"ו כתב דאין לסמוך על הג"ה זו אלא יאכל סעודת המילה בלילה כמו בת"כ ע"ם. משנכנס אדר מרבין בשמחה. ומי שיש לו דין עם עכו"ם ישפוט באדר. כתב ר"מ אלשקר סי' מ"ח דיכולין היו לתקן בני העיר בהסכמה וחרם עליהם ובשבת אין מנין בביתו לכבוד שבת זהו שייך רק לענין לקבוע התענית לכולם משא"כ ביחידים כשאיקלא ברית מילה דהסעודה מטה היא יכולים טמר פליטות ביום ה' ולהתענות ביום ו'.

שערי תשובה

מדברי הש"ע נהיה לא בדרך ובשת שמתענים ביום ה' ואכל ושתה ובלילה לא לביתו ושמע שבעולם התענה היום יתענה ביום מחר בע"ב כדבי לקיים מלות הטמות ושעקם הכתובים כמנאי שהוא כדת כמ"ש ועיין בתפרש"ש הלוי סי' ר"ח ואף להע"ז י"ל דמודה דהתם י"ל שיעשה כ"מ בלילה משא"כ כאן שחלף היום ואין לו תקנה אחרת שפיר מתענה ביום וא"ל ע"ש ועיין כמו"ק בשם אביו הגאון מ"ל ז"ל שיש נוהגין להתענות ז' אדר יש להתענות באדר שני לפי שגם פורים היה בזכות משה שחשב המן להיפך ומש"ה ראוי שיהי' כחודש ה' עם פורים וכ"כ מהמנ"א סי' תק"ע אבל בשאילת יפכ"ן ח"א סי' קי"ז כתב דתניא בסלונתא בסוטה והיכא דאחוזק למיעבד ברא"שון יפשו כן ועיין בסידור עמודי שמים שב' ג"כ כמ"ש במו"ק שהעיקר להתענות בשני וסיים ג"כ ועיין בש"ו סי' קי"ז כמו שסיים הה במו"ק

משנה ברורה

(א) מותר להתענות לפניהם ולאחריהם. וכן (ה) בהספד שרי וכ"ח כתב דבחנוכה אסור (ב) להתענות לפניו וכן הוא ג"כ דעת הפר"ח. והגה יש נוהגים להתענות לפני חנוכה תמורת ער"ח ואין לשנות מנהגם (ג) אבל לכתחלה לא ינהוג כן ועכ"פ אסור לגזור בו תענית לבור וכן יום ראשון דאחר חנוכה (ד) אף דיחיד מותר להתענות בו תענית לבור אסור לגזור בו: (ב) מתענין בי"ג באדר. כי בימי מרדכי ואסתר נקהלו ביום י"ג באדר להלחם ולעמוד על נפשם והיו צריכין לבקש רחמים ותחנונים שיעזרם ד' להנקם מאויביהם ומלאו כשהיו ביום מלחמה שהיו מתענין שכן אמרו רז"ל שמרבי"ה ביום שנלחם עם עמלק היה מתענה וא"כ בודאי גם בימי מרדכי היו מתענים באותו יום (ה) ולכן נהגו כל ישראל להתענות בי"ג באדר ונקרא תענית אסתר כדי לזכור שהש"י רואה ושומע כל איש בעת צרתו כלשון יתענה ושוב אל ל' בכל לבבו כמו שעשה בימים ההם: (ג) להתענות ביום ה'. אבל בע"ם (ו) אין קובעין תענית בתחלה מפני כבוד השבת לפי שרגילין בתענית לומר סליחות ותחנונים ובע"ם לא יתכן לעשות כן לפי שלא יוכלו לטרוח לכבוד השבת ומי שהיה בדרך ושכח שמתענים ביום ה' ואכל ולילה בא לביתו ושמע

שער הציון

(ד) רמב"ם ונאמת לרוב המסקים שספד קול מתענית וכ"כ בכ"ת דבספד בודאי שרי: (ה) הא בהספד גם לדידיה שרי [פמ"ג]: (ג) מ"א בשם סרלח"ת דהוא תושב ג"כ לדעת הר"ן והרז"ה דאוסרים בחנוכה להתענות לפניו: (ד) כן הוא לפירוש המחה"ם על דברי הכנה"ג שהוכח במ"ח וכן מוכח בכנה"ג המעיין בו ודלא בפמ"ג שמפרש דהכנה"ג אינו על הכ"ת ודעתו דחנוכה אסור להתענות גם לאחרון דזה אינו: (ה) רמב"ם: (ו) מ"א וש"ו: (ז) אתרונים: (ח) וכן בשאירע ביום ד' הגיד לו ביום מטוס דביום ו"ש אין להגיד דהוא שבן פורים ומ"ש [ח"ו בשם מהרי"ל]. ולא הבתקתי הבאת המ"א ד"ר מייסב זה פ"ם: (ט) אתרונים בשם רוקח: (י) וכן דפת המחה"ם והנה הראיה שהביא מאו"ת דהה כישופת יעקב אך בא"ר הוכיח עוד ממהרי"ל בשם מהר"ם. וגראה דתלוי לפי מנהג המקום: (יא) אתענית זה אינו קבוע דוקא ליום זה כדאיתא בסמסת סופרים שם שהיו מתענין ג' ימים בחודש אדר זכר לתענית של אסתר [הגר"א בביאורו]: (יב) מ"א: [ח"ג] ואינו דומה להא דמבואר בסימן תקנ"ט בע"ב שנדחה דאין מותרים לאכול רק בבעלי ברית ודוקא לאחר מנחה ועיקר הסעודה יהיה בלילה ואין צריכין להתענות יום אחר עבור זה י"ל דהתם איקבע הזמן רק ביום ה' ומפני שיו"ש של בעל ברית הוא ח"ל להבליט תעניתו ומפילת אחרים אסורים לאכול אם הבעל ברית דוקא ליום ה' וכ"ל בסק"ה לבבי כי איקבע ברית מילה וסעודת ברית מילה מלוה היא יכולים לאכול ולהבליט התענית ליום מחר. והפמ"ג כתב עוד דבעשם דלא קבעו תענית אסתר בע"ב מפני שמרבים בסליחות ואין פנאי להכין לכבוד שבת זהו שייך רק לענין לקבוע התענית לכולם משא"כ ביחידים בשאיקבע ברית מילה דהסעודה מטה היא יכולים טמר פליטות ביום ה' ולהתענות ביום ו"ו:

א תוספות תענית ר"ח וכ"כ סרח"ם בס"ח ב הרא"ש שם כ' ר"ג זמן קהלה לכל היא ג עוד כשם מסכת סופרים ואע"פ שאותן היו בניסן לא רצו להתענות בניסן לפי שעגלו ט אבותינו והוקם המקבן:

ב המילה

ג) בכה"ל

ד) להתענות של

בלבד, ולא אמרו המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס[258] אלא בשעה שיש שם כוס, אבל כשאין שם כוס לא. ואם נזדמנה מילה ביום ט' באב י"א[260] דמטעמי לינוקא שלא אמרו דחיישינן לסרכא אלא בזמן דאיתיה כל שתא, אבל זה שהוא מקרה ואינו קבוע לא, וקשיא עליהו ההיא דכשותא בכרמא[261], ונהגו בו במקומותינו לברך בלא כוס על ההדס[262].

כשר מליח עד כמה כל זמן שהוא כשלמים. פי' שלאחר שהיה במלחו שני ימים ולילה [אחד][199] חשוב מליח.

אר"י כך היה מנהגו של ר"י בר' אלעאי כו'.

[ל,ב] רבי יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים. אסיקנא בגמ' שלא הודו לו כלל אפי' לכפות מטתו, וכ"ש לשאר מטות, וכן הלכה. וכ"ש[263] שאין לנו שנוי מקום בבית הכנסת מן הדין, ומקום שנהגו בו עשאוהו כשבת[264] ראשונה, ומנהג חסידות הוא.

כל האוכל כשר ושותה יין כט' באב עליו הכתוב אומר[265] ותהי עונותם על עצמותם. פי' שאין לעצמותיו תחיה בתחיית המתים[266] העתיד להיות בבנין בית המקדש לאותן שמתו בגלות וחכו לישועה, שעליהם אמר הכתוב[267] אשרי המחכה ויגיע לימים[268], אבל עדיין אפשר שיש לזה תחיה ביום הדין שהוא אחר ימות המשיח.

מתני' אמר רשב"ג לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכי"ה. פי' יום הכפורים שניתנו בו לוחות שניות, וט"ו באב שבו ידעו שכלו מתי מדבר בשנת הארבעים, ומפני זה נהגו לעשות סעודה בשבת שלאחר ט' באב.

שבהן בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו, וכל הכלים טעונין טבילה. פרש"י ז"ל[269] שאין אשה בקיאה בחברתה ושמא נדה היתה[270], אבל בירושלמי[271] אפי' מונחים בקופסה הצריכום חכמים טבילה, שמתוך כך יוציאו אותן וישאלו[272] אותן[273], וכן פי' הראב"ד ז"ל[274].

חתן שחל א' מד' הצומות בתוך ימי[274a] שמחת לבו מסתבר לי שהוא חייב להתענות, דאע"ג דימי רגל ושמחה שלו הוא, ואין אבלות חדשה

ירושלים ימי עניה ומרודיה איכה א, יז. ועי' מגן אבות למאירי בענין הרביעי שכתב ע"ז שהיא מילתא דבדיחותא. ובהל' ברכות פ"ר הי"ד כתב דבנו: כשחל ט' באב במוצ"ש אין מבדילין לפי שאין שם מי שיטעום, הרי הוא כמי שהעני, שכל ישראל עניים באותה הלילה, ופטורין מלהבדיל על הכוס, ושם כתב עוד דמטעם זה מי שנמצא במקום שאין שם יין כלל ויודע בודאי שלא יהיה לו יין כל יים ראשון, יכול לאכול ללא הבדלה ויוצא בהבדלה שבתפילה, דהנמצא במקום שאין יין כלל הרי הוא עני, ואין לו להתענות. 260 רבנו תם בשבת קלט, א בתוס' ד"ה וליתן, ורבנו שמואל בערובין מ, ב בתוס' ד"ה דלמא, ורבנו בחידושיו לערובין שם בשם ר"י. 261 רבנו בחידושיו לערובין כתב על דברי ר"י: וג"ל שלא אמר רבנו ז"ל אלא לצורך דבר של מצוה כגון הא דברית מילה, אבל בדבר הרשות אף בדבר שאינו קבוע חיישינן דילמא אתי למיסרך וכדמוכח מההיא דכשותא עכ"ל. 262 רבנו בערובין שם כתב דהגאונים כתכו דמילה שהיא ביום הכפורים או באחד הצומות מברכין על אסא, ומשמע דלית להו דר"י, אלו דבריו. 263 כן כתב הרמב"ן בתורת האדם ענין אבילות ישנה, בסדר היום. 264 חסר כאן: שניה של אבלות, ומקום שיורדין מספסליהם עשאוהו כשבת. (כ"ה ברמב"ן). 265 יחזקאל לב, כז. 266 עי' בספר האשכול ח"ב ע' 15. 267 דניאל יב. יב. 268 עי' ברדב"ז ח"ג אלף סט בשם רבנו, וע"ע בשבה"ל סדר תענית סימן רעד. 269 במשנה לעיל כו, ב. 270 בספר האשכול ח"ב ע' 18 כתב: פרשו הטעם דאפשר דהמשאילה או השואלה נדה, ומטעם זה גם כשמחזירה טעונה טבילה. 271 חסר כאן: אמרו. ודברי הירושלמי בפרקין ה"ז. 272 צ"ל וישאילו. 273 לשון הירוש': מתוך שאת עושה כן הוא משאילן, ומפרש רבנו דמתוך שהוא מוציאן אזי הוא משאילן, וכן בספר האשכול שם הביא את לשון הירושלמי שכתכנו וכתב ע"ז: כלומר דע"כ צריך להוציאן להטבילן. אבל בספר המכתם כתב: פי' כיון שהטבילן אינו חס עליהן מלהשאילן והתם אמר בחולין בטלית טבולת יום, מגו דלא חס עלה ואטבלה קרעו לה לרובה עכ"ל, וכ"כ המאירי. 274 בספר המכתם

חלה בהם כדאיתא בדוכתא[275], ואין שמחה אלא באכילה כדאמרי' גבי רגלים[276] וגבי פורים[277] מ"מ כיון דרגל שלו רגל יחיד מדרבנן ותעניות אלו [הם] דרבים, אתי אבלות דרבים ודחי רגל דרבנן דיחיד, ועוד מקרא מלא דבר הכתוב[278] אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי. המקום יזכנו לראות בבנינה ובנחמתה אכי"ר.

[תם ונשלם.
יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם.
סליק מסכת תענית
בעזרת אל המוחל עונות].

כתב דהראב"ד הזכיר את הירושלמי. 275 עי' כתובות ד, א. 276 בפסחים קס, א. 277 במגילה ז, ב. 278 תהלים קלו, ו.

לית הלכתא כרב אחא בר יעקב. פירש רש"י דלא ליחוקרון ור"ח [illegible] דבפרק קמא (שבת ד' [illegible]) גבי כשמן שדיר ואיתיב לעיקרא דיקרא [illegible] דלמא אתי למיסרך ויקיס ן דרב אחא בר יעקב הקשה לאוקמי קמיה: **דלמא** אתי למיסרך. אומר רבינו שמואל וזקוק לדעת אור מקדש הנזכר הרמ"ל ולדמי מדשמי נבי זמן שאתה קנוי חיסיון לעמוד אתי למיסרך ותמצאה היה בטוחה בטעמה מתוכה סיים בגדיים מלא מרגנין יעקב [illegible] בר. יקר שהל שמרה בלא מלי בשבת ואם [illegible] סיים מבריך ואם בשבת [illegible] ולאם [illegible] מנחה [illegible] אמרי מלוה [illegible] דף רמז:

קא ח מ"י פ"ו פרק מ"ב מכלכלה כלים ו: מסכת מכלכה ב: מסכת [illegible] מ"ב מכלכה ב: מסכת [illegible] מ"ב מכלכה ב: מסכת [illegible] מ"ב

המנהגים בהלכות יום כפורים (מנהגים לר׳ אברהם קלויזנר סי׳ לח אות ג) וכן כתב בהגהת שלטן ערוך לשם (סי׳ תרכא סע׳ ג) וכן כתב מהר״ם לוריא (בתשובה לעור שם) לענין תשעה באב וכבר הא ולאי אין לזוז מן המנהג: **כתב** בית יוסף ולענין הלכה נקטינן כדברי הגאונים וכו׳ וכי האי גוונא כתב ביורה דעה סימן רס״ה (קלח: ד״ה ולענין) ומדבריו אלה משמע שסובר דיולדת בתשעה באב תתענה ותימה שכתב דלא כדברי הרמב״ן (תורת האדם מהדו׳ שעוועל עמ׳ רנה) שהביא רבינו סימן תקנ״ד דהיה כל שלשים יום מתאבלין אותה מיד ונראה דהכא כתב לפי המנהג שנהגו הנשים בעצמן להתענות שלא מן הדין ומדע שהרי בסימן זה בשלחן ערוך (סע׳ ז) כתב ב״י להדיא שגם בתשעה באב תשתה ממנו היולדת אלמא דלא תתענה וכן פסק לעיל בשלחן ערוך סימן תקנ״ד (סע׳ ו) אלא ודאי דמה שכתב כאן וביורה דעה סימן רס״ה הוא לפי המנהג שנהגו ובתשובה האריכתי בזה בס״ד: **הגהות** מיימוניות וכתב רב שמואל דאמגילתא ורות וקינות ושיר השירים מברך ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וציונו על מקרא מגילה בלחש כדאיתא במסכת סופרים עד כאן והביאו מהר״ם לוריא בהגהותיו: **תנן** ריש פרק ג׳ דמגילה (כא.) ואין מפטירין בנביא במנחה וכתבו התוספות שם (ד״ה הקורא) והטעם שמפטירין במנחה בתענית ולא בשחרית משום דכתיב ביה (ישעיה נו ו) (דרשו) [שמרו] משפט ועשו צדקה ואגרא דתעניתא לצדקתא (ברכות ו:) לעת ערב ומשום הכי נכון לאמרו בערב לאחר שעשו צדקה עד כאן:

ח ובעל ברית לובש בגדים אחרים אך לא לבנים ממש. כן כתב המרדכי (בתחלת מועד קטן) [בסוף תענית] (סי׳ תרלה) (יג): **ט ומ״ש מעשה שחל תשעה באב להיות בשבת ונדחה למחרתו והיה רבינו יעבץ בעל ברית והתפלל מנחה בעוד היום גדול ורחץ ולא השלים תעניתו וכו׳.** כן כתבו הגהות מיימוניות (פ״ה אות ד) והמרדכי בסוף תעניות (סי׳ תרל): **ובעל** ברית דאמרן נראה דהיינו אבי הבן אלא שהמרדכי כתב (בתחלת מועד קטן) [בסוף תעניות] (סי׳ תרלה) בעלי ברית ולפ״ז אפשר דגם המוהל והסנדק בכלל וזה לשון המשב״ץ יז מעשה היה בימי רבינו יעקב בן רבינו יצחק סגן לויה שהיה ברית מילה בעשרה באב ומשעה באב חל להיות בשבת ונדחה לאחר השבת כמיקון חכמים והוא היה אבי הבן והמתין עד לאחר חצות ולוה להתפלל מנחה גדולה והלך ורחץ הוא ובעל בריתו ומלו הנער ואכלו כל צרכיהם ולא השלימו עם הצבור מטעם דאמרינן (תענית טו:) ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת כל שכן ברית מילה דחמירא טפי מחמישי לכבוד השבת עד כאן משמע מדבריהם דבעל ברית היינו הסנדק או המוהל דיוס טוב שלהם הוא כמו שהוא של אבי הבן אבל מדברי הגהות אשי״י פרק אלו מגלחין (מו״ק סי׳ ג) נראה קצת דבעל ברית קרי בהאי עובדא לסנדק ולא למוהל ומכל מקום נראה דלא גרע מוהל מסנדק: **ומשמע** לי דהא דרבינו יעבץ דוקא בתשעה באב שחל להיות בשבת ונדחה למחרתו דכיון דאידחי לא חמיר כולי האי אבל אם לא היה נדחה אלא שחל להיות באחד מימי השבוע לא היה מיקל בו בכך וכן משמע מהתיא דמייתי מרבי אלעזר ברבי צדוק (עירובין מא., תענית יב.) דאמר וחל תשעה באב בשבת ודחינוהו לאחר השבת ואם איתא דהוא הדין לחל תשעה באב באחד מימי השבוע הוה ליה לסתום ולומר והתענינו בתשעה באב ולא השלמנוהו מפני שיום טוב שלנו היה ואין לומר דאילטריך למימר דחל תשעה באב בשבת ודחוהו למחרתו לאשמועינן דאפילו הכי התענו בו רוב היום וכדקתני והתענינו דהא ודאי לא אתא אלא לומר דלא השלימוהו מפני שיום טוב שלהם היה ואם כן למה ליה למימר דתשעה באב שחל להיות בשבת ונדחה למחרתו הוה אי לאו למימרא דדוקא בהאי גוונא הוא דלא בעי לאשלומי אבל אם חל להיות באחד מימי השבוע צריך להשלים וכן נראה מתוך תשובה אחת מחכמי אשכנז שבאה לידי

ל **ונוהגים שלא לשחוט ושלא להכין צרכי סעודה עד אחר חצות.** כן כתב הרא״ש בסוף תעניות (סי׳ ג) בשם הר״מ (הל׳ שמחות סי׳ פז) וכתב שלשון התוספתא (תענית פ״ג הי״ג) משמע כן דתניא מתקנין בתשעה באב למולאי תשעה באב פירות מסוף היום כמו ממנחה ולמעלה דומיא דיום הכפורים דמותר בקינבא ירק מן המנחה ולמעלה עד כאן וכן כתבו הגהות מיימוניות (שם אות ב) וכן כתב במרדכי (בתחלת מועד קטן) (תענית סי׳ תרלו) וכתב דטוב להמתין ממנחה ולמעלה ומשמע מדבריו דלהמתין עד מנחה קטנה קאמר אבל העולם לא נהגו להמתין אלא עד חצות: **כתב** הרשב״א בתשובה (ח״א סי׳ שו) על אחד ששחט קודם חצות כל דברים אלו לא נהגו בהם אלא כדי שיהא יושב ומיושב יא) בתחילה של ירושלים ולהתאונן ולהתעסק בהבי וקינות כאבל ואם נהגו לשחוט עד חצות או עד הערב אסור להקל בזה עכ״ל: **במנחה** קורין ויחל (שפות לב יא—יד, לד א—י) ומפטירין דרשו (ישעי׳ נה ו — נו ח) וכו׳. הרב דוד אבודרהם (עמ׳ רנז) סתם שמפטירין שובה (הושע יד ב): **ואומר** נחם בבונה ירושלים. כבר נתבאר משפטו בסימן תקנ״ז ומשפט עננו יתבאר בסימן תקס״ה ותקס״ו: **כתבו** התוספות בפרק ב׳ דתעניות (טז. ד״ה יוצאין) אהא דאמרינן ויוצאין לבית הקברות ביום תענית צבור מכאן נוהגים בכל מקום ליצא לבית הקברות בתשעה באב שהרי תשעה באב הוא תענית צבור: **כתב** בתשב״ץ סימן תס״א שבימי רבינו יעקב סגן לויה מת אחד בתשעה באב ולא הניח לומר עליו לידוק הדין משום דכתיב (איכה ב טו) קרא עלי מועד:

דרכי משה

(יג) **וכתב** במהרי״ל (שם) במילה שחלה בתשעה באב עצמו ופסק דהמוהל והסנדק ואבי הבן ילבשו בגדי שבת אחר גמר הקינות כשבאין למול התינוק:

פרישה

(ז) **ובעל ברית לובש בגדים אחרים וכו׳.** ואבי הבן והמוהל והסנדק כולן נקראים בעלי ברית. רמ״א (סע׳ ח): (ח) **במנחה קורין ויחל כו׳ ומפטירין דרשו.** והטעם שמפטירין בשאר תעניות במנחה ולא בשחרית משום דכתיב בה (ישעי׳ נו ו) (דרשו) [שמרו] משפט ועשו צדקה ואגרא דתעניתא לצדקה לעת ערב ומשום הכי נכון לאמרו בערב מוספות במגילה:

הגהות והערות

י) עיין במרדכי מועד קטן סימן תתקלד: יא) צריך לומר יושב ״ומחשב״ וכן הגיה במור וקציעה:

במוצאי שבת לא אמרינן שיבדיל ויתן לתינוק משום דחיישינן דאתי למיסרך דחשיב שפיר דבר קבוע כיון שלפי קביעות השנים בא לפעמים באחד בשבת לסוף שלש או ארבע שנים פעם אחת: ח (ז) **ובעל ברית לובש בגדים אחרים אך לא לבנים ממש:** 7ט **מעשה שחל תשעה באב בשבת ונדחה עד למחרתו והיה רבינו יעבץ בעל ברית והתפלל מנחה בעוד היום גדול ורחץ ולא השלים תעניתו לפי שיום טוב שלו היה.** וראיה מהא דתניא (עירובין מא.) אמר רבי אלעזר ברבי צדוק אני הייתי מבני סנאה בן בנימין וחל תשעה באב בשבת ודחינוהו עד לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיום טוב שלנו היה: ל ונוהגין שלא לשחוט ושלא להכין צרכי סעודה עד לאחר חצות. (מ) **במנחה קורין ויחל כמו בשאר תעניות ומפטירין דרשו ורבינו האי כתב שמנהגם להפטיר שובה ומתפללין שמונה עשרה ברכות ואומר נחם בבונה ירושלים ועננו בשומע תפילה ושליח צבור אומרו בין גואל לרופא:**

אח תקנט הלכות תשעה באב

תקכ (א)

באר הגולה

מגן אברהם

מ״ז מגן דוד

חלק שני

יוצא שזה שבירך שעשה נסים על הדלקת נרות חנוכה של בית הכנסת יצא ידי חובת ברכה זו, ולא יחזור לברך אותה שנית כשמדליק בביתו. ולא יברך אלא ברכת להדליק נר חנוכה בלבד. וכן פסק הגאון רבי אברהם הכהן משאלוניקי בספר טהרת המים בשיורי טהרה (מערכת ח אות ג).

ואמנם אף לענין ברכת שהחיינו אין הדברים ברורים כל כך, שמה שתפס בפשיטות הגאון בעל זרע אמת, שמאמר חז"ל „זמן אומרו אפילו בשוק", שייך גם לגבי חנוכה, מבואר להיפך בפרי חדש (סימן תרעו סעיף א), וזו לשונו: ברכת שהחיינו לא נתקנה אלא על ההדלקה או הראיה, אבל בלא זה לא יברך, ומה שאמרו (בעירובין מ:) זמן אומרו אפילו בשוק, זהו רק בזמן של רגלים. ע"כ. וכן כתב המאירי עצמו במגילה (ד.) וזו לשונו: שכל שאין בו חיוב כוס לקידוש אין בו ברכת זמן, ואל תשיבני מיום הכפורים, ששם קדושתו יתירה ולא נפקע חיוב כוסו אלא מצד חומר איסור שתיה שבו, אבל פורים דומה לחנוכה שיש בו זמן על ההדלקה והראיה ולא על היום. ע"כ. וכן הסכמת מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן תרצב) בשם האחרונים. אף על פי שלא הזכיר מדברי המאירי כלל. ובשו"ת אגרות משה (חלק או"ח סימן קצ) השיג אף הוא על דברי הזרע אמת שחילק בזה בין שעשה נסים לשהחיינו, שתמוה מאד לחלק ביניהם, ואף שהחיינו לא תיקנו על היום אלא על ההדלקה או הראיה. ע"ש. אולם כבר הבאנו דברי המאירי (שבת כנ.) שסובר שמאמר חז"ל זמן אומרו אפילו בשוק הוא גם לגבי חנוכה ופורים. וכן כתב בפשיטות הגאון יעב"ץ בספר מור וקציעה (סימן תרצב). ועל כל פנים לענין הלכה בודאי שיש לחוש לסברת המאירי בשבת שלא יחזור לברך שעשה נסים ושהחיינו בביתו, שספק ברכות להקל. וכדברי הטהרת המים הנ"ל. וכן פסק בשו"ת התעוררות תשובה חלק א' (סימן קג). וכן מתבאר בספר לקט יושר (עמוד קנא) בשם הגאון רבי ישראל איסרלן בעל תרומת הדשן. וכל זה בבחור רוזק הסמוך על שלחן עצמו, ודר בביתו, אבל בעל משפחה חוזר ומדליק בביתו עם כל הברכות שתיקנו חז"ל על הדלקת נרות חנוכה כדי להוציא את כל בני ביתו ידי חובתם.

סימן עח

שאלה: חתן שחל יום תענית אסתר בתוך שבעת ימי המשתה שלו, האם בכל זאת צריך להתענות תענית אסתר עם הצבור, או לא? וכן אם יש מילה באותו יום, האם בעלי הברית, שהם: אבי הבן, והסנדק, והמוהל, חייבים להתענות עם הצבור, או לא?

תשובה: בחידושי הריטב"א (תענית לא.) כתב, חתן מתענה בארבע צומות שחלו בימי המשתה שלו, וחם שבעה עשר בתמוז, תשעה באב,

צום גדליה, ועשרה בטבת. שאף על פי ששבעת ימי המשתה שלו הם ימי רגל ושמחה, ואמרו במועד קטן (ט.) אין שמחה בלא אכילה ושתיה, מכל מקום כיון שאינם אלא ימי רגל של יחיד, ואילו תעניות צבור אלו הם ימי אבל דרבים, אתי אבלות דרבים ודחי רגל דיחיד. כעין מה שאמרו במועד קטן (יד:). ועוד שמקרא מפורש הוא, אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי. ע"כ. ונראה שטעם זה לא שייך לגבי תענית אסתר, שהרי לא נתקן לשם צער ואבל, אלא זכר לתענית שגזרו מרדכי ואסתר ביום זה, כמבואר בהרא"ש (ריש מגילה) בשם רבינו תם. וכן מתבאר מדברי המרדכי במגילה (ה.) שאף על פי ששנינו לגבי ארבע צומות שמאחרים ולא מקדימים, כלומר, שאם חלו ימי תעניות צבור אלו בשבת, דוחים התענית לאחר השבת, ואין מקדימים התענית לימים שלפני השבת, דאקדומי פורענותא לא מקדמינן, מכל מקום תענית אסתר שחל להיות בשבת מקדימין התענית ליום חמישי, משום שתענית זה לאו פורענותא הוא, אלא תענית של שמחה זכר לנס שאירע בו. וכן כתב רבינו המאירי בספר מגן אבות (סימן כג). ואם כן מסתבר שאין החתן מתענה צום אסתר כשחל בתוך שבעת ימי המשתה שלו, כיון שיום טוב שלו הוא. וכן פסק להקל בשו"ת בית דוד (חלק או"ח סימן תעו). וכן דייק הגאון רבי יצחק טייב בערך השלחן (סימן תרפו) מדברי הריטב"א הנ"ל, שחתן אינו מתענה ביום תענית אסתר. והנה מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן תרפו אות ו), העתיק מה שכתב הבית דוד להקל בזה בין בתענית אסתר ובין בעשרה בטבת, וסיים: „ולעיל בסימן תקמ"ט כתבתי בשם הריטב"א סוף תענית שחתן מתענה בד' צומות". ע"כ. והגאון רבי יהודה שמואל אשכנזי בסידור בית עובד (בהלכות תענית אסתר דף סז ע"ב), כתב, שמרן החיד"א הולק על כל דברי הבית דוד, וסובר שהחתן צריך להתענות אף בתענית אסתר, ושכן עיקר. ע"כ. אולם באמת אין זו כוונת מרן החיד"א, שלא בא לחלוק אלא על מה שהיקל הבית דוד בצום עשרה בטבת, שדבריו נסתרים מדברי הריטב"א הנ"ל, אבל לענין תענית אסתר גם הוא מודה שיש להקל. ובפרט לפי מה שכתב רש"י בתשובה שהובאה בפרדס הגדול (סימן רד) שתענית אסתר אינו חובה אלא מנהג. וכן כתב במחזור ויטרי (סימן רמה). וכן דעת הרמב"ם (בפרק ה' מהלכות תעניות הלכה ו). וכן מבואר בארחות חיים (הלכות פורים אות כו). ובשבולי הלקט (סימן קצד). אלא שהראב"ד סובר שתענית אסתר הוא מדברי קבלה, שנאמר וכאשר קבלו על נפשם ועל זרעם דברי הצומות וזעקתם. והובאו דבריו בהר"ן (סוף פרק ב' דתענית). ועל כל פנים גם להפוסקים הנ"ל מנהג ישראל תורה הוא, ואסור לבריאים לפרוש מן הצבור, כמבואר בשבולי הלקט שם. אבל לחתן בודאי שיש להקל כיון שיום טוב שלו הוא, ושמח את אשתו אשר לקח. וכן פסק בשו"ת ויאמר משה (סימן כג), והשיג בזה על הבית עובד הנ"ל. וכן ראיתי בספר מעשה

נסים בחידושיו לאורח חיים (סימן תרפו) שהשיג על הבית עובד בזה, והעלה להקל. ע"ש. ואמנם הגאון רבי ישמעאל הכהן בשו"ת זרע אמת חלק ג' (סימן עז) פסק גם כן שהחתן צריך להתענות בתענית אסתר, אולם העיקר בזה כדברי כל האחרונים הנ"ל שכתבו להקל. וכן פסקו הגאון רבי ישעיה דיין בספר זה כתב ידי (סימן תרפו), והגאון רבי משה שתרוג בשו"ת ישיב משה חלק א' (סימן רמו), וכן העלה הרה"ג רבי כלפון משה הכהן בשו"ת שואל ונשאל חלק ג' (סימן ב). וכן עיקר *).

לאור האמור נראה שיש להקל גם לבעלי ברית, שהם אבי הבן והסנדק והמוהל, כשחל ברית מילה ביום תענית אסתר, שאינם צריכים להתענות, שיום טוב שלהם הוא, וכמו שכתבו רבינו החתם סופר בתשובה (חלק או"ח סימן קנח), והגאון רבי היים פלאג'י בשו"ת נשמת כל חי (חלק יו"ד סימן סב), שיש חיוב מדברי סופרים לעשות משתה ושמחה ביום המילה, וראה עוד בשו"ת פנים מאירות חלק ג' (סימן לז), ובספר מאורי אור (עוד למועד דף קלט ע"ב), ועוד. ומכל שכן לפי מה שמבואר בתשובת הגאון בעל כנסת הגדולה שהובאה בספר בתי כנסיות (סימן רפב), שמעלת בעלי הברית גדולה יותר ממעלת חתן, שגדולה מילה שנכרתו עליה י"ג בריתות. [וראה עוד בזה בשו"ת שערי רחמים פרנקו (חלק יו"ד סימן לא)]. וכן פסק רבינו הגר"א מוילנא בביאוריו לאורח חיים (סימן תרפו סק"ח), שמותר לבעלי ברית לאכול ביום המילה שחל בתענית אסתר. ואמנם הגר"א שם התיר בזה אף בשאר צומות **). ואילו להלכה אנו

*) ודע שאף אם רצה החתן להחמיר על עצמו ולהתענות בתוך שבעת ימי המשתה תענית אסתר, אינו רשאי, וכמו שכתב כיוצא בזה בשו"ת בית דוד (חלק או"ח סימן שמז) שבעל ברית שרוצה להחמיר להתענות ביום פטירת אביו אינו רשאי, שהוא מצווה לאכול ולשמוח, ואם מתענה הרי הוא מבטל המצוה. ע"כ. וכן פסק בשו"ת פני יהושע חלק ב' (חלק או"ח סימן מ). ע"ש. וכן פסק הגאון רבי יהודה עייאש בשו"ת בית יהודה חלק ב' (סימן כג), שחתן בכור שרוצה להחמיר על עצמו ולהתענות בערב פסח, אינו רשאי, משום שיום טוב שלו הוא. ע"ש. והוא הדין לתענית אסתר שאינו חובה כל כך וכנ"ל, שאינו רשאי להחמיר על עצמו ולהתענות, מכיון שיום טוב שלו הוא. ולאפוקי ממה שפסק בשו"ת שואל ונשאל חלק ג' (סימן ג), שאף על פי שהעיקר כדעת האומרים שחתן אינו צריך להתענות בתענית אסתר אפילו כשחל בזמנו, מכל מקום אם רצה להחמיר על עצמו ולהתענות רשאי להחמיר אפילו בתענית אסתר דחוי. ע"ש. וכיוצא בזה כתב בשו"ת שושנים לדוד (חלק או"ח סימן ג), שאף שהמיקל בזה לא הפסיד, המחמיר להתענות תבוא עליו ברכה. ע"ש. ואין דבריהם נכונים להלכה. והעיקר כמש"כ שאינו רשאי להחמיר. וכן כתב בשו"ת משיבת נפש (חלק או"ח סימן יז) לענין בעלי ברית, והוא הדין לענין חתן. ודו"ק.

**) ולכאורה נראה שנעלם מעיני קדשו של הגר"א מה שכתב הריטב"א (תענית לא.) להחמיר בזה. אולם יש מקום לומר דסבירא ליה להגר"א שרבינו יעב"ץ וכל סיעתו שהתירו לבעלי ברית לאכול בתשעה באב דחוי, חולקים על הריטב"א בזה, שהרי לפי טעמו של הריטב"א שאבלות דרבים דוחה שמחת יום טוב של יחיד, גם בתשעה באב דחוי, כיון שהלכה רווחת

תופסים עיקר כדברי הריטב"א הנ"ל, שאין לדחות התענית של ארבע צומות שהם אבלות דרבים מפני רגל של יחיד. ורק בתענית דחוי, כגון שחל בשבת ונדחה ליום ראשון, אין צריך להתענות ולהשלים, וכמו שכתב המרדכי (בסוף תענית) בשם רבינו יעב"ץ. וכן כתבו בספר הרוקח (סימן קיג), והאור זרוע חלק ב' (סימן תמ), וכן כתב בהגהות אשרי (מועד קטן כא.), ובשו"ת התשב"ץ חלק ג' (סימן ח). וכן פסקו הטור והשלחן ערוך (סימן תקנט סעיף ט). מכל מקום לענין תענית אסתר יש להקל גם כשאינו דחוי. וכן העלה בשו"ת משיבת נפש (חלק או"ח סימן יז), שאף על פי שהרמ"א (סימן תרפו) כתב, שאם חל י"ג באדר בשבת ומקדימים להתענות ביום חמישי, וחל בו ברית מילה, מותר לאכול בסעודת ברית מילה, ולמחרת ביום הששי יתענו האוכלים, נראה שזהו דוקא לענין יתר הקרואים לסעודת מצוה זו, אבל בעלי הברית עצמם אינם מתענים כלל בתענית אסתר אפילו כשחל בזמנו. ואינם צריכים להתענות יום אחר כלל. ואפילו אם ירצו בעלי הברית להתענות עם הצבור ביום תענית אסתר, אסור להם לעשות כן, שיום טוב שלהם הוא. עכ"ד. וכן פסק הגאון רבי יצחק טייב בערך השלחן (סימן תקנ). ואף שהגאון רבי יהודה עייאש בספר מטה יהודה (סימן תרפו), רוח אחרת עמו, ונטה קו להחמיר, לפי דברי הראב"ד וסיעתו שסוברים שצום תענית אסתר חובה, נראה שהעיקר להלכה כדברי רוב האחרונים המקילים. וכן פסק המשנה ברורה בשער הציון (סימן תרפו אות טז). וכן עיקר.

המורם מכל האמור, שחתן בתוך שבעת ימי המשתה שלו, וכן בעלי הברית, שהם: אבי הבן והסנדק והמוהל, אינן מתענים כלל בתענית אסתר אפילו כשחל בזמנו. ואינם רשאים להחמיר על עצמם ולהתענות, מפני שיום טוב שלהם הוא.

(במשנה מגילה ה.) שמאחרים ולא מקדימים, ומשום דאקדומי פורענותא לא מקדמינן, אם כן הוה ליה נמי אבלות דרבים, ואיך תדחהו שמחת מילה של יחיד. ובפרט לפי מה שכתב בשו"ת בית דוד (חלק או"ח סימן תעו) שחתן עדיף מאבי הבן ביום המילה, שהרי חופה דוחה אבלות כיום טוב של תורה. ע"ש. וכמו שהקשה כן בשו"ת זרע אמת חלק ג' (סימן עז) על רבינו יעב"ץ, ולכן נטה קו להחמיר אפילו בארבעה צומות דחויים מטעמו של הריטב"א. ואילו הגר"א סבירא ליה כל בתר איפכא דנקטינן הלכה כרבים רבינו יעב"ץ וכל קדושים שעמו, דפליגי על הריטב"א, וכפסק מרן השלחן ערוך (סימן תקנט) להקל. ולכן בשאר צומות יש להקל אפילו כשאינם דחויים, ורק בתשעה באב יש להחמיר כשאינו דחוי תואיל ונכפלו בו הצרות. ועיין בשו"ת הריב"ש (סימן דפז) שכתב, שהטור אורח חיים (סימן תקסז) שפסק שביום הכפורים ותשעה באב טעימה אסורה, עשה שאר תעניות כתענית יחיד להקל בזה, כיון דברצו תליא מילתא. ע"כ. והכי נמי בדין זה יש להחמיר יותר בתשעה באב. ועיין בחידושי הרשב"א והריטב"א (מגילה ה:). ובשו"ת יביע אומר חלק א' (סימן לד — לד). ואכמ"ל.

מו"ר הגר"מ שכטר שליט"א

החפצא דנ"ח בעינן הדלקה לשם נ"ח, ולהצד דהנחה ע"מ יכול לעשות ההדלקה אף חש"ו, דאין ההדלקה מעשה המצוה שתחול עליה כללא דכל שאינו מחוייב בדבר, וכו', והדלקת החש"ו שפיר חשיבא הדלקה לשם נ"ח, דאף דחש"ו לאו בני דיעה נינהו, מכ"מ חלות שם כונה עפ"י דין שפיר אית להו [עחי' הגר"ח הל' ייבום וחליצה, ובס' קובץ הערות ליבמות סי' ע"ן], ובהכי סגי ליצור חפצא דנ"ח, במכוון בשעת הדלקה לשם נ"ח.

ומעתה נל"פ דבהכי פליגי הרמ"א והיש"ש בהדליקה למעלה מכ"ף אמה ואח"כ הניחה, אי יוצא י"ח למ"ד הנחה ע"מ, דטעמא דלא יצא למעלה מכ"ף היינו משום דלא שלטא בי' עינא, ובפשוטו הי' נ"ל דזה רק הוי חסרון בקיום המצוה, שהדליק באופן שלא הי' בהדלקתו פרסומי ניסא, אבל חפצא דנ"ח שפיר י"ל דהוי אפי' למעלה מכ"ף, ודומיא דשי' הר"ת והרא"ש בסוכה שלמעלה מכ"ף אמה, דכוותייהו קיי"ל, דהחפצא דהסוכה כשרה היא, אלא דלא יצא בכה"ג י"ח מצות ישיבת סוכה, וסוכה ונ"ח דין אחד להם. וא"כ, למ"ד הנחה ע"מ, שפיר יוצא במה שהוא מניח את הנ"ח הזה למטה, דבשעה שהדליקו למעלה מכ"ף שפיר נעשה אז ע"י הדלקתו לחפצא של נ"ח, ולקיום המצוה רק בעינן שיעשה מעשה הנחה על זה החפצא של נ"ח. ולדעת היש"ש צ"ל, שנ"ח למעלה מכ"ף לא מיקרי נ"ח, וכעין שיטת הר"ר ישעי', דסוכה למעלה מכ"ף חשיבא כסכך פסול מפני גובהה, ולא רק דהוי חסרון בקיום המצוה. וא"כ, אפי' לפי הסברא דהנחה ע"מ ג"כ לא יצא, דאף לדיעה זו, הלא מכ"מ בעינן שתהא שמה מעשה הדלקה בכדי ליצור ולחדש את החפצא של הנ"ח, וכאן שהדליקה למעלה מכ"ף, הרי לא הי' עליו שם נ"ח בשעת הדלקה.

ג. טעה והדליק ה"א נרות בליל וא"ו

ואגב יש להעיר, דהנה רש"י פי' אגמ' הנ"ל דעששית שהיתה דולקת והולכת וכו', שהדליקה למצות חנוכה מע"ש, ודלא כפירוש התוס' דמיירי שהדליקה מתחילתה לצורך שבת, ולדידי' צ"ע קו' התוס'. ומן ההכרח לומר דס"ל כתירוצא דהתוס', אלא דמוסיף עוד וסובר, דלא רק נר שבת ונ"ח חשיבי כב' מצוות שונות, אלא אפי' נר ליל א' ונר ליל ב' נמי חשיבי שתי מצוות נפרדות, ובהדליק לשם נר ליל א', הרי אין שמה חפצא של נ"ח של ליל ב', ולזה בעינן הדלקה שניה לחדש החפצא דנ"ח של ליל ב', וכ"כ שמה בשפת אמת. ולפי"ז יש להעיר לענין הלכה, בדימה בדעתו שהיום יום ה', והדליק ה' נרות, ונזכר אח"כ שהוא יום ו', ושצריך הי' להדליק ו' נרות, דלדעת רש"י יש סברא לומר שמאחר שלא כיוון לשם נ"ח של ליל ו' שלא יי"ח כלל במה שהדליק, וצריך לחזור ולהדליק ו' נרות מחדש, ולא רק להוסיף נר אחד. אך יש לחלק בפשיטות. ועיי' בזה בפר"ח, הובאו דבריו בתשובות רעק"א תניינא (סי' י"ג).

סימן כב

ברית מילה בתענית אסתר

7 בתשו' יחוה דעת סוף ח"ב הכריע, דבעלי הברית, וכן חתן וכלה אינם מתענים בתענית אסתר, אפילו חל בזמנו ולא נדחה. ועיי"ש מש"כ בטעם הדבר. והי' נ"ל עוד בביאור

הענין, דהנה אי' באו"ח סי' תקנ"ט ס"ט, ט"ב שחל להיות בשבת ונדחה ליום ראשון, בעל ברית מתפלל מנחה בעוד היום גדול... ואינו משלים תעניתו לפי שיו"ט שלו הוא. ועיי"ש במג"א סקי"א, ונדחה, אבל אם חל מילה בט"ב, משלימין... והקשה המקשה למהר"ם לובלין בתשובה, דהא סוף פ"ג דעירובין אמרינן מהא דר"א ב"ר צדוק שאמר, פעם אחת חל ט"ב בשבת ודחינהו לאחר שבת, והתענינו בו ולא השלמנוהו, מפני שיו"ט שלנו הוא (פירוש, שהיה מביא קרבן עצים ביו"ד באב), ופריך, טעמא דיו"ט, הא ערב יו"ט, משלימין (פירוש, שבכל ט"ב היו משלימין, אע"ג שהיה ערב יו"ט שלהם, ש"מ שמותר להשלים בערב שבת). וקשה, מאי קפריך... על כרחך שאף בט"ב אין משלימין ביו"ט שלו, א"כ, למה פסק הרב"י דמשלים בט"ב עצמו. ותירץ, דבאמת המקשן סבר דאין משלימין אפילו בט"ב עצמו. אבל התרצן... לא דחינן ט"ב עצמו בפניהם. ועיי"ש בהמשך דברי המג"א. והמעיין שם בגמ' ערובין יראה שתירוץ המהר"ם לובלין צע"ג, דזו לא היתה נקודת המחלוקת שבין המקשן להתרצן, ולמה לא נימא כדעת השואל שבתשו' מהר"ם, דמקושיית המקשן מוכח דאף בט"ב גופא יש להתיר לאכול ביו"ט שלנו, שהרי נקורה זו מעולם לא נדחית בסוגיא.

ובביאור הענין שמעתי מכב' מו"ר הגרי"ר הלוי ז"ל, דהנה שם בתחילת הסוגיא (דף מ' סוף ע"ב) אמר רבה, כי הוינן בי רב הונא איבעיא לן, בר בי רב דיתיב בתעניתא במעלי שבתא, מהו לאשלומי. ובצרדי הספק הי' נראה לומר, דהנה חזינן מברייתא דראב"צ, דבחל יום קרבן העצים בט"ב שנדחה, שהתענו ולא השלימו את התענית. ויש להסתפק בגדר היתר זה, דיש לבאר דה"ט דלא השלימו, דביום קרבן העצים יש מצות אכילה, וכל היכא דאיכא חובת אכילה, אין מחוייבים להשלים את התענית. א"נ יל"פ, דמאחר שיום קרבן העצים דינו כיום טוב, וכסיום לשון הברייתא הנ"ל, "מפני שיו"ט שלנו היה", [וכ"ה לשון הרמב"ם סוף פ"ו מהל' כלי המקדש, והיה להם כמו יום טוב, ואסורים בו בהספד ובתענית ובעשיית מלאכה, ורבר זה מנהג...], א"כ י"ל דהיות ודין יו"ט יש על אותו היום, ממילא י"ל שאסור לו להתענות בו, וכדין כל יו"ט, ומה"ט הוא שהותר לו לאכול.

ונראה דב' נפק"מ לדינא איכא בחקירה הנ"ל: א) בתענית שחל בע"ש, דמצד מצות כבוד שבת יש תמיד חובה לאכול משהו, בכל ע"ש, כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה, אך א"א לומר שיש שם יו"ט על היום רערב שבת. וממילא, לפי הביאור הראשון, דה"ט דלא השלימו התענית ביו"ד אב — מפני שהי' באותו היום חובה לאכול, הוה"נ בכל ע"ש כשחל בו תענית, די"ל שלא ישלימו. אך לפי הביאור השני, דיסוד ההיתר ביום של קרבן עצים היה מפני שחל על היום שם יו"ט, ממילא לא שייכא הך סברא כלל בכל תענית שחל בע"ש.

ב) ועוד נפק"מ איכא לגבי מילה בט"ב שלא נרחה. דלפי הצר הראשון הנ"ל דכל היכא דאיכא מצות אכילה א"צ להשלים התענית, א"כ הוה"נ בחלה מילה בט"ב, ריש להתיר אכילה לבעלי הברית מהאי טעמא גופא. אך לפי הביאור השני, דיסוד ההיתר הוא מפאת מאי דחייל על היום שם "יו"ט", וביו"ט אסור להתענות, לפי"ז שפיר יש לחלק ולומר, רזה לא שייך אלא בט"ב שנדחה, דאילו ביום ט"ב גופא, מאחר שיש על היום ההוא שם ודין "יום אבל", א"א שיחול עליו שם "יום טוב", דיו"ט ויום אבל הם תרתי־דסתרי, ומאחר שכן צ"ל הדין, דדוקא בט"ב שנדחה, ששם "יום האבל" היה רק אתמול — ביום השבת, והיום, ביום א' ביו"ד אב, אין על עצם היום שם "יום אבל" כלל, אלא שהיום אנחנו מקיימים את

התענית שנתחייבנו בו אתמול[1]. בכה״ג שפיר י״ל, שמאחר שחל על היום שם ״יום טוב״ שאסור לו להתענות. משא״כ ביום ט״ב שלא נדחה שא״א לחול שם יו״ט ביום ט״ב גופא.

ומעתה נראה, דב׳ הלכות אלו תלויות הן זב״ז: דאם אינו צריך להשלים בתענית שחל בע״ש, א״כ הוה״נ דא״צ להשלים בחלה מילה בט״ב גופא. דיסור ההיתר דאי־השלמה הוא מכח חובת ומצות האכילה. משא״כ אם נניח דבתענית שחלה בע״ש דמתענה ומשלים, א״כ צ״ל הדין דבחלה מילה בט״ב שלא נדחה שלא יהיה היתר להפסיק התענית, מאחר דיסוד היתרא דראב״צ הוא מפאת דין ושם יו״ט שחל על היום, וזה לא שייך בב׳ אופנים אלו.

ולפי״ז ניחא טובא פסק השו״ע, דאף דמוכח להדיא מסברת המקשן דאף בחלה המילה בט״ב שלא נדחה יש להתיר לבעלי הברית להפסיק בתעניתם, מכ״מ לא קיי״ל הכי. דכל קושיית המקשן אזלא רק לפי סברת התנאים הסוברים דבתענית שחלה בע״ש אינו משלים, ולכך הקשה, דא״כ בכל ט״ב, הי׳ צ״ל דינו כערב יו״ט בעד ראב״צ, שהרי בכל יו״ד אב הי׳ יו״ט בעדו, ומדוע לא הפסיק תמיד תעניתו בט״ב, כדין כל תענית שחל בע״ש שמתענה ואינו משלים. ובוראי לפום הך סברא, דמותר להפסיק בכל תענית שחלה בע״ש, הוה״נ דמותר להפסיק אפי׳ בט״ב שלא נדחה כשיש בו ביום מצות אכילה. אבל לפי מסקנת הגמ׳, דהלכתא בתענית (שחלה בע״ש) מתענה ומשלים, כלומר, דיסוד היתרא דראב״צ הוא לא מכח מצות אכילה, אלא מכח השם יו״ט שחל על היום, א״כ ממילא יוצא דבחלה מילה בט״ב שלא נדחה דליכא היתרא, וכמשנ״ת. עכת״ד רבנו, ז״ל.

ומעתה היה נראה לומר, דכל זה החילוק לא שייך אלא לגבי שאר תעניות, שהם ימי אבל. אבל בתענית אסתר, בין בזמנה ובין בנדחה, אין על היום שם יום אבל כל עיקר. דהנה קיי״ל דבטלה מגילת תענית חוץ מחנוכה ופורים. ונחלקו הפוסקים בדין לפניהם ולאחריהם דחנוכה ופורים, אם דינם כשאר ימים טובים דמגילת תענית, דבטלו, או שדינם כחנוכה ופורים גופא, שלא בטלו. [עי׳ בעל המאור, השגת הראב״ד, ומלחמות פ״ק דמגילה.] ובספר האשכול הקשה, היאך אנו מתענים בתענית אסתר, לפי אותה הדיעה דאפילו לפניהם ולאחדיהם דחנוכה ופורים נמי לא בטלה. ועי״ז תירץ (בהל׳ תענית סי׳ ג׳, ועיי״ש בנחל אשכול אות ה׳.) דדוקא תענית של תשובה ושל אבל אסור לפניהם ולאחריהם דפורים. אך תענית אסתר היא תענית של שמחה, שהרי התענו מרדכי ואסתר והתפללו, ונענו בתפילותיהם, ובכל כה״ג ליכא איסור תענית בלפניהם ולאחריהם דפורים.

וכה״ג שמעתי מכב׳ רבנו, ז״ל, בקשר לדין המשנ״ב (רס״י תקנ״א בבה״ל) בשם הפרמ״ג, דאפשר יש לאסור נישואין ותספורת בעשרה בטבת ובצום גדליה, דימים אלה ימי אבל הם. וכן עמג״א (סי׳ תק״נ סק״ג) בשם השל״ה, דבעל נפש יחמיר על עצמו לנהוג אף בשאר עינויים אפי׳ בשאר תעניות, וכן בחומרת לילו כיומו, דמעיקר התקנה כולם אסורים בכולם, אלא כיון דתליא ברצו, אבותינו לא רצו לנהוג בחומרות אלו (עיי״ש בהגר״א סק״ג מה שהביא מס׳ תורת האדם להרמב״ן) לפי שאין רוב הציבור יכולים לעמוד בה. ואמר בזה רבנו, ז״ל, דלפי דעתו, אין הדברים הללו אמורים לגבי תענית אסתר, דמעיקרא לא נתקנה בתורת תענית של אבלות כלל, ואין להחמיר

1) ובדבר הזה, אם התענית ביו״ד אב (כשחל ט״ב בשבת) בתורת תשלומין או לא כבר דנו האחרונים, ועי׳ מסורה חוברת וא״ו, עמ׳ כ״ח־כ״ט.

בנישואין ותספורת, ואף לא בשאר עינויים. עכת״ד.

ולפי יסוד זה הי׳ נראה לומר, דבתענית אסתר אין מקום לחלק כלל בין בזמנה לבין נדחה, דאפילו בזמנה אין על היום שם ״יום אבל״ שנאמר שא״א לחול עליו שם ״יום טוב״, ובין בזמנה ובין שלא בזמנה חל עליו שם ״יו״ט שלנו״, וצ״ל הדין שבעל הברית וכן חתן וכלה יתענו ולא ישלימו עפ״י מה שנתבאר לעיל.

ועד״ז הי׳ נראה להעיר עוד, דבמשנה סוף יומא מבואר דמחנכים את הקטנים בתענית יוה״כ, ואילו במשנ״ב (בבה״ל רס״י ת״נ) מבואר דליכא חינוך לתעניות ט״ב, י״ז בתמוז וכו׳. ובפשוטו נראה לומר דה״ט, דיסוד וענין התעניות דט״ב וי״ז בתמוז הוא מדיני אבלות, וכמשנ״ת למעלה, וקיי״ל להלכה (עי׳ נקוה״כ ליו״ד סי׳ ש״מ, על דברי הט״ז שמה ס״ק ט״ו) דליכא חינוך כלל לאבלות, אפילו בקטן שהגיע לחינוך. ולפי״ז יש להעיר, די״ל, דהיינו דוקא בשאר תעניות חוץ מתענית אסתר, אבל בתענית אסתר שאין יסודה מדין אבלות, אלא אדרבא, תענית של שמחה היא, וכדברי האשכול הנ״ל, שפיר י״ל דאיכא חובת חינוך דומיא דיוה״כ[2]. ואף דתענית אסתר אינה אלא מנהגא, מכ״מ נראה פשוט דאיכא דין חינוך אפילו אמנהגים, וכאשר שמעתי מכב׳ יקירי הר״ר יעקב וועהל, שליט״א, להוכיח מגטין (נב.) שהאפוטרופין עושין להם ליתומים לולב וערבה וסוכה וציצית, וכל דבר שיש לו קצבה, ובפשוטו משמע דכונת ערבה היינו ביום הושענא רבה, אף דערבה אינה אלא ממנהגא.

2) ועמש״כ עוד מזה בסי׳ י״ח הערה ב׳.

סימן כג

בדין מגילה הכתובה בין הכתובים

א. בנות צלפחד — הודאת שעה ודין לדורות

בס״פ מסעי כתוב, ויקרבו ראשי האבות למשפחת בני גלעד בן מכיר בן מנשה וכו׳ ויאמרו את אדוני צוה ד׳ לתת את... נחלת צלפחד אחינו לבנותיו... ומגורל נחלתנו יגרע... כן מטה בני יוסף דוברים... אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים. ובגמ׳ ב״ב פרק יש נוחלין הובאה המימרא של שמואל, שבנות צלפחד עצמן היו מותרות באמת להנשא אפילו מחוץ לשבטן, ומש״כ אך למשפחת מטה אביהן וכו׳, זה הי׳ רק בתורת עצה טובה, שלא ינשאו אלא להגון להן, וכל הוראת השעה של וכל בת יורשת נחלה וכו׳ לאחד ממשפחת מטה אביה תהי׳ לאשה, רק נאמרה לגבי שאר הבנות חוץ מבנות צלפחד, ובאמת תמוה טובא, מה הכריחו לשמואל לומר כן, נגד פשטות משמעות הפסוקים, שבדוקא לגבי בנות צלפחד אשר בגללם נשאלה כל השאלה מעיקרא, לא היתה נוהגת הך הוראת שעה. וכבר עמד על כך האוה״ח הקדוש בפי׳ על התורה שמה. והנראה לומר עפ״י יסוד הגרי״ז בחי׳ עה״ת ר״פ צו, דרש״י שמה הביא בשם הספרא, דאין לשון צו אלא לשון זירוז מיד ולדורות, והוא עפ״י דרכו של הרמב״ם בשורש השלישי שבספהמ״צ, שדברי נבואה תמיד אינן אלא בתורת הוראת שעה, בניגוד לתודה ומצוות, שהן נוהגות לדורות. וכאן בהקדמת דין זה הרי כתוב זה הדבר אשר צוה ד׳ בלשון ציווי, ומשמע להדיא שמה שהוא עומד לומר עכשיו הוא דין הנוהג לדורות.

(31) הרה"ג ר' ישראל שלמאדרל שליט"א

תענית אסתר

סימן קלב

בענין חובת התענית בתענית אסתר

תענית אסתר

א) בשולחן ערוך (סימן תרפ"ו סעיף ג) פסק: מתענים ג' ימים בחדר; הגה: ותענית זה אינו חובה, לכן יש להקל בו לעת הצורך, כגון: מעוברות או מניקות ובן לחולה שאין בו סכנה, ואפי' רק כואבי עינים, שאם מצטערים הרבה לא יתענו ויפרעו אח"כ, אבל שאר בריאים לא יפרשו מן הצבור.

טעם התענית מבואר בפוסקים, והובא במשנה ברורה (ס"ק ג), כי בימי מרדכי ואסתר נקהלו ביום י"ג באדר להלחם ולעמוד על נפשם, והיו צריכין לבקש רחמים ותחנונים שיעזרם ד' להנקם מאויביהם, ומצינו שכשהיו ביום מלחמה שהיו מתענין, שכן אמרו רז"ל שמשה רבנו ע"ה ביום שנלחם עם עמלק היה מתענה, וא"כ בודאי גם בימי מרדכי היו מתענים באותו יום. ולכן נהגו כל ישראל להתענות ג' ימים בחדר, ונקרא תענית אסתר, כדי לזכור שהש"י רואה ושומע כל איש בעת צרתו כאשר יתענה וישוב אל ד' בכל לבבו, כמו שעשה בימים ההם.

ביאור מקור התענית והנפקא מינא בזה

ב) בטור (סימן תרפ"ו) הביא סתם לתענית ג' ימים בחדר, מהא דאיתא בגמרא (מגילה ב, ב) י"ג זמן קהילה לכל היא, פי' שהכל מתקבצין לתענית אסתר ובאין בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים, לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכין רחמים, ואנו עושין כמו שהם היו עושין בימי מרדכי ואסתר.

והב"ח (סק"ב) ביאר את ענין זה על מכונו, ובביא את כל תוכן דבריו, שבזה יתבארו הדברים דלהלן. - כתב הב"ח, דמהא שהביא הטור סתם לתענית ג' ימים בחדר, מהא דאיתא בגמרא (מגילה ב, ב) י"ג זמן קהילה לכל היא וכו', מוכח, דתקנת חכמים היא אף קודם שבטלה מגילת תענית להתענות ג' ימים, ולא מנהג בעלמא שנהגו אחר שבטלה מגילת תענית. וכסגנון זה הם דברי הרא"ש שם. ומיהו סתם זה אינו אלא לפירוש רבינו תם בפירוש "זמן קהילה לכל הוא", וכן הסכים הרא"ש לפירוש רבינו

מס, דלא כפירוש רש"י [זמן קהלה לכל היא - הכל נקהלו להנקם מאויביהם בין בשושן בין בשאר מקומות], ומכל מקום אף לדידהו יש להקל למעוברות ומניקות וילדות אחר ז' וכואבי עינים, ויפרעו יום אחר, כדקיימא לן דבמקום תולה אפילו אין בו סכנה לא גזרו רבנן.

וכן כתב בתגודה (מגילה סי' ח) לפי פירוש רבינו תם, ומשמע מדברי התגודה דלמאן דמפיק ליה תענית זה מדכתיב (אסתר ט' לא): דברי הצומות וזעקתם, **אפילו** מעוברות והדומין להם מחוייבין להתענות, דדברי קבלה כדברי תורה. ולפי זה תענית זה המיר טפי מד' צומות, דבד' צומות בזמן הזה דאין שמד ואין שלום תלו ברצו ומקילין בהן למעוברות, כדלעיל (סימן תקנ"ד), אבל כאן כתיב וכאשר קימו על נפשם דברי הצומות וזעקתם, משמע דצום זה קבוע מדברי קבלה.

וכן נראה דעת הרמב"ם (פרק ה' מהלכות תענית ה"ה), וכן כתב הר"ן (פרק ב' דתענית ז' ע"ב ד"ה אבל, בשם הראב"ד) דמפיק ליה מדברי הצומות, ונראה דזהו דעת ספר אורחות חיים (הל' פורים אות כג) שכתב בשם הראב"ד (השגה על המאור ג' ח, תמיס דעיס סי' רמג) לקרות המגילה מבעוד יום כדי להקל על האנושים והמעוברות שלא להתענות יותר מדאי, דאלמא דאפילו האנושים והמעוברות חייבים להתענות, ויש להקל בשבילם, דאם לא היו חייבין להתענות שלא כדין עושים דמתענין, ולא היה לנו להקל בקריאה מבעוד יום בכדי בשבילם. מיהו מדעת שאר הפוסקים יראה דאין בתענית זה לכל היותר אלא תקנת חכמים, ואלו דברי קבלה, והכי נהוג להקל למעוברות ולמניקות וכיולא בהם. - עד כאן דברי הב"ח.

ג) **בישועות** יעקב (סק"ב) הקשה, על מה שכתב הרמ"א "לכן יש להקל בו בעת הצורך, כגון: מעוברות או מניקות וכו'", מהא דמבואר באורחות חיים בשם הראב"ד (הובא בב"י סימן תרפ"ט) שיש להקל לקרות המגילה את מפלג המנחה ולמעלה כדי להקל על האנושים והמעוברות שלא יזיק להם התענית, משמע דמעוברת מתענית בתענית זה. ותירץ, שאפשר שדעת הא"ח כדעת ר"ת דהך ד"זמן קהלה לכל הוא" שאמרו (ברש מסכת מגילה) היינו לתענית אסתר, ולדבריו מוזכר תענית זה בש"ס, ולכן גם המעוברות מתענות, אבל כל הפוסקים חולקים ע"ז, ומפרשים פירוש אחר בזה, עיין פירש"י, ואין לתענית זו שום מקור בש"ס, ואינו רק מנהג של ישראל, לכך כתב להקל במעוברת. ומשמעות הלשון דמלטערות שכתב רמ"א, על כאבי עינים קאי, אבל מעוברת אף שאינה מלטערת אינה מתענה. וכבר כתב כן במחצית השקל.

דחיית הראיה

ד) **אך** בשו"ת התעוררות תשובה (סימן תעט) כתב שיש להשיב ע"ז, כי דרך מעוברות ומניקות וכל החלושים גם אם אכלו כבר כמה פעמים ביום, בגם אבל וצריכין למטעם מידי, ובפרט כי אינם יכולין לאכול הרבה בבת אחת, וקשה להם לפעמים להמתין אפילו זמן מה. ולכן המעוברות

אסר ביום י"ג בעת ערב בבם אבל, ואני שעה קודם הלילה אסורים לאכול, לכן כדי שלא יהיו צריכות להמתין עד הלילה, ואח"כ אמיתו עד שישמעו המגילה מקילין להקלים. ואין להחמיר בתענית אסתר יותר ומשמעות הרמ"א. ובפרט שבד"מ לא הזכר כלל שמלטערות, רק סתם דמעוברות ומניקות וכואבי עינים יכולין לאכול. הגם שמדברי האו"ח שהביא המג"א משמע קצת מתקה"ש, מכל מקום אין להחמיר כל כך.

בספר מקדש ישראל (פורים סימן לד) השיג עוד יותר, דבגוף דברי הראב"ד (והוא בהשגותיו ע"ד הבעל המאור רש"ם מס' מגילה, דף ב. מדפי הרי"ף) כתב: "ועל זה נהגו בגרבונה לקרותה מבעו"י של י"ג לאנושים "ולבחורים" שלא להתענות משמשיכה יותר מדאי עכ"ל. הרי דלא אירי במעוברות אלא מ"בחורים".

מעשה רב

ה) **בשו"ת** תפארת צבי (סי' מ"ח) הביא ששמע מהגה"ק בעל דברי יחזקאל ז"ע שמקובל מפי גדיקי הדורות הקודמים שכל אשה שעומדת עוד בימים שיכולה להוליד בנים נכון שלא תתענה שאר התעניות, רק תפדה התענית מאחר שבזמנינו הם אנושים המזג. ובספר דרך צדיקים (ע' י"ח) כתב שהגה"ק ר' נתן משידלאוו זצ"ל ציווה לדרוש ברבים ששוש אשה שרואי' עדיין להוליד לא תתענה כי אם ביום הקדוש, וכיו"ב מצו משמיה דהגה"ק מנאסויד זצ"ל, ובספר בארת המים (בבאר מי רוחי, עיו"כ"פ) כתב שבכל התעניתים היה הרב הגדול מהר"ם מרימינאוו זי"ע מיקל מאוד, מלבד בתענית דיום כיפור, דמאחר שציוותה עליו המוה"ק הוא מזין את הגוף כמו אכילה, וכיו"ב כתב בס' מגיני חיים (לורא, דומ"ץ לאר, תרפ"ו) ששמע מאם גדול אחד דמה שהקיל הרמ"א הוא לכל אשה הראויה להיות מעוברות ומניקת, וכן הורה להלכה להקל לכל נשים הנשואות.

ועל פי סמך מימרות הנ"ל מורגל בפי הרבה תסידים ואנשי מעשה שאין מניחין את בני ביתם ובנותם להתענות, אף שלא נמצא מקור ושורש לכל הקולות הנ"ל בהשו"ע ונושאי כליו. אך יש שכתבו דהנ"ל לא שייך כל כך בדורותינו אלה, דדוקא בזמניהם שבכל השנה מתמת מיעוט ודוחק הפרנסה לא היו בני אדם אוכלים לשבע נפשם, על כן בטבע היו חלושי מזג, כמו שמובא מהריטב"א דמי שאינו אוכל לשובע נפשו אם יתענה יכול לבוא לידי סכנה, מה שאין כן בדורות אלו שב"ה יש שפע גדול במידי דאכילה, וכמעט שלא נמצא שיחסר המזג לבני אדם במידי דמיון צריכים להתענות.

וכן מה שאומרים בשם צדיק אחד דאשה נשואה ממנ"פ פטורה מלהתענות שאר התעניתים, דאם היא מעוברת או מינקת הלא היא פטורה, ואם לאו מסתמא היא חולנית שלא הגיע לידי כך עכד"ק. הנהה זו לאו כללא הוא, ודי לחכימא ברמיזא.

בס' פסקי תשובה (קונטרס דברי חכמים סי' מ') מביא מהאבני נזר זצ"ל דאשה העומדת על פרקה יש לדונה לענין ג' תעניות כמו שהיא בבר יולדת, שיש לחוש

שמא עתה תלד, וצריכה להיות לה כח להוליד יעו"ש, ויש שהוסיפו לומר משמו דס"ה בכל אשר יש לחוש שמא תתעבר.

טעם נוסף לתענית אסתר

ו) **במניד מישרים** (שהגיה למרן הבית יוסף, פרשת ויקהל) כתב: הלא לך למנדע כי בימי הפורים וליל פסח מותר לשתות כל יין שירצה האדם להתענג ולהתפנק, ומפני שסמאל ותיא בישא דרכם להכניס שמחה בלבות בני אדם ולתת בלבם לאכול ולשתות ואח"כ עולה ומשטין, וזהו סוד התענית שמתענין בי"ג באדר, והוא להכניע כוחו מלהשטין, וכן ג"כ שמתענין הבכורות והאיסטניסין וקצת בני אדם אחרים בערב פסח, והטעם הוא מפני שישראל מייבים לשתות ד' כוסות בליל פסח וכדי שלא יסטינו עליהם סמאל ונתש נוהגים להתענות בערב פסח להכניע כוחם ולהרגלות כשישראל שמחים ושותים בימים אלו אינם מ"ו להשליט מאות הילה"ר, אלא לעבודת קונם שהרי הם מקדימים להתענות קודם לכן להכניע מאות הילה"ר.

האם חתן צריך להתענות

ז) **בברכי יוסף** (סימן תרפו סק"ו) הביא מדברי הבית דוד (סי' תע"ח) דמתן בתוך ימי חופתו לא יתענה לא יום אחמר ולא עשרה בטבת וכיולא. אמנם לעיל (סי' תקמ"ט אות ג') כתבת הברכי יוסף בשם הריטב"א (סוף תענית) שיתענה ד' לומות ובהערות שם (אות ו) ליין שהרב בית עובד (הל' תעניות אסתר), כתב, שמדברי הברכי יוסף יש ללמוד שחתן מתענה תעניות אחמר אולם בריטב"א עצמו מבואר להדיא שד' לומות אלו הם משום אבלות דרבים על ירושלים, וגם על החתן להעלות את ירושלים על ראש שמחתו. וא"כ ד' לומות אלו שכתב הריטב"א הם: י"ז בתמוז, ט' באב, צום גדליה ועשרה בטבת, ואינם בולליים את תענית אחמר כלל, ואדרבא בתעניות אחמר נראה שדעתו שלא יתענה החתן.

סימן קלג

בענין אי תענית אסתר היה ג' ימים רצופים

קושית היערות דבש מ"ט לא הוזכר בגמ' שלא אכלו מצה

א) **בשו"ע** (סימן תרפ"ו סעיף ג') איתא מתענין בי"ג באדר. חה זכר לתענית שהתענו בימי הגזירה. והנה בגמ' מגילה (ט"ו א') איתא, ויעבור מרדכי, אמר רב שהעביר יום ראשון של פסח בתענית, והקשה ביערות דבש (הובא בערוך לנר יומות קכ"א ע"ב) מ"ט נקט עבירה זו דוקא ולא נקט עבירה גדולה

שבטלו מצות עשה של אכילת מצה שהיא מצ"ע דאורייתא.

ותרץ הערוך לנר ב' תירוצים. דבגמ' יבמות (דף קכ"א:) איתא במתני' מאיר מעשה באחד שנפל לבור הגדול ולא לאחר ג' ימים, ובגמ' שם, תניא א"ל אין מזכירין מעשה בימים, מאי מעשה בימים, אלימא דלא אכיל ולא אישתי, והכתיב אכו עלי ואל תאכלו ואל תשתו וכו'. מגמ' זו מוכח שהתענו ג' ימים וג' לילות רצופים. אמנם המדרש מלוק על הגמ' דז"ל המדרש (הובא בילקוט), והאיך היו למים נעשה ימים לילה ויום ולא היו אתים, אלא היו מפסיקים מבעוד יום עד"ל. וכ' הערוב"ל לכונת המדרש הוא שהיו אוכלים בלילה שלאחר התענית, ולכך כתיב שלשה ימים ולא לילות, ומה דכתיב לילה ויום לומר כשהיו מתחילים להתענות תענית הראשון שהוא יום י"ד, שהרי התענו י"ד ט"ו וט"ז, א"כ בליל י"ד לא אכלו ובליל ט"ו ט"ז אכלו. ובתרגום ראשון של המגילה ל"ל משמע דס"ל כך, ומה דכתיב לילה ויום מפרש על תפלה כאילו נכתב אכל לומו עלי. אבל בתרגום שני של מגילה נתב כהגמ' דילן שהתענו רצופים, ולפי הנ"ל ממרן הערוב"ל קו' היערות דבש, דלא שאמר שהעביר יום ראשון בתענית ס"ל להמדרש והיינו דבליל ט"ו אכלו, והעבירו יום ראשון היינו לוקא יום ולא לילה.

שיטת החתם סופר

ב) **ובחתם סופר** (שו"ת מיו"ד סימן ק"ל בד"ה הנה מליטו), כ' וז"ל, כתיב לומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום, וכמדרש מהילים (פכ"ב) וכי לא מתו, ותרגו שהיו מתענים מקצת יום ראשון שעה א' וליל שלישי וחמצעי שלם, ועי' במנות הלו. אמנם ס"ס דילן לא ס"ל כן מדברשינן (מגילה ט"ו א') ויעבור מרדכי שהעביר יו"ט של פסח בתענית, היינו עפ"י משנון ג' ימים שלמים. וכן מבואר שם ברש"י ד"ה יו"ט וכמדרש א, וכן עפי"ז קי"ל שנתלה המן ביום שני של פסח, דלפי מדרש הנ"ל לא התענו ביו"ט אלא שעה א' בלילה, ואפשר דהמדרש ומי לא פליג אלא משום דב' לילה ויום דהדר מפרש הכ ג' ימים הם לילה ויום, אפ"ה פליג ס"ס דילן וס"ל דאי אפשר לפרש אלא כפשוטו ג' ימים מעת לעת, עכ"ל החתם סופר.

ולבאורה דברי הם דלא כהערוב"ל, דהוא פירש דברי רב דוקא לפי המדרש, אמנם בעצם הדבר דהס"ס מחולק עם המדרש שייחס כיונו לדבר אחד, ויעויין בליקוטי הערות שם בשם כמה אחרונים שהקשו מ"ע לא הקשה החתם סופר על המדרש מהא דיבמות שם.

רב ושמואל פליגי אי ג' ימים שלמים אי לאו

ג) **וחזיתי למחותני הגאב"ד דערלוי בעל האמרי סופר** (בהערות והאחרות על מ' חתם סופר מגילה דף ט"ו א') שכתב דבר נאה לפי"ד החתם סופר, דהנה הקשה מעצמו קושיית היערות דבש, בתוספת נופך, וז"ל, ועע"ק דאי התענו ג'